

**SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TIEDONMUODOSTUS
LASTENSUOJELUN SYSTEEMISESSÄ VIIKKOKOKOUK-
SESSA**

Elina Tarnanen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä: Elina Tarnanen	
Työn nimi Sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostus lastensuojelun systeemissä viikkokokouksessa	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika: Syksy 2023	Sivumäärä 80 sivua + liitteet 6 sivua
Ohjaaja: Johanna Kiili	
Tiivistelmä <p>Tutkielma tarkastelee sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusta lastensuojelun systeemissä viikkokokouksessa. Tutkielman tavoitteena on tuottaa tietoa, miten sosiaalityöntekijät muodostavat tietoa lastensuojelun systeemin toimintamallin mukaisessa työskentelyssä, jossa keskeisinä elementteinä ovat suhdeperustaisuus ja perheterapeuttisen tiedon tuominen lastensuojelutyöhön. Systeeminen viikkokokous on yksi mallin kolmesta ydinelementistä. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on aiempi sosiaalityön tiedonmuodostuksesta käyty teoreettinen keskustelu erityisesti lastensuojelun toimintaympäristössä.</p> <p>Tutkielman metodologinen pohja on sosiaalisessa konstruktionismissa, jossa sosiaalisen todellisuuden ja tiedon ymmärretään muodostuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tutkielman aineisto koostuu kuuden lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän teemahaastattelusta. Haastattelut on analysoitu Braunin ja Clarken (2022) refleksiivistä temaattista analyysia mukaillen. Refleksiivinen temaattinen analyysi on teoreettisesti joustava menetelmä, jossa keskeistä on tutkijan refleksiivisyys kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa.</p> <p>Tutkielman tulosten mukaan systeemin viikkokokouksen rakenne ohjaa vahvasti sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusta. Tiedonmuodostusprosessissa oli erotettavissa kuusi vaihetta: valmistelutyö, asiakasasian esittely, tiedon tarkentaminen, reflektio, yhteinen keskustelu ja hypoteesien asettaminen sekä suuntaviivojen laatiminen. Viikkokokouksen sisällössä oli kuitenkin jonkin verran eroavaisuuksia eri tiimien välillä. Systeemisen viikkokokouksen tietoa luonnehti moninäkökulmaisuus, erilaisten tiedonlajien arvostaminen sekä perheen systeemin vuorovaikutussuhteiden tarkastelu. Viikkokokouksen tietoa kuvattiin perheen voimavaroihin ja vahvuuksiin keskittyvänä. Epäselväksi jäi, mikä on viikkokokouksen tiedonmuodostuksen suhde ratkaisukeskeisyyteen sekä lapsen kohdistuvien riskien tunnistamiseen, sillä näihin liittyvä puhe oli ristiriitaista. Merkittävin tiedonmuodostusta ohjaava systeemin menetelmä oli sukupuoli. Perheterapian tietoa pidettiin tärkeänä ja sitä kuvattiin sosiaalityön tietoa rikastuttavana. Sosiaalityön tiedon näkökulmasta korostui viranomaisvastuuseen liittyvän ja lainsäädäntöön pohjautuvan tiedon jääminen taka-alalle. Viikkokokouksen tiedonmuodostuksen hyötyinä olivat moninäkökulmaisuus, asiakkaan asian äärelle pysähtyminen ja viikkokokouksen työnohjauksellinen luonne. Suurimpina haasteina olivat ajan ja resurssien vähyys systeemin työskentelyyn. Eettinen pohdinta liittyi sukupuoli-menetelmän käyttöön sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijän työajan käyttöön liittyvään priorisointiin.</p>	
Asiasanat: systeemin lastensuojelun toimintamalli, systeemin viikkokokous, sosiaalityön tiedonmuodostus, sosiaalityön tieto ja suhdeperustaisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	SYSTEEMINEN LASTENSUOJELUN TOIMINTAMALLI.....	4
2.1	Reclaiming social work-malli	4
2.2	RSW-mallin hyödyt ja mallin siirtämisen haasteet	7
2.3	Suomalainen systeeminen lastensuojelun toimintamalli	8
2.4	Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit	9
2.5	Systeeminen viikkokokous	11
3	TIEDONMUODOSTUS SOSIAALITYÖSSÄ	15
3.1	Näkökulmia sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostukseen	15
3.2	Lastensuojelun tiedonmuodostuksen erityispiirteitä	19
4	TUTKIELMAN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	26
4.1	Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymys	26
4.2	Sosiaalinen konstruktionismi tutkielman metodologisena lähtökohtana	26
4.3	Aineiston keruu ja tutkimusaineiston kuvaus	28
4.4	Aineiston analyysi.....	30
4.5	Tutkielman tekijän positio ja eettisyys.....	33
5	TIEDONMUODOSTUSPROSESSI SYSTEEMISESSÄ VIAKKOKOKOUKSESSA	36
5.1	Viikkokokouksen rakenne ohjaa tiedonmuodostusta	36
5.2	Asiakkaiden valikointi ja tiedonmuodostuksen tavoitteet	37
5.3	Valmistelu, asiakasasian esittely ja tiedon tarkentaminen.....	39
5.4	Reflektio.....	41
5.5	Yhteinen keskustelu, hypoteesien asettaminen ja suuntaviivojen laatiminen.....	44
6	AMMATTILAISTEN TIETO SYSTEEMISESSÄ VIAKKOKOKOUKSESSA	48
6.1	Perheenjäsenet osallisina tiedonmuodostuksessa.....	48
6.2	Moninäkökulmainen, suhteita tarkasteleva ja voimavarakeskeinen tieto	51
6.3	Riskinarviointi viikkokokouksessa.....	54
6.4	Sosiaalityön ja perheterapian tiedon välinen suhde	57
7	TIEDONMUODOSTUKSEN JÄNNITTEET SYSTEEMISESSÄ VIAKKOKOKOUKSESSA	61
7.1	Systeemisen viikkokokouksen hyödyt.....	61

7.2	Systeemisen viikkokokouksen haasteet.....	63
8	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	66
9	POHDINTA.....	72
	LÄHTEET.....	74

LIITTEET

Liite 1: Informointi- ja tietosuojailmoitus

Liite 2: Suostumuslomake

Liite 3: Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Maisteritutkielmani aiheena on sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostus lastensuojelun systeemissä viikkokokouksessa. Aiheen valintaa ovat ohjanneet oma kiinnostukseni lastensuojelun systeemiseen toimintamalliin sekä aiheen ajankohtaisuus. Lastensuojelun systeemisen toimintamallin kehittäminen ja levittäminen Suomessa alkoi vuonna 2016, jolloin hallituksen kärkihankkeen, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE), keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin systeemisen toimintamallin tuominen lastensuojeluun ja mallin pilotointi (Kaukonen 2019). Tällä hetkellä mallia toteutetaan jo hyvin laajasti suomalaisessa lastensuojelussa ja sosiaalityöntekijöitä sekä muita lastensuojelun ammattilaisia on koulutettu mallin käyttöön. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos on toiminut mallin koordinoijana vuodesta 2017. Vuonna 2021 malli oli käytössä 18 maakunnassa (22 hyvinvointialueella) ja systeemisiä tiimejä oli jo 220. (Yliruka & Tasala 2022.)

Suomalainen systeeminen lastensuojelun toimintamalli on kehitetty englantilaisesta Reclaiming Social Work-mallista (RSW-malli). RSW-malli pohjautuu suhdeperustaiseen työskentelyyn ja työskentelyn keskiössä ovat lapsen ja perheen elämässä vaikuttavat vuorovaikutussuhteet. Malli on ottanut vaikutteita systeemisestä perheterapiasta, josta on tuotu välineitä lastensuojelutyöhön. (Aaltio & Isokuortti 2019a; Trowler & Goodman 2012.) Mallin hyötyinä on tuotu esiin asiakastyön laadun paraneminen sekä työntekijöiden työhyvinvoinnin lisääntyminen (Bostock & Newlands 2020, 10–11; Cross ym. 2010, 49–51; Forrester ym. 2013, 178–179). RSW-mallin siirtäminen Hackneyn ulkopuolelle on kuitenkin näyttäytynyt haastavana (Aaltio 2022; Bostock ym. 2017 & 2020; Isokuortti 2023; Laird ym. 2017 & 2018).

Suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia on tutkittu kahdessa väitöskirjatutkimuksessa. Elina Aaltion (2022) väitöskirjatutkimuksen mukaan systeemisen toimintamallin mukainen työskentely ei ollut pilotoinnin aikana tavanomaista lastensuojelutyötä vaikuttavampaa ja mallin käyttöönottoon liittyi monia haasteita. Nanne Isokuortin (2023) väitöskirjatutkimuksen mukaan suomalaisen systeemisen toimintamallin pilotointivaihe toi vain vähän muutoksia varsinaiseen työskentelyyn. Aaltion (2022) ja Isokuortin (2023) väitöskirjatutkimusten yhteydessä on kehitetty suomalaista las-

tensuojelun systeemistä toimintamallia kuvaava ohjelmateoria. Ohjelmateoriassa kuvataan mallin ydinelementit ja toivotut tulokset sekä vaikutusketjut eli oletukset niistä mekanismeista ja olosuhteista, joilla tulokset on mahdollista saavuttaa. Ohjelmateoria luo edellytyksiä intervention ja sen vaikuttavuuden laadukkaaseen tutkimukseen. (Aaltio 2022, 90; Isokuortti 2023, 5.)

Pohdin pitkään, mistä näkökulmasta tutkimuskohdetta tarkastelen. Lastensuojelun sosiaalityön yhtenä keskeisenä tehtävänä voidaan pitää sitä, että sosiaalityöntekijä osaa kerätä riittävästi olennaista tietoa lapsen tilanteesta ja soveltaa sitä lapsen ja perheen auttamiseksi. Suomalaisen lastensuojelun tiedonmuodostus on ollut myös ajankohtaisena sosiaalityön tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. Tiedonmuodostusta on tarkasteltu suhdeperustaisen tiedonmuodostuksen, lastensuojelutarpeen selvitysten, lapsen tilanteen arvioinnin ja kiireellisen sijoituksen päätöksenteon näkökulmista (Alatalo 2018; Haarakangas 2018; Jaakola 2020; Lamponen 2022). Tiedonmuodostuksen olennainen rooli sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuutena puoltaa, että myös systeemistä viikkokokousta systeemisen toimintamallin yhtenä ydinelementtinä, on tärkeää tarkastella tästä näkökulmasta. Huomionarvoista on sekin, että systeeminen toimintamalli valikoitiin vuonna 2016 yhdeksi lastensuojelun kehittämis-kohteeksi vastaamaan suomalaisen lastensuojelun haasteisiin ja tarpeisiin (Petrelius & Eriksson 2019, 70–74). Kai Alhasen (2014) laatiman tutkimusraportin mukaan suomalaisen lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä ovat palveluiden pirstaleisuus, työntekijöiden suuri työtaakka ja kiire, johtamisen puutteet, lapsen ja perheen tilanteen tuntevien työntekijöiden vaihtuvuus, ongelmat eri ammattilaisten välisessä yhteistyössä sekä arkitiedon ohittaminen. Lastensuojelun tilanteen selvitystarpeen taustalla on vaikuttanut myös lastensuojelun asiakkaana olleen 8-vuotiaan Vilja-Eerikan kuolema vuonna 2012. (Mt.)

Suomalaisen lastensuojelun on nähty 1980-luvulta alkaen olevan painotukseltaan lapsen hyvinvointia turvaavaa ja perhepalvelusuuntautunutta. Vastakkaisena suuntauksena tälle on ollut etenkin anglo-amerikkalaisten maiden lapsen suojelua painottava suuntaus, jossa korostuvat vastentahtoiset interventiot. Viime vuosina suuntausten on kuitenkin nähty lähentyneen toisiaan ja toisaalta niiden rinnalle on noussut lapsen yksilöllisiä tarpeita ja oikeuksia painottava lapsikeskeinen orientaatio. (Kananoja ym. 2013, 6-7.) Aivan viime vuosina on tullut viitteitä suomalaisen lastensuojelun muuttumisesta yhä enemmän suojelupainotteiseksi erityispalveluksi. Vuoden 2014 sosiaalihuoltolain uudistuksen on nähty vaikuttavan merkittävänä tekijänä muutoksen taustalla. Uudistus mahdollisti, että perheet voivat saada tukea ilman lastensuojelun asiakkuutta, millä pyrittiin siirtämään painotusta ennaltaehkäisevään tukeen. Samalla kuitenkin vääjäämättä määriteltiin uudelleen rajaa varsinaisen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakkuuden aloittamiselle. (Yliruka ym. 2022, 8, 29–33; Yliruka ym. 2020, 2.) Näen, että lastensuojelun muuttuneen toimintaympäristön

vuoksi on perusteltua kiinnittää erityistä huomiota lastensuojeluun juurrutettaviin toimintatapoihin.

Maisterintutkielmani tutkittavana ilmiönä on suomalainen systeeminen lastensuojelun toimintamalli. Mallin sisällä olen syventynyt tarkastelemaan systeemistä viikkokokousta, joka on yksi mallin ydinelementeistä. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu aiemmasta sosiaalityön tiedonmuodostuksesta käydystä teoreettisesta keskustelusta. Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat systeeminen lastensuojelun toimintamalli, systeeminen viikkokokous, sosiaalityön tiedonmuodostus, sosiaalityön tieto ja suhdeperustaisuus. Tutkielman raportin kulku etenee seuraavasti. Luvun 2 aiheena on systeeminen lastensuojelun malli. Esittelen ensin suomalaisen mallin taustalla vaikuttavaa alkuperäistä Reclaiming social work-mallia, sen hyötyjä ja mallin uusiin ympäristöihin siirtämisen haasteita. Tämän jälkeen käsittelen suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia ja kuvaan mallin ydinelementit. Ydinelementeissä painottuu systeemisen viikkokokouksen tarkastelu. Luku 3, tiedonmuodostus sosiaalityössä, muodostaa tutkielman teoreettisen viitekehksen. Lähestyn sosiaalityön tiedonmuodostusta nostamalla esiin näkökulmia aikaisemmasta tutkimuksesta ja aiheen teoretisoinnista sekä tarkastelemalla lastensuojelun tiedonmuodostuksen erityispiirteitä. Luvussa 4 tarkennan tutkimustehtävääni sekä tutkimusmetodologisia valintoja reflektoiden myös tutkielmaan liittyviä eettisiä näkökulmia. Tutkielman tulokset esittelen kolmessa osassa luvuissa 5-7. Olen jakanut tutkielmani keskeiset havainnot kolmeen pääteemaan, joita ovat tiedonmuodostusprosessi, ammattilaisten tieto sekä tiedonmuodostuksen jännitteet systeemisessä viikkokokouksessa. Lopuksi esitän tutkielman johtopäätökset ja tuon esiin jatkotutkimusehdotuksia. Pohdinta-luvussa tuon esiin tutkielman rajoituksia ja sen mahdollista hyödynnettävyyttä.

2 SYSTEEMINEN LASTENSUOJELUN TOIMINTAMALLI

2.1 Reclaiming social work-malli

Suomalainen systeminen lastensuojelutyön malli on kehitetty englantilaisesta Reclaiming Social Work-mallista (RSW-malli), joka yhdistää lastensuojelun sosiaalityöhön systemisen perheterapian elementtejä (Aaltio & Isokuortti 2019b, 9). Alkuperäinen Reclaiming Social Work-malli on lähtöisin Itä-Lontoon Hackneysta, jossa se on otettu käyttöön vuonna 2007. Hackneyssa uudistamistarpeen taustalla olivat vaikuttaneet lastensuojelutyön kriisi ja huono maine sekä työn byrokraattisuus, jonka oli nähty uhkaavan sosiaalityön kokonaisvaltaista lähestymistapaa asiakkaiden tilanteisiin. Olennaista uudessa mallissa oli lisätä perheterapiaan pohjautuvaa systemistä ajattelua lastensuojelutyöhön sekä tehdä organisaatiotason muutoksia, jotka mahdollistivat suunnitelmallisen tiimityön, ja jonka avulla voitiin vähentää yksittäisen sosiaalityöntekijän työkuormaa. (Trowler & Goodman 2012a, 11–13; Trowler & Goodman 2012c, 160–164.)

Trowlerin ja Goodmanin (2012) toimittamassa teoksessa, *Social work Reclaimed: Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*, on kuvattu mallia ja sen keskeisiä elementtejä eri näkökulmista. Varsinaista ohjelmateoriaa tai kuvausta ei RSW-mallille ole luotu, mikä on tärkeää huomioida, kun mallia siirretään uusiin toimintaympäristöihin. Seuraavaksi nostan esiin mallia kuvaavia elementtejä kyseisen teoksen pohjalta, jonka jälkeen tarkastelen RSW-mallista tehtyjä aiempia tutkimuksia.

RSW-mallin mukaiseen systemiseen tiimiin kuuluvat sosiaalityöntekijä, tiimin asiakastyön ohjauksesta vastaava konsultoiva sosiaalityöntekijä, perheterapeutti, perhetyöntekijä (children's practitioner) ja koordinaattori, joka vastaa erilaisista käytän-

nön työtehtävistä. Mallissa on sovellettu ajatusta seitsemästä toisiinsa liittyvästä tekijästä (7S framework), joita ovat strategia, rakenne ja systeemit/järjestelmät sekä jaetut arvot, taidot, työntekijät ja työtapa. Keskeisenä nähdään muutosten tapahtuminen kaikilla edellä mainituilla osa-alueilla, jotta organisaatio toimii toivotulla tavalla ja työskentely on vaikuttavaa. (Trowler & Goodman 2012b.)

Teoksessa Pubrick (2012) näkee merkittävänä, että sosiaalipalveluiden asiakkuuden siirtyminen ja samojen haitallisten käyttäytymismallien toistuminen vähäisin muutoksin sukupolvelta toiselle on melko tavallista. Hänen mukaansa ennakoajatukset lastensuojelusta sekä jatkuvat interventiot voivat saada asiakkaisa aikaan epäluottamusta ja työntekijöihin kohdistuvaa aggressiotakin. Tämä voi tuoda perheelle hallinnan tunnetta hankalassa tilanteessa. Väkivallan uhka ja asiakkaiden aggressiivinen suhtautuminen lastensuojeluun voi puolestaan aiheuttaa pelkoa työntekijöissä, mikä heikentää työn laatua. Pubrickin mukaan RSW-malli luo mahdollisuuksia työskennellä turvallisesti ja vaikuttavasti asiakkaiden kanssa. Systemisen tiimin avulla voidaan kehittää useampia toimintasuunnitelmia vanhempien haastavan käyttäytymisen hallitsemiseksi kuin yksittäinen työntekijä pystyisi. Tällöin tiimillä jää enemmän aikaa pohtia lasten tarpeita ja perheen vahvuuksia sekä tehdä pidemmälle kantavia suunnitelmia perheen hyvinvoinnin lisäämiseksi. Lopullisena pyrkimyksenä systemisessä ajattelussa on, että lapsi voi asua turvallisesti omassa perheessään aina, kun se on mahdollista. (Mt., 125, 131–132.)

RSW-mallissa keskeistä on yhteistyöhön ja kunnioitukseen pohjautuva työote, joka pyrkii ottamaan kaikki perheen systeemin kannalta merkitykselliset henkilöt ja tahot mukaan työskentelyyn. Työntekijöiden valmiiden vastausten sijaan perheellä nähdään olevan erityistä tietoa tilanteestaan ja siitä, mikä siinä ei toimi. Työntekijöiden tehtävänä on edistää perheen äänen kuulumista, jotta he saavat luottamusta hyödyntää omia vahvuuksiaan sekä osallistua ratkaisujen löytämiseen. Taustalla on ajatus, että perhejärjestelmät ovat itsesäateleviä ja ne pystyvät selviytymään vaikeuksistaan yksin tai vähäisellä tuella. Työntekijöiden tehtävänä on myös kyseenalaistaa ongelmakeskeisiä kuvauksia perheen tilanteesta, jotta perhe voisi kiinnittää huomionsa kohti ratkaisuja ja pysyvämpää muutosta. Onnistumisen kannalta olennaisena pidetään sitä, että kaikkiin keskeisiin päätöksiin syvennyttään huolellisesti ja tuodaan valta päätöksenteosta niin lähelle perhettä kuin mahdollista (Trowler & Goodman 2012a, 16–17, 21). Pendryn (2012) mukaan systemisessä ajattelussa ongelmien nähdään kiinnittyvän ihmissuhteisiin, niin että ongelmat ymmärretään ihmistenvälisinä eikä yksilöön ja hänen psyykkeeseensä kiinnittyvinä. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki systeemiin kuuluvat henkilöt jakavat ongelman ja jokaisella on rooli sen ratkaisussa. Ajattelu vapauttaa esimerkiksi haastavasti käyttäytyvän nuoren leimautumiselta ongelmalliseksi ja sosiaalityöntekijän siltä, että hänen tulisi yksin löytää ratkaisu ongelmaan. (Mt., 28–29.)

McCafferty (2012) kuvaa, miten RSW-mallilla on yhteyttä myös sosiaalisen oppimisen teorioihin (social learning theory). Tähän liittyen hän muistuttaa, miten lastensuojeluasiakkaiden monimutkaisissa tilanteissa tulee aina varmistaa, että alusta alkaen kerätään mahdollisimman kattavasti tietoa tämän hetkisen tilanteen, ympäristön ja suhteiden lisäksi lapsen kehityspolusta, suvun historiasta ja vanhempien lapsuuden kokemuksista. McCaffertyn mukaan lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla on usein vakavia ja juurtuneita käyttäytymisongelmia, jotka voivat olla tiedostamattomia reaktioita hyvin monenlaisiin kokemuksiin. Tällaisesta käyttäytymisestä poisoppiminen vaatii lapsen menneisyyden ymmärtämistä, hyväksyntää sekä tavanomaista kasvatuksellista ohjausta vahvempaa työskentelyä myönteisen käyttäytymisen vahvistamiseksi. (Mt., 42, 46.)

Rooke (2012) on mukaillut Burria (1995) kirjoittaessaan siitä, miten sosiaalisen konstruktionismin mukaan kieli muokkaa ja määrittelee "totuutta", minkä vuoksi totuus on aina historiallisesti ja kulttuurisesti määriteltyä (mt., 58). Kielellä nähdäänkin olevan keskeinen rooli systeemissä työskentelyssä. Kielen kautta voidaan ymmärtää perheiden kokemien ongelmien moniulotteisuutta ja työntekijät voivat käyttää tietoisesti sellaista puhetapaa, mikä auttaa perheitä kohti positiivisempaa ajattelua ja elämää. (Rooke 2012, 65.) Systeemisissä kokouksissa uteliaisuuden, hypoteesien tekemisen ja sirkulaaristen kysymysten avulla voidaan luoda erilaisia näkökulmia ja irrottautua mahdollisista aiemmista ongelmakeskeisistä kuvauksista, jotka ovat herkästi asiakkaita leimaavia. Tavoitteena on saada myös perheenjäsenet pohtimaan, millaista tarinaa heistä ylläpidetään ja tätä kautta luomaan uutta tarinaa itsestään. (Gaughan & Kalyniak 2012, 99, 103).

RSW-mallin ideana on, että jokaisella systeemiseen tiimiin kuuluvalla ammattilaisella on tarkkaan määritelty roolinsa. Lisäksi jokaisella tiimin jäsenellä on hyvä käsitys perheestä, jolloin he pelkän tietämisen sijaan ymmärtävät perheen tärkeimmät suhteet, riskit ja vahvuudet, tärkeät tapahtumat ja hienovaraiset käyttäytymismallit. Tällöin työskentely perheen kanssa on saumatonta ja jatkuvaa, vaikka tiimin työntekijöistä olisi poissa. (Schiltroth 2012, 72–73.) Gaughan and Sonya Kalyniak (2012) kirjoittavat puolestaan siitä, miten systeemiset tekniikat auttavat työntekijää ymmärtämään perheen lukuisissa suhteissa tapahtuvaa vuorovaikutusta sekä käyttäytymismalleja. Heidän mukaansa systeeminen työskentely vaatii lisäksi työntekijöiden jatkuvaa itsereflektiota sekä työntekijän ja asiakkaiden välisen suhteen ja toiminnan tarkastelua. Työntekijä nähdään osana systeemiä ja työntekijän tulee pohtia, mitä hän voisi tehdä toisin muutoksen edistämiseksi. Kun yksi osa systeemissä muuttuu, muuttuu koko systeemin toiminta. Tämän nähdään avaavan mahdollisuuksia pohtia luovia ratkaisuja perheen tilanteen eteenpäin viemiseksi. (Mt., 105–106.)

2.2 RSW-mallin hyödyt ja mallin siirtämisen haasteet

RSW-mallia tarkastelleiden tutkimusten mukaan systeeminen työskentelytapa on jonkin verran lisännyt lastensuojelutyön laatua. Crossin ja kumppaneiden (2010) arviointitutkimuksen mukaan RSW-mallin mukainen työskentely lisäsi työhyvinvointia ja vähensi huostaanottoja (mt. 36, 44–45, 49–51). Forresterin ja kumppaneiden (2013) mukaan systeemisissä tiimeissä tehtiin enemmän suoraa asiakastyötä kuin tavanomaisissa lastensuojelun tiimeissä. Myös arviointi- ja asiakastyön laadun arvioitiin olevan parempaa. Tulosten mukaan erityisesti kriisitilanteissa oleville ja kompleksisia ongelmia omaaville perheille pystyttiin tarjoamaan intensiivisempää työskentelyä. Merkittävimpinä systeemisissä tiimejä tavanomaisista tiimeistä erottavina elementteinä olivat jaettu työ, tiimin systeemiset case-keskustelut, jaettu systeeminen lähestymistapa, kohdennettu osaamisen kehittäminen, työntekijöiden roolit systeemisessä tiimissä sekä alhainen asiakasmäärä. (Mt. 88, 105–106, 174–175, 178–179). Bostock ja kumppanit (2017) toteavat, että heidän arviointitutkimuksensa antaa vahvistusta sille sitä, että RSW-mallin avulla voidaan parantaa sosiaalityön laatua ja se voi edesauttaa perheiden yhdessä pysymistä. Kyseisessä arviointitutkimuksessa suurin osa työntekijöistä koki mallin positiivisena. Tärkeitä elementtejä, jotka vaikuttivat myönteisesti käytännön työhön, olivat koulutus systeemiseen työtapaan, systeemiset tiimikeskustelut ja perheterapeutin osallistuminen systeemiin tiimikeskusteluihin. (Mt. 9-11; 64.)

RSW-mallin siirtäminen Hackneyn ulkopuolelle on ollut kuitenkin haastavaa (Bostock ym. 2017; Bostock ym. 2020; Laird ym. 2017; Laird ym. 2018). Lairdin ja kumppaneiden tutkimusten (2017; 2018) mukaan pyrkimys RSW-mallin mukaiseen työskentelyyn oli tuonut uusissa ympäristöissä vain vähän muutoksia aiempaan työskentelytapaan. Tähän olivat merkittävästi vaikuttaneet, että RSW-mallin kaikkia elementtejä, ja erityisesti rakenteellisia muutoksia, ei ollut pystytty toteuttamaan. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät olivat edelleen suuret. (Laird ym. 2017; 2018.) Bostockin ja kumppaneiden (2020) arvioinnissa huomattavaa oli, että systeemiset tiimit ja systeeminen työtapa olivat muokkautuneet eri paikkakunnilla ja ne erosivat siinä, miten tarkasti ne noudattivat alkuperäisen RSW-mallin ideaa. RSW-mallin säilyttäminen alkuperäisen kaltaisena näyttäytyi haastavana. Tästä huolimatta työntekijöiden kokemukset systeemisestä työskentelystä olivat myönteisiä. Tutkimuksen mukaan näyttäisi, että mitä paremmin kaikki RSW-mallin elementit toteutuvat, sitä laadukkaampaa työskentely on. Lisäksi tulosten mukaan viitteitä oli siitä, että RSW-mallin mukainen työskentely lisäisi perheiden yhdessä pysymistä. Tutkimuksen rajoitteiden vuoksi suoraviivaisia johtopäätöksiä RSW-mallin hyödyistä ei pystytty kuitenkaan osoittamaan. (Mt. 51–52.)

2.3 Suomalainen systeeminen lastensuojelun toimintamalli

Suomalainen systeeminen lastensuojelun toimintamalli pohjautuu alkuperäiseen RSW-malliin, mutta lähtökohtana ei ole ollut noudattaa mallia täysin samanlaisena (Aaltio 2022, 91). Käytän tästä eteenpäin tutkielmassani suomalaisesta mallista nimeä systeeminen lastensuojelun toimintamalli, kuten Aaltio (2022) ja Isokuortti (2023) ovat väitöskirjoissaan käyttäneet. Lisäksi tekstin mielekkään luettavuuden vuoksi kirjoitan paikoin myös suomalaisesta mallista. Alkuperäisestä mallista käytän nimeä RSW-malli. Aaltio ja Isokuortti (2019b) ovat laatineet ohjelmateorian systeeminen lastensuojelun toimintamallin ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. He kirjoittavat ohjelmateoriaa kuvaavassa Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperissa, miten mallin tavoitteena ovat lapsen ja perheen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisen lisäksi työntekijöiden työhyvinvoinnin lisääminen ja organisaatiossa työn tehokkuuden ja laadun parantaminen sekä työnjaon selkiyttäminen. Työskentely on tavanomaiseen lastensuojelun sosiaalityöhön nähden intensiivisempää, minkä vuoksi tavoitteita kohti menemisen tulisi näkyä jo muutamien kuukausien jälkeen työskentelyn alkamisesta. Systeemisellä työskentelyllä on tarkoitus saada aikaan sellaisia prosesseja, jotka käynnistävät myönteisen kehämäisen muutoksen, jolla saadaan aikaan pysyvämpiä muutoksia perhesysteemissä. Työhyvinvointia on tarkoitus lisätä erityisesti sosiaalityöntekijöiden asiakasmääriä pienentämällä, tarjoamalla tiimin ja lähiesimiehen tukea asiakastyöhön sekä laadukkaalla asiakastyön ohjauksella. (Mt., 19.)

Keskeisimpiä yhtäläisyyksiä systeemissä lastensuojelun toimintamallissa ja alkuperäisessä RSW-mallissa ovat työntekijöiden koulutus systeemisestä työtteesta, perheterapeutin kuuluminen systeemiseen tiimiin, systeemisten työmenetelmien käyttäminen sekä asiakastilanteiden käsittely systeemissä viikkokokouksissa. Implementointivaiheessa suomalaiseen malliin kehitettiin myös uusi elementti: perheenjäsenten tuominen systeemisiin viikkokokouksiin. (Aaltio & Isokuortti 2022, 446.) Isokuortin ja Aaltion (2020) mukaan suomalaisen systeeminen mallin fideliteetissä, eli menetelmäuskollisuudessa, on ollut kuitenkin runsaasti vaihtelua paikkojen ja jopa yksittäisten tiimien sisällä. Implementoinnin yhteydessä tuli esiin, että esteenä systeemin mallin toiminnalle ovat olleet epäselvyydet systeemisestä käytännöstä, puutteellinen koulutus, riittämättömät resurssit sekä johtajuudesta aiheutuvat esteet. Helpottavina tekijöinä implementoinnille ovat olleet koulutus ja ohjaus sekä positiiviset kokemukset mallista. Erityisesti perheterapeutin rooli nähtiin tärkeänä. Aaltion (2022) väitöskirjatutkimuksen mukaan systeeminen työskentely suomalaisen toimintamallin pilotointivaiheessa ei ollut vaikuttavampaa kuin tavanomainen lastensuojelutyö. Isokuortin (2023) väitöstutkimus puolestaan osoitti, että pilotoinnin aikana systeemin mallin käyttöönotto toi vain vähäisiä muutoksia lastensuojelutyöhön. Aaltion (2022) tutkimuksen tuloksissa huomattavaa oli, että vaikka systeemissä työskentelyssä

asiakastapaamisia oli huomattavasti tavanomaista työskentelyä enemmän, systeemiä työmenetelmiä hyödynnettiin vain vähäisesti tapaamisilla ja vain pieni osa asiakastilanteista tuotiin systeemiseen viikkokokoukseen systeemisen tiimin käsiteltäväksi. (mt. 94).

2.4 Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit

Ohjelmateorian mukaan systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementtejä ovat systeeminen tiimi, systeemisestä viikkokokoukset ja systeeminen työote. Ydinelementtien nähdään olevan tiiviissä riippuvuussuhteessa toisiinsa ja ne mekanismit, jotka tuottavat laadukkaampaa ja vaikuttavampaa lastensuojelutyötä, ovat riippuvaisia ydinelementtien onnistumisesta. (Aaltio & Isokuortti 2022; Aaltio & Isokuortti 2019b, 11–12.) Seuraavaksi kuvaan ydinelementeistä systeemistä tiimiä ja systeemistä työotetta. Systeemistä viikkokokousta käsittelem erillisissä alaluvussa, sillä se on ydinelementeistä tutkielmani tutkimuskohteena.

Systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaiseen systeemiseen tiimiin kuuluvat kahdesta kolmeen lastensuojelun sosiaalityöntekijää, konsultoiva sosiaalityöntekijä, perheterapeutti ja koordinaattori. Näiden lisäksi mukana voi olla myös muita perheen kanssa työskenteleviä lastensuojelun työntekijöitä kuten perhe- tai sosiaaliohjaajia. Erona tavanomaiseen lastensuojelutyöhön on, että sosiaalityöntekijä osallistuu aktiivisemmin myös tiimin muiden sosiaalityöntekijöiden asiakasasioiden käsittelyyn. Konsultoiva sosiaalityöntekijä toimii asiakastyön ohjaajana, tiimin asiakastyön johtajana ja viikkokokousten puheenjohtajana sekä vahvistaa systeemistä työtappaa tiimissä. Perheterapeutin rooliin sisältyy uusien näkökulmien nostaminen sekä tukeminen systeemisen ajattelun ja systeemisten työmenetelmien käyttöönotossa. Perheterapeutti osallistuu vakiojäsenenä systeemiin viikkokokouksiin. Tarvittaessa hän voi tukea työntekijöitä myös viikkokokousten ulkopuolella. Koordinaattorin toimenkuvaan kuuluvat erilaiset käytännön tehtävät kuten viikkokokousten kirjaaminen sekä asiakkaiden tavoitettavissa olominen, jolloin sosiaalityöntekijöiden aikaa vapautuu enemmän asiakkaiden tapaamiseen. Laadukkaasti työn saavuttamiseksi tiimiin liitetty keskeinen ominaisuus on asiakastapauksiin liittyvä vastuun ja tiedon jakaminen. (Aaltio & Isokuortti 2022, 448; Aaltio & Isokuortti 2019b, 14–16.)

Systeeminen asiakastyö pohjautuu systeemiseen ajatteluun ja työtapaan, jossa keskiössä on suhdeperustainen työskentely. Tärkeimpiä työvälineitä ovat sukupuoli, hypoteesit ja sirkulaariset kysymykset. Ajatuksena on, että systeemisistä työmenetelmistä mahdollistavat moninäkökulmaisuuksien sekä perheen ongelmien taustalla vaikuttavien perhedynamiikan, historian, toistuvien käyttäytymismallien ja perheeseen liittyvien uskomusten esiin tuleminen sekä ymmärtämisen. Ennen tällaisten asioiden

työstämistä, sosiaalityöntekijän tulisi kuitenkin luoda luottamuksellinen suhde asiakasperheen jäseniin. Tämä edellyttää suoraa työskentelyä myös asiakkaana olevan lapsen kanssa. Systemisellä työskentelyllä pyritään ymmärtämään, miten suhteet ylläpitävät ongelmia systeemissä ja löytämään keinoja positiiviseen muutokseen. Työntekijän tulee tunnistaa oman tiedon rajat, sietää epävarmuutta ja reflektoida asiakasperheiden tilanteita säännöllisesti. Lapsen tilanteen nopean turvaamisen ja toiminnan sijaan pyritään syvempään ymmärrykseen. Kuitenkin työntekijöiden tulee osata liikua näiden orientaatioiden välillä, jotta osataan ennakoida ja turvata lapsen tilannetta. Systemisen asiakastyön yhteydessä puhutaan myös lupaa pyytävästä työotteesta ja uteliaisuudesta. Työskentelyssä ns. ensimmäisen asteen muutoksilla tarkoitetaan muutoksia perheenjäsenten toiminnassa. Pysyviin lapsen edun mukaisiin muutoksiin perhesuhteissa on mahdollista puolestaan päästä uskomuksia muuttamalla. (Aaltio & Isokuorti 2022, 449; Aaltio & Isokuorti 2019b, 12–14.)

Aaltio ja Isokuorti (2019) kirjoittavat, miten systemiset työmenetelmät kytkeytyvät toimintamekanismeihin, joiden avulla pyritään selittämään mallin vaikuttavuutta. Tähän tarvitaan lisäksi sekä oikeanlainen toimintaympäristö ja mallin käyttäjät eli työntekijät. Systemisen mallin työmenetelmien; sukupuun, hypoteesien asettamisen ja sirkulaaristen kysymysten, nähdään olevan riippuvuussuhteessa toisiinsa. Haluttujen tulosten aikaansaamiseksi tarvitaan kaikkien menetelmien käyttöä yhdessä. (Mt. 21.)

Sukupuun avulla kuvataan visuaalisesti asiakasperheen perheenjäsenten perhesuhteita useammassa sukupolvessa. Sukupuulla pyritään sukurakenteen sijaan nostamaan esiin erityisesti perheenjäsenten välisten suhteiden laatua sekä siellä toistuvia asioita ja poikkeuksia. (Aaltio & Isokuorti 2019b, 21.) Goldenberg ja Goldenberg (2004) kirjoittavat Robertoa (1992) mukaillen, miten perheterapiassa sukupuun tarkastelu on nähty merkityksellisenä, koska ajatellaan, että ydinperheen toiminnassa näkyy ylisukupolvisesti siirtyneitä toistuvia tapoja ja vaikutteita. Sukupuun tarjoaa visuaalisen työvälineen näiden asioiden tarkasteluun. Sukupuusta voidaan käyttää myös termiä genogrammi. Huomiota kiinnitetään erityisesti ihmisten välisiin tunnesuhteisiin ja tunneprosesseihin. (Mt. 199.) Sukupuuhun piirretään yleensä vähintään kolme sukupolvea ja siinä kuvataan mm. henkilöiden nimet, iät, sisarussuhteet, avioliitot, erot ja mahdollisesti esimerkiksi sosioekonomiset asemat ja merkittäviä elämäntapahtumia. (Goldenberg & Goldenberg 2004, 199–200.) Aaltio ja Isokuorti (2019b) tuovat esiin, miten työntekijän tulee olla sukupuutyöskentelyä hyödyntäessään sensitiivinen, perustella sukupuun käyttämisen tarkoitus asiakkaille ja huomioida, että työskentelyssä edetään pikkuhiljaa perhettä kuunnellen ja niin että sukupuun laajenee ja syvenee työskentelyn edetessä. Ohjelmateorian mukaan sukupuutyöskentelyn avulla asiakkaan historia ja nykytilanne sekä perheen systeemin vuorovaikutussuhteet tulevat näkyviksi. Tämän ajatellaan lisäävän ymmärrystä ja hyväksyntää sekä työntekijässä että

perheenjäsenissä, mikä perheenjäsenten kohdalla vapauttaa voimavaroja ja lisää myötätuntoa toisia perheenjäseniä kohtaan. Sukupuutyöskentelyn nähdään lisäävän perheenjäsenten osallisuutta, perheenjäsenten luottamuksen vahvistumista työntekijään sekä sitoutumista työskentelyyn. Ohjelmateorian mukaan prosessin lopputuloksena sosiaalityöntekijän käsitys lastensuojelun tarpeesta ja sen laadusta selkiytyy. (Mt. 21–22.)

Hypoteesien asettamisella tarkoitetaan vaihtoehtoisten selitysten löytämistä sille, mistä perheen tilanteessa on kysymys ja millaisia asioita ongelmiin mahdollisesti kytkeytyy sekä on vaikuttanut ongelmien syntymiseen. Systemiset hypoteesit perustuvat systemiseen ajatteluun. Hypoteesien asettaminen ei ole vain eri näkökulmien keräämistä, vaan olemassa olevan tietoa prosessointia yhdessä työntekijöiden kesken viikkokokouksen yhteydessä ja hypoteesien hyödyntämistä asiakastyön suunnittelussa. Olennaista on myös hypoteesien testaaminen ja tarkentaminen jatkossa, kun asiakasperheen kanssa työskennellään. Työntekijän vastuulla on kuitenkin aina arvioida, milloin hypoteesien työstäminen asiakkaan kanssa on asiakasperheen edun mukaista. Hypoteesien ajatellaan nostavan esiin monipuolisemmin erilaisia mahdollisuuksia asiakasperheen kanssa työskentelyyn. Hypoteesien avulla perheen tilannetta tutkitaan ja arvioidaan kattavammin ja paremmin myös riskit huomioiden. Lopputuloksena sosiaalityöntekijän päätösten uskotaan paranevan ja interventioiden kohdentuvan paremmin. Hypoteesien asettamiseen liittyvä utelias lähestymistapa liitetään myös virheellisten tulkintojen vähenemiseen ja myönteisempään työotteeseen, jotka puolestaan lisäävät työntekijöiden jaksamista. (Aaltio & Isokuortti 2019b, 22–23.)

Sirkulaariset kysymykset ovat tapa esittää kehämäisiä kysymyksiä, joiden avulla selvitetään perhesuhteiden, uskomusten ja vuorovaikutustapojen kytkeytymistä toisiinsa. Sirkulaarisia kysymyksiä hyödynnetään työntekijöiden ymmärryksen lisäämisessä sekä intervention välineenä perheenjäsenten kanssa, jolloin sirkulaaristen kysymysten avulla pyritään käynnistämään muutosprosessia asiakasperheessä. Sirkulaariset kysymykset voivat tuoda kokemuksellisia oivalluksia perheenjäsenille ja lisäksi toistuvien vuorovaikutustapojen ja toimintamallien näkyväksi tuleminen mahdollistaa vaihtoehtoisten toimintatapojen pohtimisen. (Aaltio & Isokuortti 2019b, 23.)

2.5 Systeminen viikkokokous

Systeminen viikkokokous kuuluu systemisen lastensuojelun toimintamallin mukaiseen säännölliseen rakenteeseen. Tässä alaluvussa kuvaan suomalaisen mallin mukaista viikkokokousta vertaillen sitä RSW-mallin mukaiseen systemiseen ryhmätyönohjaukseen. Systemisessä lastensuojelun toimintamallissa sosiaalityöntekijät

tuovat viikkokokoukseen sellaisten asiakasperheiden tilanteita, joissa he arvioivat tarvitsevansa yhteistä reflektointia. Vastuusosiaalityöntekijä valmistele tapauksen ja esittelee sen lyhyesti kokouksen alussa. Konsultoiva sosiaalityöntekijä johtaa kokousta. Alkuperäisen RSW-mallin mukaisessa systeemisessä ryhmätyöohjauksessa asiakasperhe ei ole mukana ja tällöin viikkokokouksessa painottuvat tiedon ja vastuun jakaminen, asiakastyön ohjaus, työntekijöiden tukeminen sekä systeemisen työtavan oppiminen. Suomalaisessa mallissa viikkokokouksilla on vaihtelevia rakenteita ja osassa lähtökohtana on, että asiakasperhe osallistuu viikkokokoukseen. Tällöin kokouksella on erilaisia tarkoituksia ja tehtäviä; esimerkiksi työnohjauksellinen rooli jää pienemmäksi. Keskeisinä eroina tavalliseen lastensuojelun tiimiin ovat työnohjauksellinen rooli, oppiminen, yhteinen orientaatio ja reflektointi. (Aaltio ja Isokuortti 2019b, 16–18.) Suomalaisen mallin kehittämisessä eriäviä näkemyksiä on liittynyt siihen, kuinka monta asiakastapausta viikkokokouksen yhteydessä käsitellään sekä siihen kutsutaanko asiakasperheitä mukaan viikkokokouksiin. (Aaltio & Isokuortti 2022, 449.) Tutkimusta asiakkaiden osallistumisesta viikkokokoukseen ei ole, mutta Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpöytäpaperin mukaan asiakkaiden läsnäolosta viikkokokouksissa on saatu positiivisia viitteitä ainakin yhden kaupungin osalta (Ryynänen & Heinola 2021).

Systemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisissa viikkokokouksissa keskeisenä pidetään reflektion tuottamaa moninäkökulmaisuuutta, joka auttaa vastuusosiaalityöntekijää asettamaan hypoteeseja ja suunnittelemaan asiakastyötä eteenpäin. Tärkeänä on nähty, että viikkokokouksen keskustelu on uteliasta ja kunnioittavaa. Suomalaisiin viikkokokouksiin on liitetty myös Langin ja kumppaneiden (1990) kehittämä ammatillisten toimintakehysten teoria, jossa työntekijät tarkastelevat asiakastilannetta kolmen kehyksen kautta. Näitä ovat työn tarkastelu eettisestä näkökulmasta (domain of aesthetic), tilanteen utelias ja moninäkökulmainen tarkastelu (domain of explanation) sekä keskustelusta seuraava toiminnan taso koskien sitä, miten asiakkaan tilanteessa edetään (domain of production). (Aaltio 2022, 74; Aaltio & Isokuortti 2022, 448–449.) Suomalaisissa systeemisissä viikkokokouksissa on hyödynnetty myös perheterapeuttisen reflektiivisen tiimin ideaa (Aaltio & Isokuortti 2019b, 16–18; Ryynänen & Heinola 2021). Reflektiivisen tiimin kehittäjänä pidetään norjalaisista sosiaalipsykiatrian professoria ja perheterapeuttia Tom Andersenä. Reflektiivisen tiimin taustalla on konstruktivistinen ajatus useista todellisuuksista sekä pyrkimys keskustelemaan sekä asiakkaan ja terapeutin yhteistyötä korostavaan terapeutiseen työskentelyyn. (Andersen 1991, 1993; ks. Goldenberg & Goldenberg 2004, 339.) Mallia on kehitetty erityisesti jumiin oleviin tilanteisiin perheterapian keskusteluissa. Reflektiivisen tiimin yhteydessä reflektiivinen työote nähdään tietynlaisena

kehyyksenä ja tapana ajatella. Siihen liittyvät ”dialogisuus, kunnioittavuus, spontaanisuus, positiivisuus, tunteiden kuunteleminen, hiljaisuuden mahdollisuudet sekä moniäänisyys”. (Rautkallio 1997, 6-7, 9.)

Andersenin reflektiivisen tiimin (Andersen 1987, 1991, 1991; ks. Brownlee, Vis & McKenna 2009) prosessi sisältää kolme vaihetta. Prosessin ensimmäisessä vaiheessa terapeutti keskustelee perheen kanssa perheen sen hetkisistä olosuhteista ja perherakenteesta. Refleктоiva tiimi kuuntelee terapeutin ja perheen dialogia samassa huoneessa näistä erillään istuen tai peilihuoneen kautta. Kuunnellessaan refleктоivan tiimin jäsenet pohtivat hypoteeseja ja ehdotuksia, mistä perheen tilanteesta voisi olla kysymys. Toisessa vaiheessa perhe vuorostaan kuuntelee, kun refleктоiva tiimi keskustelee, millaisia ajatuksia heillä on herännyt ja miten he näkevät perheen tilanteen. Keskustelu tarjoaa vaihtoehtoisia näkökulmia, millainen vaikutus eri perheenjäsenillä on perheen ongelmaan ja miten jokainen voi olla osa tilanteen ratkaisua. Keskustelun on tarkoitus olla tulevaisuuteen suuntaavaa ja havaintojen sekä ehdotusten lisäksi refleктоiva tiimi voi esittää perheelle avoimia kysymyksiä, jotka vahvistavat perheen osallisuutta ja orientaatiota tulevaisuuteen. Useiden näkökulmien tarkoituksena on, että perhe voi valita niistä sellaisia, jotka he kokevat heille sopiviksi. Kolmannessa vaiheessa perhe palaa mukaan keskusteluun ja he saavat kertoa, mitkä asiat he kokiivat kuulemastaan hyödyllisiksi ja heille sopiviksi, minkä pohjalta luodaan suuntaa jo tulevaan. (Mt. 140) Goldenbergin ja Goldenbergin (2004) mukaan Andersenin reflektiiviseen tiimiin liittyy ajatus, että ammattilaiset puhuvat yksilöinä, eivätkä asiantuntijoina, jolloin perheenjäsenten on helpompi sovittaa kuulemaansa omiin kokemuksiinsa (mt., 341). Brownlee, Vis & McKenna (2009) kirjoittavat aiempiin tutkimuksiin perustuen, että reflektiivisen tiimin edut terapeutteisessä ympäristössä liittyvät tiimin yhteistyötä vahvistavaan luonteeseen, moninäkökulmaisuuuteen sekä vahvuuksia ja mahdollisuuksia korostavaan kieleen. Refleктоivaan tiimiin liittyvät haasteet ovat koskeneet muun muassa sitä, että perhe ei ole kokenut reflektiossa muodostettuja näkökulmia hyödynnettävinä ja huolimatta yhteistyöhön pyrkivästä rakenteesta, ovat perheet kokeneet refleктоivan tiimin häiritsevänä ja tunkeilevana (Brownlee, Vis & McKenna 2009, 140, 142-143).

Jotta systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisesta viikkokokouksesta saadaan laajempaa näkökulmaa, palaan vielä RSW-mallin mukaisesta ryhmätyönohjauksesta tehtyyn tutkimukseen. Bostock ja kumppanit (2019a) ovat kuvanneet RSW-mallin mukaisen systeemisen tiimikeskustelun keskeisiä elementtejä. Näitä ovat ongelmien suhteisiin kiinnittyvän luonteen ymmärtäminen, perheen äänen kuuluminen sekä lapsen kohdistuvien riskien tunnistaminen. Riskit nähdään muuttuvina ja niitä tarkastellaan suhteiden muodostamassa kontekstissa. Systeemisen tiimikeskustelun elementteihin lukeutuvat myös uteliaisuus ja joustavuus, hypoteesien esittäminen ja

niiden yhdistäminen interventioihin sekä yhteinen keskustelu ryhmän jäsenten kesken. Bostockin ja kumppaneiden (2019b) toisen tutkimuksen mukaan systeemisellä ryhmätyönohjauksella on suora vaikutus sosiaalityöntekijän työn laatuun perheiden kotona. He esittävät, että systeemisesti ohjautuvan kokouksen keskustelun laadulla voi olla suora vaikutus siihen, millaisia keskusteluja sosiaalityöntekijä käy perheiden kanssa. Tutkimuksen mukaan systeeminen työnohjaus lisää myös sosiaalityöntekijöiden ”hyvää auktoriteettia” ja suhteen luomisen taitoja, mikä tarkoittaa tarkoituksenmukaisempaa, lapsikeskeisempää ja lapsen riskit paremmin esiin nostavaa työskentelyä. Perheterapeutin läsnäolon koettiin vaikuttavan työnohjauksen sekä käytännön työn laatua parantavasti. (Mt., 4-7.)

Lisäksi Bostock ja kumppanit (2022) ovat tutkineet, mitkä tekijät systeemisessä ryhmätyönohjauksessa tukevat työntekijöitä työskentelemään tehokkaammin lasten ja perheiden kanssa. Vaikuttavina tekijöinä tutkimuksen mukaan ovat reflektiivinen tila, joka mahdollistaa pysähtymään yhdessä pohtimaan perheen tilannetta sekä ryhmän tuoma moninäkökulmaisuus. Moninäkökulmaisuutta lisäsivät myös systeemisten menetelmien, kuten sukupuun, käyttäminen, sillä se ohjasi kiinnittämään reflektiossa huomiota suhdeperustaisiin asioihin. Moninäkökulmaisuuden nähtiin haastavan työntekijöitä kriittiseen ajatteluun, estävän jumiutumista yhteen näkökulmaan ja ylläpitävän uteliasta asennetta asiakastilanteen pohtimiseen. Hypoteesien asettamisella oli tärkeä rooli moninäkökulmaisuuden luomisessa sekä jatkotyöskentelyä varten tehtävien konkreettisten askelten suunnittelemisessa. Lisäksi systeeminen ryhmätyönohjaus mahdollisti pysähtymisen riskinarvioinnin äärelle ja sietämään tähän liittyvää epävarmuutta ja tunnistamaan epävarmaa tietoa, sen sijaan, että työntekijä tekisi nopeita ratkaisuja. Tässä nähtiin merkityksellisinä sekä ryhmän tuoma moninäkökulmaisuus, että mahdollisuus jakaa vastuuta ryhmän kesken. Tämän nähtiin muuttavan tapaan ottaa huolenaiheet puheeksi perheen kanssa tavalla, jonka nähtiin mahdollistavan paremmin perheen motivoituminen muutokseen. Merkityksellisenä nähtiin, että systeemisessä ryhmätyönohjauksessa suunniteltiin konkreettisestikin niitä keskusteluja, joita työntekijät käyvät jatkossa perheen kanssa. Tähän liittyivät erityisesti sirkulaariset kysymykset, joiden avulla työntekijät ja perheenjäsenet voivat huomioida asioiden suhteisiin kiinnittyvän luonteen ja ymmärtää, miten tämä vaikuttaa perheen sisäiseen käyttäytymiseen ja uskomuksiin. Myös tässä tutkimuksessa perheterapeutin rooli koettiin tärkeänä. Perheterapeutti auttoi erityisesti siinä, että systeemisiä työvälineitä viedään asiakastyöhön. (Mt., 4-7.)

3 TIEDONMUODOSTUS SOSIAALITYÖSSÄ

3.1 Näkökulmia sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostukseen

Sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusta on käsitelty erityisesti kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa, mutta jonkin verran myös suomalaisen sosiaalityön toimintaympäristössä. Tiedonmuodostusta on pyritty hahmottamaan erilaisten jäsenysten ja käsitteellisten mallien avulla, joissa on kuvattu muun muassa erilaisia tiedonlajeja sekä tiedonmuodostuksen prosessia. Kääriäisen (2003) mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostus yhdistetään erityisesti päätöksentekoon, jota edeltää sosiaalityöntekijän tekemä tiedon kerääminen, prosessointi ja tulkinta. Sosiaalityöntekijä suhteuttaa saamaansa tietoa aiemmin omaksumaansa tietoon sekä käytännön kokemuksiin, joiden pohjalta hän tekee tilanteeseen sopivia valintoja. Kääriäisen mukaan tiedonmuodostusprosessin voidaan nähdä muokkaavan sosiaalityöntekijän identiteettiä ja tapaa toimia. (Mt., 26.) Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena ei ole tiettyyn päätöksentekoprosessiin kiinnittyvä tiedonmuodostus, vaan se, miten ja millaista tietoa sosiaalityöntekijät muodostavat systemisen viikkokokouksen yhteydessä.

Pamela Trevithick (2008) kirjoittaa, miten sosiaalityössä asiakkaiden monimutkaiset tilanteet vaativat työntekijältä monenlaisen tiedon yhdistämistä. Tavoitteena on saada syvälinen ymmärrys asiakkaan elämän tapahtumista ja niiden syistä sekä löytää parhaimmat keinot puuttua tilanteeseen. Trevithick on luokitellut sosiaalityössä käytettävän tiedon 1.) teoreettiseen tietoon ja teorioihin, 2.) faktiseen tietoon sekä 3.) käytännölliseen ja henkilökohtaiseen tietoon. *Teoreettisen tiedon* hän on jakanut kolmeen luokkaan, joista ensimmäinen sisältää teorian, jotka lisäävät ymmärrystä ihmisistä, tilanteista ja tapahtumista. Nämä teorian on yleensä lainattu toisilta tieteenaloilta. Toiseen luokkaan kuuluvat sosiaalityön roolia, tehtävää ja tarkoitusta selittävät teorian.

Kolmas luokka sisältää suoraan käytäntöön liittyvät teoriat kuten käytännön lähestymistavat. Jotta aiemmin kehitettyjä teorioita voidaan soveltaa, tulee niitä päivittää ajankohtaisella tutkimustiedolla ja huomioida alan kehittyminen. Trevithick kuvaa tätä tietoa *faktatietona*, jonka hän on avannut viiden osa-alueen kautta: i.) laki ja lainsäädäntö, ii.) sosiaalipolitiikka, iii.) organisaatiotason politiikka, menettelyt ja järjestelmät, iv.) tiettyihin ihmisryhmiin liittyvät tiedot sekä v.) erityisiin henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvät tiedot. *Käytännölliseen ja henkilökohtaiseen tietoon* sisältyvät Trevithickin mukaan tiedon hankkiminen, tiedon käyttö ja uuden tiedon luominen, jotka ovat osittain päällekkäisiä alueita. (Mt., 1215–1219, 1222, 1226.) Suomalaisen sosiaalityön kentällä Anita Sipilän (2011) tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän tiedossaan vahvinta olivat yhteiskunnallisten asioiden osaaminen sekä psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen vaikuttavien tekijöiden tunteminen. Näiden lisäksi sosiaalityöntekijöiden tiedossa korostuivat psykososiaalinen ja oikeudellinen asiantuntijatieto, joista psykososiaalisen tiedon osaaminen korostui lastensuojelun kontekstissa. (Mt., 136–137.)

Drury-Hudson (1999) on tutkinut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusta päätöksenteon yhteydessä. Hänen laatimansa mallin mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatillinen tieto muodostuu työntekijän teoreettisesta tiedosta, empiirisestä tiedosta, prosessitiedosta, henkilökohtaisesta tiedosta ja käytännön viisaudesta. Teoreettinen tieto koostuu erilaisista teoreettisista käsitteistä, malleista ja kehyksistä, joiden avulla pyritään kuvaamaan, selittämään ja ennustamaan erilaisia ilmiöitä. Empiiristä tietoa saadaan tutkimuksista tietoa systemaattisesti keräämällä ja analysoimalla. Prosessitieto tarkoittaa organisaation, lainsäädännön ja poliittisen tason tietoa, joiden puitteissa sosiaalityöntekijöiden tulee toimia käytännön työssä. Henkilökohtainen tieto sisältää intuitioon, kulttuuriseen tietoon ja maalaisjärkeen liittyvää tietoa. Käytännön viisauden voidaan nähdä lisääntyvän sosiaalityöntekijän työkokemuksen kasvaessa, kun hän on työskennellyt lukuisten tapausten kanssa ja osaa tunnistaa tätä kautta samankaltaisia ongelmia sekä soveltaa erilaisista tilanteista saatua tietoa myös toisen tyyppiin ongelmiin. (Mt. 1999, 149–150.)

O'Sullivanin (2005) mukaan käytännön viisaudella tarkoitetaan kykyä tehdä syvempään ymmärrykseen pohjautuvia harkittuja ja järkiperäisiä päätöksiä tilanteissa, joihin liittyvät olosuhteet ovat epävarmoja. Ominaista käytännön viisaudelle ovat luovuus, intuitiivisuus ja käytännön työssä saatu tieto. Jotta käytännön viisaus kuitenkin soveltuisi kriittiseen, vastuulliseen ja tietoon perustuvaan käytäntöön, tulee tiedonmuodostusprosessin ja päättelyn olla erotettavissa ja kuvattavissa. Tiedonmuodostusprosessin olennaisia vaiheita ovat tiedon soveltaminen, kehystäminen sekä oppiminen. Sosiaalityöntekijän tulee osata hyödyntää sekä intuitiivista että analyttistä päättelyä, minkä lisäksi käytetyn tiedon tulee olla tilanteen kannalta uskottavaa ja merkityksellistä. (Mt., 222–223, 235.)

O'Sullivan (2005) kirjoittaa, miten intuition käyttöön ja määrittelyyn liittyy epä-määräisyyttä. Yleisesti intuitio liitetään näkymättömään, kokemuksen kautta saatuun tietoon sekä tunteidenkin käyttöön tiedonmuodostuksessa ja päätöksenteossa. Siihen liitetään myös herkkyyys aistia toisten tunteita sekä tilanteeseen liittyviä pieniä vihjeitä. Sosiaalityössä intuitiivisen päättelyn perusteet tulee tarvittaessa pystyä selittämään auki. Analyyttinen päättely ja siitä saadut johtopäätökset ovat puolestaan intuitiivista päättelyä selkeämmin kuvattavissa ja päättely perustuu selkeään ajatteluprosessiin. Analyyttiseen päättelyyn liittyy, että sosiaalityöntekijällä on kyky analysoida ja yhdistää tietoa tilanteita koskeviksi hypoteeseiksi. Tämä edellyttää käsitteellisiä viitekehyskäsitteitä, joiden avulla kompleksisia sosiaalisia tilanteita voidaan käsitellä ja jäsentää. (Mt. 229–231.)

Sheppard (1995a & 1995b; ks. Sheppard ym. 2000) on tarkastellut tietoa prosessina (knowledge as process) vaihtoehtona paradigmalle, jossa tieto ajatellaan tuotteena (knowledge as product). Sheppardin ajattelussa keskeistä ovat kognitiiviset prosessit, joissa tietoa muodostetaan. (Mt., 468.) Refleksiivisyyteen Sheppard (1997) liittää sen, että sosiaalityöntekijä on sekä i) aktiivinen ajattelija että ii.) sosiaalinen toimija, joka on osallisena asiakkaan prosessissa (mt., 767). Sheppard ja kumppanit (2000) ovat tutkineet refleksiivisyyttä ja prosessitiedon muodostumista lastensuojelun sosiaalityössä. He ovat löytäneet ja luokitelleet refleksiivisen prosessin ydinelementtejä. Heidän mukaansa sosiaalityöntekijän tekemään kriittiseen arviointiin sisältyy huomion kiinnittäminen olennaisiin asioihin, lisätiedon kerääminen ja kysyminen, tiedon arviointi sekä syy-seuraus-suhteiden ymmärtäminen. Sosiaalityöntekijä tekee saamansa tiedon pohjalta hypoteeseja, joka voidaan nähdä refleksiivisen prosessin ydinelementtinä. Hypoteesit voivat liittyä tilanteen ymmärtämiseen, pohjautua muiden tekemiin hypoteeseihin tai koskea interventioita ja menettelytapoja tai kokonaistilanteen ymmärtämistä. Olennaista on sosiaalityöntekijän taito erottaa spekulatiivisia hypoteeseja kyseiseen tilanteeseen liittyvistä hypoteeseista. Spekulatiivisia hypoteeseja tehdessään sosiaalityöntekijät eivät luota vain saamaansa tietoon, vaan pohtivat pidemmälle erilaisia mahdollisuuksia ja seurauksia. He esimerkiksi miettivät jo mahdollisia tulevia interventioita. Spekulatiivisiin hypoteeseihin liittyykin ”jos...sitten”-tyyppinen ajattelu. Spekulatiivisiin hypoteeseihin kuuluvat esimerkiksi interventioita, menettelytapoja ja asiakkaiden käyttäytymistä koskevat hypoteesit. Prosessitietoa muodostaessaan sosiaalityöntekijät tekevät spekulatiivista arviointia ja muodostavat mahdollisia vaihtoehtoja keräämänsä tiedon pohjalta, mikä johtaa lopulta konkreettisiin toimenpide-ehdotuksiin. (Mt., 471–483.)

Sheppard ja kumppanit (2001) ovat havainneet myöhemmässä tutkimuksessaan, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden välillä on eroa siinä, miten paljon he tekevät hypoteeseja koko asiakastilanteesta tai sen osista, kuinka syvällisesti he analysoivat tilanteita ja kuinka systemaattisesti he keräävät tietoa. Tutkimukseen osallistuneiden

sosiaalityöntekijöiden tekemät hypoteesit liittyivät muun muassa ihmisiä kuvaaviin tekijöihin, ihmisten käyttäytymiseen, tarpeisiin ja haluihin sekä ihmisten välisiin suhteisiin. Sosiaalityöntekijöiden tekemät hypoteesit voivat pyrkiä selittämään tapausta joltakin osalta (partial case hypothesis) tai tapauksen kokonaisuudessaan (whole case hypothesis). Kirjoittajat puhuvat sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostuksen yhteydessä myös triangulaatiosta. Heidän mukaansa triangulaatiossa on keskeistä, että sosiaalityöntekijä etsii tiedolle vahvistusta eri lähteistä. Hypoteesien asettamisen jälkeen on olennaista testata niiden paikkaansa pitävyyttä. Myös eriävät näkemykset ja vastakkainen tieto tulee huomioida, jolloin lopputuloksena on todennäköisyyksien muodostama tasapaino. (Mt. 868, 871, 876–877, 881.)

Sosiaalityön tiedonmuodostuksen tarkasteluun on olemassa myös kriittisempiä lähestymistapoja. Fook (2005a) kirjoittaa sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostuksen yhteydessä reflektion ja kriittisen reflektion käsitteistä. Fookin mukaan reflektiivisen työtöteen avulla voidaan huomata erilaisten taustaoletusten vaikutusta käytännön toimintaan sosiaalityössä. Kriittisessä reflektiossa kiinnitetään vielä enemmän huomiota vallan rakenteisiin sekä henkilökohtaisen ja poliittisen yhteen kietoutumiseen. Reflektiivisyyteen liittyy ymmärrys niistä monenlaisista tavoista, joilla ihmiset tuottavat ja valitsevat tietoa. Tieto kiinnittyy niin rakenteisiin, sosiaaliseen ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen kuin yksilön subjektiviteettiinkin. Kyse on myös reaktiivisuudesta ja tiedon tuottamisen tavasta ja kontekstista. Kriittinen reflektio edellyttää, että henkilö on tietoinen edellä mainituista seikoista muodostaessaan tietoa. Postmoderni ajattelu herättää tarkastelemaan tiedon ja vallan välistä suhdetta ja kyseenalaistaa, mikä ylipäätään on legitiimiä tietoa. Poststrukturalismi kiinnittää huomiota lisäksi käytetyn kielen merkitykseen tiedon muodostamisessa. Kriittinen sosiaalinen teoria nostaa tarkasteluun vielä sen, miten valta tuotetaan rakenteissa ja koetaan henkilökohtaisella tasolla ja siten sosiaaliseen muutokseen vaaditaan sekä henkilökohtaista että kollektiivista toimijuutta (Mt., 7-9). Fookin (2005b) mukaan kriittinen reflektio voi avata erilaisia tietämisen tapoja, näkökulmia ja auttaa näkemään, miten sosiaalisia eroja tuotetaan. Asiakkaaseen sosiaalityöntekijän kriittisellä reflektiolla voi puolestaan olla valtaistava vaikutus. (mt, 22–24.)

Nigel Parton (2003) kytkee sosiaalityön ammattikäytännön feministiseen hoidon etiikkaan ja sosiaaliseen konstruktionismiin, jotka haastavat perinteistä tieteellistä ja teknis-rationaalista tietoa ja peräänkuuluttavat sen rinnalle moniäänisempää tiedon tuottamisen tapaa. Tämän näkökulman mukaan olennaista tiedon muodostuksessa ovat yksilöiden ja tilanteiden ymmärtäminen, prosessi, tiedon ja äänen moninaisuus, mahdollisuudet ja tiedon suhteellisuus. Ongelmien syiden ja asiantuntijanäkökulman korostamisen sijaan pyritään ratkaisujen löytämiseen ja asiakkaan vallan vahvistamiseen. (Mt. 13–14.) Parton (2008) on tutkinut myös sosiaalityön tiedon muodostamisen muutosta ja sen vaikutusta käytännön ja teorian suhteeseen, mihin on merkittävästi

vaikuttanut informaatioteknologian lisääntyminen käytännön sosiaalityössä. Partonin mukaan sosiaalityö on keskittynyt yhä enemmän tietoon, jota kerätään, kootaan ja vaihdetaan tietojärjestelmissä, ja vähemmän sosiaaliseen eli yksilöihin ja heidän sosiaalisiin suhteisiinsa. Hänen mukaansa tällä on väistämättä vaikutusta sosiaalityön teorian ja käytännön suhteeseen sekä sosiaalityön luonteeseen. (Mt. 2008.)

3.2 Lastensuojelun tiedonmuodostuksen erityispiirteitä

Tässä luvussa syvennän edellisen luvun näkökulmia lastensuojelun tiedonmuodostukseen. Tiedonmuodostukseen lastensuojelutyössä voidaan nähdä kytkeytyvän vahvasti sosiaalityöntekijän vastuu lapsen suojelusta, mihin liittyy onnistunut tuen tarpeen ja riskien arviointi. Ensisijaisena lähtökohtana lastensuojelussa on auttaa lasta ja perhettä avohuollon tukitoimin mahdollisimman lievän puuttumisen periaatteella. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 15). Onnistunut lapsen ja perheen auttaminen edellyttää, että lapsen tilannetta on arvioitu kokonaisvaltaisesti huomioiden sekä riskitekijät että suojaavat tekijät (esim. Jaakola 2020, 133–142). Tätä varten on kehitetty erilaisia malleja ja strukturoituja menetelmiä, joita Suomessa ei kuitenkaan juurikaan ole käytetty (Jaakola 2020, 50–52.) Toisaalta on todettu, että asiakasperheiden kompleksisten tilanteiden ratkaisu edellyttää suhdeperustaista, erilaisia tiedonlajeja ja päätelytapoja arvostavaa sekä perheen historian ja yksilöllisen tilanteen huomioivaa tietoa (Houston 2015; North 2022; Ruch 2005; Vornanen & Pölkki 2018, 121).

Emily Keddel (2011) on tutkinut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusta sellaisissa asiakastilanteisiin liittyvässä päätöksenteossa, jotka työntekijät ovat kokeneet onnistuneina. Hän muistuttaa, miten sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon liittyy aina useampia kilpailevia näkökulmia ja sosiaalityöntekijän tulkinta sekä itse tilanteesta että sen syistä. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden ajatteluprosessin taustalla vaikutti se, että he näkivät tärkeänä perheen yhdessä pysymisen ja pyrkivät vahvistamaan sitä, kuitenkin niin, että lapsen turvallisuuden takaaminen meni tämän edelle. Sosiaalityöntekijät pyrkivät selittämään ongelmien syitä yksilöllisesti, mutta asiakkaita syylistämättä. He pitivät asiakkaita avoimina, rehellisinä ja kykenevinä muutoksiin. Kun asiakkaita ja heidän ongelmiaan ymmärrettiin tällä tavoin, nähtiin sen edistävän sellaista suhdetta asiakkaiden kanssa, minkä avulla voitiin lisätä lasten hyvinvointia. Tämä ei kuitenkaan poistanut sitä, että sosiaalityöntekijä joutui tasapainoilemaan riskien ja huolenpidon välillä sekä käyttämään työssään kontrollia ja valtaa. (Mt., 1259–1263) Drury-Hudsonin (1999) lastensuojelun päätöksentekoa ja lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista tarkastelevassa tutkimuksessa on noussut esiin, että aloittelevilla sosiaalityöntekijöillä ei ole yhtä selkeää ymmärrystä lapsen kaltoinkohteluun liittyvistä tekijöistä kuin kokeneilla sosiaalityöntekijöillä.

Vaikka aloittelevilla sosiaalityöntekijöillä oli pinnallinen tietoisuus kaltoinkohteluun liittyvästä riskinarvioinnista, heillä ei ollut taitoa punnita tekijöitä tarkoituksenmukaisesti ja soveltaa riskinarviointia käytännössä. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota erilaisiin tiedon lajeihin, joita aloittelevat ja kokeneet sosiaalityöntekijät käyttivät päätöksenteossa. (Mt., 147–148.)

Tarja Pösö (2010) on kirjoittanut suomalaisen lastensuojelun institutionaalista rajaa käsittelevässä artikkelissaan lastensuojelun tiedon olevan suhdeperustaista. Suhdeperustainen tieto muodostuu asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa ja se kiinnittyy asiakkaan yksilölliseen tilanteeseen ja taustaan. Sosiaalityöntekijän tuntiessa asiakkaan muodostuu sellaista tietoa, jota on vaikea kuvata asiakkaan asiakirjoissa. Pösön mukaan asiakirjoissa tieto jää helposti pirstaleiseksi ja siitä jää jotain tavoittamatta. (Mt. 330.) Myös Marjo Alatalon (2018) lisensiaatintutkimukseen osallistuneet lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät näkivät muodostavansa tietoa ensisijaisesti suhdeperustaisesti. Tutkimuksen mukaan työskentelyn aikana suhteissa syvenevä tiedonmuodostus lisää auttamisen mahdollisuuksia. Johtopäätöksenä Alatalo kuitenkin kuvaa suhdeperustaisen tiedonmuodostuksen olevan ennen kaikkea jännitteistä. Tiedon jännitteisyys näkyi monilla tasoilla; se liittyi eri tavoin saadun ja kerätyn tiedon välisiin jännitteisiin sekä sosiaalityöntekijän ja asiakkaiden välisiin kohtaamiin.

Alatalon (2018) tutkimuksen sosiaalityöntekijät näkivät nuorten ja vanhempien osallisuuden tiedonmuodostuksessa vahvana ja nuorten kanssa työskentelyä he pitivät luontevana. Vanhempien kanssa tehtävää työtä väritti kuitenkin luottamuksen ja epäluottamuksen jännite. Kuormittavaksi työntekijät kokivat sen, jos luottamuksetta suhdetta ei synny ja tietoa joudutaan keräämään lapsen tilannetta seuraamalla. Lapsen osallisuuden mahdollisuuksia arvioitaessa työntekijät käyttivät tilannekohtaista harkintaa. Tiedonmuodostuksen yhteydessä sosiaalityöntekijät toivat esiin muun muassa intuitiivisen ymmärryksen, dialogisen keskustelun sekä kysymysten esittämiseen liittyvän tilannesidonaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden. Kriisitilanteet nähtiin myös mahdollisina käännekohtina olennaisen tiedon äärelle pääsyssä sekä luottamuksen rakentamisessa. Tiedonmuodostukseen liittyvien tulkintojen tekemisen yhteydessä sosiaalityöntekijät toivat esiin työparityön, tiimissä käydyn yhteisen reflektion ja esimiehen tuen merkityksellisyyden. Monialaiseen tiedonmuodostukseen sen sijaan liitettiin usein koettua ristiriitaisuutta ja jännitteisyyttä. (Mt., 57–59, 63–64, 67–69, 71, 73, 76–77.)

Ruch (2005) liittää lastensuojelun suhdeperustaiseen työskentelyyn reflektiivisen käytännön. Omaan aiempaan tutkimukseensa (Ruch 2004) viitaten Ruch erottaa toisistaan teknisen ja holistisen reflektiivisen käytännön. Holistisessa käytännössä ymmärretään, miten ihmisen käyttäytyminen on enemmän kuin osiensa summa. Ruchin mukaan kokonaisvaltaisen tiedon tavoittaminen edellyttää sekä käytännöllis-

moraalista että teknis-rationaalista tietoa. Työntekijältä edellytetään jatkuvaa uteliaisuutta ja halua tarkastella, miksi asiat ovat tietyllä tavalla. Holistisessa käytännössä tiedon ymmärretään olevan muuttuvaa ja kehittyvää sekä yksilö- ja tilannekohtaista. Holistinen reflektiivinen työtapa edellyttää, että työntekijä tiedostaa myös henkilökohtaisia ja ammatillisia kokemuksiaan, uskomuksiaan ja arvojaan sekä tunnistaa työn herättämiä tunteita. Suhdeperustainen ja reflektiivinen työtapa on tästä syystä työntekijälle vaativaa ja sen tueksi tarvitaan kollegoiden välistä keskustelua ja työnohjausta. (Mt. 116–117)

Ruch (2005) puhuu holistisen reflektiivisyyden yhteydessä riskin ottamisen näkökulmasta, johon hän liittää luovat ratkaisut asiakastyössä sekä työntekijän kyvyn sietää epävarmuutta ja asettua ei-tietämisen tilaan. Ruchin mukaan refleksiivisen käytännön yhdistäminen suhdeperustaiseen työskentelyyn huomioi lisäksi asiakkaan elämässä vaikuttavat rakenteelliset olosuhteet, mikä estää, ettei asiakkaan tilannetta tarkastella liian yksilökeskeisestä näkökulmasta. Ruchin mukaan sosiaalityöntekijän itseyemmärryksen ja refleksiivisen ajattelun vahvistaminen on tärkeää suhdeperustaisen käytännön mahdollistamisessa. Hän liittää tähän työntekijöiden tiimikeskustelut, jotka vahvistavat toisia kunnioittavaa ja tukevaa yhteistyötä. Tämän hän näkee vahvistavan työntekijöiden ammatillista identiteettiä ja kyvykkyyttä. Parhaimmillaan hyödyt siirtyvät työntekijöiden ja asiakkaiden välisiin suhteisiin. Suhdeperustaisen tiedon ja työotteen voidaan nähdä olevan vastakohta reduktionistiselle ymmärrykselle inhimillisestä käyttäytymisestä ja byrokraattisille käytännöille. Ruch on todennut suhdeperustaisen työn kuitenkin edellyttävän aikaa ja mahdollisuuksia vastata reflektiivisesti pohtien asiakkaiden yksilöllisiin, kompleksisiin ja muuttuviin tilanteisiin (Mt. 118–121).

Vornanen ja Pölkki (2018) liittävät suhdeperustaiseen työskentelyyn vastavuoroisuuden käsitteen. Molm (2010) kirjoittaa vastavuoroisuuden liittyvän sosiaaliseen vaihtoon, joka sisältää hyödyn saamista ja antamista. Molmin mukaan vastavuoroisuus on prosessi, joka ilmenee erilaisena erilaisissa vaihdon tilanteissa. Vastavuoroisuus vaikuttaa syvästi sosiaalisiin suhteisiin. Siihen liittyy luottamuksen ja solidaarisuuden syntyminen, toisaalta siihen sisältyy myös vallan elementti. (Mt. 121–122.) Vornanen ja Pölkki (2018) korostavat, miten juuri lastensuojelussa on olennaista ymmärtää ihmissuhteiden ratkaiseva rooli lapsen elämässä ja miten lastensuojelulla on tarvittaessa oikeus myös puuttua näihin suhteisiin. Siksi merkitykselliseksi nousee, miten lapsen ja perheen tarpeet ymmärretään ja miten niihin vastataan. He lisäävät, että perheen historiassa saattaa olla monia puutteita vastavuoroisissa suhteissa, mikä voi vaikeuttaa suhteen luomista asiakasperheeseen. Lisäksi perheen elämäntilanteeseen liittyvät tekijät, kuten stressi ja taloudelliset vaikeudet, voivat heikentää vastavuoroisen suhteen syntymistä. Silti sosiaalityöntekijän pyrkimyksenä tulisi olla suhteen luominen sekä lapseen että vanhempiin. Lastensuojelussa on tärkeää ymmärtää,

että perheessä esiintyvät ongelmat eivät aina ole tilapäisiä kriisejä. Perheen haasteet saattavat olla juurtuneita suvun historiaan, köyhyyteen tai elinympäristön olosuhteisiin, minkä vuoksi ne ovat voineet kehittyä ja kärjistyä pitkän ajan kuluessa. Vornanen ja Pölkki peräänkuuluttavatkin, että lapsen hyvinvointia arvioidessa tulisi huomioida perheen suhdehistoriaa, emotionaalisten suhteiden laatua sekä miten lapsen huolenpito on toteutunut. Vastavuoroisten ihmissuhteiden toteutumisella on kauaskantoiset seuraukset lapsen tulevaisuudelle. (Mt., 109, 110, 116–122.)

Anne-Mari Jaakola (2020) on tutkinut lapsen tilanteen arviointia lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimuksen mukaan arvioinnissa korostuvat lapsen sen hetkisen tilanteen ja siihen vaikuttavien tekijöiden arviointi. Arvioinnissa painotettiin erityisesti sosiaalisen kasvuympäristön tekijöitä kuten perhettä, läheisverkostoa ja niissä esiintyviä vuorovaikutussuhteita sekä miten nämä tukivat lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. Lapsen omaa kehityshistoriaa tai perheen historiaa ei arvioinnissa juurikaan huomioitu. Riskitekijöiden, joita oli tarkasteltu vanhempien mielenterveyden haasteiden ja päihteiden käytön sekä väkivaltaisuuden kautta, huomiointi arvioinnissa oli vaihtelevaa ja sitä voitiin pitää merkittävän matalana. Arvioinnin tekemisen tavan ulottuvuuksina olivat analyysin mukaan systemaattinen ja analyttinen työtapo sekä lapsen kehitystä koskevan tiedon osaaminen. Arvioinnissa näkyi sekä lapsikeskeisen että perhekeskeisen lähestymistavan elementtejä. (Mt. 130–132, 136, 138.) Huomattavaa Jaakolan (2020) tutkimuksen tuloksissa on, että vaikka ammattilaiset painottivat yleistä kehityspsykologista tietoa, he eivät kuitenkaan riittävästi selvittäneet lapsen yksilöllistä kehityshistoriaa. Tanja Haarakankaan (2018) lisensiaatintutkimuksen mukaan myöskään lastensuojelutarpeen selvityksissä lapsen ja perheen historiaa ei yleensä selvitetty (mt. 103).

Tiedonmuodostukseen lastensuojelussa liittyy tilanteita, joissa joudutaan keräämään ja prosessoimaan tietoa sekä tekemään päätöksiä hyvin lyhyessä ajassa. Tuuli Lamposen (2022) kiireellisen sijoituksen päätöksentekoa koskevan väitöskirjan mukaan sosiaalityöntekijät käyttävät kiireelliseen sijoitukseen liittyvässä arvioinnissa erilaisia tiedon tyyppisiä ja muotoja kuten intuitiivista tietoa, faktatietoa, kokemuksellista tietoa sekä tunnetietoa. Lamponen nimeää tietotyöksi sosiaalityöntekijän erilaiset tavat käyttää tietoa kiireellisen sijoituksen arvioinnin ja päätöksenteon yhteydessä. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden tekemä analyysi sisältää tiedon punnitsemista, vahvistumista sekä poissulkemista. Tietotyö ja päätöksenteko tapahtuvat vuorovaikutussuhteissa, joihin liittyy hierarkkisuuksia sen suhteen, miten eri lähteistä saatua tietoa arvotetaan. Olennaista kiireellisen sijoituksen yhteydessä on tiedon luotettavuuden arviointi. Lamposen mukaan päätöksenteko on kehämäinen prosessi, jossa on kuitenkin erotettavissa erilaisia työvaiheita. (Mt., 104–132.)

Tiedonmuodostukseen liittyvä riskinarvioinnin taidon voidaan nähdä ulottuvan yksittäisiä päätöksentekotilanteita laajemmin koko lastensuojeluprosessiin. 8-vuotiaan Vilja-Eerikan kuolema vuonna 2012 nosti myös Suomessa huomion keskipisteesseen lastensuojelun mahdolliset riskintunnistamisen aukko- ja ongelmatilat (Alhanen 2014, 3). Houston (2015) on kritisoinut sellaista lastensuojelun riskinarviointia, joka nojaa liiaksi tai ainoastaan instrumentaalisen-rationaaliseen päättelyyn. *Instrumentaalisen-rationaalisen* päättelyllä hän tarkoittaa rationaalisuutta, joka perustuu teknisiin, byrokraattisiin ja asiantuntijalähtöisiin menettelytapoihin ja ajatukseen tiedon hallittavuudesta. Se perustuu ajatukseen, että riskiä voidaan arvioida parhaiten tietoa systemaattisesti keräämällä. Houstonin mukaan sosiaalityössä tarvitaan laajempaa ymmärrystä rationaalisuudesta, joka sisältää myös muut rationaalisuuden muodot. Näitä ovat Houstonin mukaan kriittinen rationaalisuus, kommunikatiivinen rationaalisuus ja affektiivinen rationaalisuus. *Kriittisen-rationaalisen näkökulmalla* pyritään tunnistamaan erilaiset harhat ja esteet ajatteluprosessissa. Siihen liittyy muun muassa tiedon erottelua, analysoimista ja arviointia, jota voidaan tehdä esimerkiksi olennaisia kysymyksiä esittämällä, keräämällä lisätietoa sekä rakentamalla ja testaamalla vaihtoehtoisia hypoteeseja. *Kommunikatiivinen rationaalisuuden osa-alue* huomioi, että sosiaalityöntekijän tulee perustellusti kertoa asioista perheenjäsenille, keskustella heidän kanssaan kunnioittavasti ja mahdollistaa osallisuus kaikille asianosaisille. Siihen liittyy myös pyrkimys ymmärtää vaihtoehtoisia näkökulmia. *Affektiivisen-rationaalisen rationaalisuuden muoto* korostaa tunteiden merkitystä. Sen sijaan, että sosiaalityöntekijä perustaisi riskinarviointia vain huolelliseen ja faktoihin nojaavaan ajattelutyöhön, on lisäksi huomioitava, että vahvoihin tunteisiin pohjautuvat vihjeet voivat olla merkki lapsen tyydyttymättömyydestä tarpeista tai vaarasta. Houston huomauttaa, että joskus sosiaalityöntekijällä heräävä voimakas tunne voi lähteä ohjaamaan tiedonhankintaa ja olla olennainen tekijä riskinarvioinnissa. Neljä rationaalisuuden osa-aluetta yhdessä muodostavat Houstonin mukaan *holistisen-rationaalisen lähestymistavan*, jonka avulla voidaan paremmin vähentää lastensuojelussa tapahtuvia virheitä. (Mt., 379–390.)

Northin (2022) tutkimuksen mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijät käyttävät sekä näyttöön perustuvaa että suhdeperustaista työkäytäntöä tunnistessaan lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa. North korostaa, miten sosiaalityöntekijät tarvitsevat tietoa ja taitoja tunnistaa henkistä väkivaltaa ja sen vaikutuksia lapseen. Esimerkiksi riskinarvioinnin välineet ovat tärkeitä, mutta niiden avulla ei välttämättä tunnisteta vaikeasti tunnistettavien ilmiöiden, kuten henkisen väkivallan kaikkia puolia. Edellä mainittujen lisäksi sosiaalityöntekijällä tulee olla emotionaalista älykkyyttä sekä kykyä reflektoida omaa rooliaan henkisen väkivallan tehokkaassa tunnistamisessa. Taylor ja White (2006) kirjoittavat siitä, miten sosiaalityöntekijät kuten monet muutkin ammattilaiset pyrkivät saavuttamaan varmuutta tiedon sekä tekemiensä päätösten suhteen. He korostavat, että sosiaalityöntekijöiden tulisi nopeiden päätösten sijaan

pysyä pidempään epävarmuuden tilassa ja käyttää aikaa muiden mahdollisten vaihtoehtojen tarkasteluun. He näkevät riskinä, että sosiaalityöntekijä alkaa liian nopeasti etsiä tukea ensimmäiselle varmana pitämälleen oletukselle tilanteesta. (Mt. 944.)

Forsberg (2011) on kuvannut moraalisen järkeilyn käsitteellä kompleksisiin ja eettisesti latautuneisiin lastensuojelutilanteisiin liittyvää tiedonmuodostusta, joka sisältää epävarman tiedon ja tietämisen haasteita. Moraalinen järkeily on oikean ja väärän punnintaa. Forsbergin mukaan perinteisillä perheongelmien tutkimustraditiolla ei useinkaan pystytä ratkaisemaan kompleksisia, kiistanalaisia ja eettisesti haastavia ongelmatilanteita. Perinteisissä suuntauksissa ongelmien nähdään kiinnittyvän sekä perheen sisäisiin ihmissuhdeongelmiin sekä yhteiskunnan laajempiin rakenteellisiin seikkoihin. Perheongelmien suhteellisuuden puolesta puhuvien teorit puolestaan eivät istu tarkastelemaan sosiaalityöntekijän ammattiin tiiviisti kuuluvaa eettistä vastuuta. Forsberg on esittänyt sosiaalityön arjessa kohdattaviin arvostitiriitoin ja niiden ratkaisuun liittyvää moraalista järkeilyä yhtenä mahdollisena sosiaalityön tiedonmuodostuksen apuvälineenä. Hänen mukaansa moraalinen järkeily tuo esiin universaalien moraaliperiaatteiden käyttökelpoisuuden arjen työssä ja yhteiskunnallisten muutosten tuomat uudet eettiset haasteet sekä lisää työntekijän ongelmaratkaisutaitoja, herkkyyttä moraalille kysymyksille sekä taitoja hahmottaa kompleksisia kokonaisuuksia. (Mt., 269–273.)

Lastensuojeluprosessissa muodostuvaa tietoa tallennetaan erilaisiin lastensuojelun asiakirjoihin. Kääriäinen (2003) on tutkinut lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostuksen kytkeytymistä dokumentointiin. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakirjat ovat moniäänisiä, mutta huomattavaa on, että muistiinpanoteksteissä sosiaalityöntekijän oma asiantuntijuuteen perustuva näkemys jää taka-alalle. Päätösasiakirjoissa puolestaan korostuu juridisen kielen käyttö. Kääriäisen mukaan dokumentoinnin avulla sosiaalityöntekijä muodostaa ymmärrystä, kerää ja tallentaa tietoa sekä suunnittelee toimintaa. Hän tiivistää, miten tiedonmuodostuksen dynamiikan voidaan nähdä muodostuvan kirjoittamiskäytäntöjen, kirjoittamisen ja lukemisen sekä toimintakäytäntöjen yhteisessä kokonaisuudessa. (Mt., 165–171.)

Edellä kuvatut esimerkit tuovat esiin, miten tiedonmuodostus kiinnittyy lastensuojeluprosessin eri vaiheisiin sekä prosessiin kokonaisuutena. Tutkimusten mukaan sosiaalityöntekijöillä on yhteneviä tapoja hankkia ja tulkita tietoa. Suhdeperustaista tietoa koskeva keskustelu ja sitä tarkastelevat tutkimukset korostavat, miten tiedon voidaan nähdä syvenevän työntekijä-asiakas-suhteessa ja olennaista on erilaisten tiedon lajien ja päättelytapojen arvostaminen. Tiedonmuodostukseen vaikuttavat monet seikat kuten sosiaalityöntekijän kokemus ja aiempi tietotaito sekä henkilökohtaiset kokemukset ja tunteet. Viranomaisena tehtävään työhön liittyy vaativa vastuu riskinarvioinnista ja lapsen suojelun onnistumisesta. Toisinaan tiedonmuodostusprosessi ja

päätöksenteko joudutaan toteuttamaan hyvin nopeasti ja rajallisin tiedoin. Lastensuojelussa ei voida myöskään välttyä tiedonmuodostuksen moraalisilta ulottuvuuksilta. Voidaan kiistatta todeta, että tiedonmuodostus on lastensuojelun sosiaalityön keskeinen ja vaativa tehtävä, minkä vuoksi aihetta on perusteltua tarkastella myös systemisen lastensuojelun toimintamallin kontekstissa.

4 TUTKIELMAN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymys

Maisterintutkielmani tavoitteena on selvittää, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät muodostavat tietoa systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisessa työskentelyssä, jossa keskeisinä elementteinä ovat suhdeperustaisuus sekä perheterapeuttisen tiedon tuominen lastensuojelutyöhön. Tutkittavana ilmiönä on suomalainen systeeminen lastensuojelun toimintamalli, jonka sisällä olen syventynyt tarkastelemaan systeemistä viikkokokousta. Tutkielman rajallisuuden vuoksi olen päättänyt ottamaan tarkastelun kohteeksi yhden työskentelyn ydinelementeistä sen sijaan, että keskittyisin tiedonmuodostukseen laajemmin systeemisessä toimintamallissa.

Tutkielmani tutkimuskysymyksenä on, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kuvaavat tietoa ja tiedonmuodostusta lastensuojelun systeemisessä viikkokokouksessa?

4.2 Sosiaalinen konstruktionismi tutkielman metodologisena lähtökohtana

Toteutin tutkielman laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen sateenvarjokäsitteen alle asettuu hyvin monenlaisia menetelmiä ja tutkimussuuntauksia. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on kiinnostus ymmärtää syvemmin arkijärjellä tiedettyjä asioita. Aineistot voivat olla tekstejä, keskusteluja, haastatteluja tai toiminnan havainnointia ja niitä pyritään tulkitsemaan luonnollisessa kontekstissaan. Laadulli-

sessä tutkimuksessa pyritään menemään lähelle aineistoa ja ymmärtämään sitä syvällisesti sekä tavoittaen niitä tapoja, joilla ihmiset tuottavat merkityksiä ja sosiaalista järjestystä tutkittavassa kontekstissa. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on myös se, että siinä arvostetaan subjektiivisia näkökulmia sekä tutkittavien omia merkityksiä ja tulkintoja. Tutkijan on olennaista myös reflektoida omaa paikkaansa tutkimuksessa. (Juhila 2022.) Tuomen ja Sarajärven (2018) tavoin ymmärrän, että teoria tarjoaa näkökulmia ja jäsennyksiä laadulliseen tutkimuksen tekemiseen ja sen painotus näkyy tutkijan tekeminä valintoina. Laadullisessa tutkimuksessa saatu tieto onkin aina siinä mielessä subjektiivista, että tutkijan ymmärryksellä on keskeinen rooli tutkimusasetelman muodostamisessa, mikä vaikuttaa myös lopullisiin tutkimustuloksiin. (Mt. 2018, 23–28.)

Tutkielmani metodologisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi. Raatikainen (2004) kirjoittaa, miten Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin sosiaalisen konstruktionismin mukaan kaikki sosiaalinen todellisuus on tulkittua todellisuutta. Suuntauksen mukaan merkityksellistä ei niinkään ole tiedon oikeellisuus, vaan se tutkii kaikkea, mitä tutkittavassa yhteisössä pidetään tietona. (Mt., 103–104.) Aittola ja Raiskila (1994) kirjoittavat, miten Berger ja Luckmann ymmärtävät yksilön sekä tuottavan sosiaalista maailmaa, että toisaalta olevan tämän maailman tuote ollessaan sen vaikutuksen alaisena. Konstruktionistisen ymmärryksen mukaan kielellä on keskeinen tehtävä jaettujen kokemusten, tiedon keräämisen ja jakamisen sekä tiedon tulkinnan välineenä. Sosiaaliset prosessit ovat keskeisiä, kun ihmiset muodostavat tietoa todellisuudesta. (Mt. 216, 222, 226.) Liitän oman tutkielmani Suorannan (2008) kuvaamaan maltilliseen konstruktionismiin, jolla tarkoitetaan ymmärrystä, jonka mukaan maailman nähdään olevan objektiivisesti olemassa, mutta tieto rakentuu ihmisten tuottamana. Sosiaalisessa konstruktionismissa olennaista on havaintojen ja merkityksenantojen sosiaalinen luonne ja niiden yhteen kietoutuminen. (Mt., 74, 76).

Tutkielmassani sosiaalisen konstruktionismin mukainen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että ymmärrän tutkielmassa saadun tiedon muodostuvan ja saavan merkityksensä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jolloin se on tulkittua tietoa ja yhdenlainen kuvaus todellisuudesta ja tutkittavasta ilmiöstä. Tiedostan, että minulla tutkielman tekijänä on vahva rooli sekä tutkimusasetelman suunnittelussa kuten haastattelurungon rakentamisessa sekä aineiston analyysin tekijänä, jolloin analyysissä tekemäni valinnat vaikuttavat tuloksiin. Haastattelutilanteissa tieto muodostuu ainutlaatuisessa vuorovaikutustilanteessa haastattelijan ja haastateltavan välillä, joista kumpaankin vaikuttavat laajemmin ympäröivän yhteiskunnan rakenteet ja sosiaaliset suhteet. Kuten Eskola ja Suoranta (2008) kirjoittavat ymmärrän, että analyysini on vain yksi näkökulma kyseiseen aiheeseen (mt. 142).

4.3 Aineiston keruu ja tutkimusaineiston kuvaus

Keräsin tutkielman aineiston haastattelemalla erään hyvinvointialueen lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöitä, jotka tekevät ainakin osittain systeemistä lastensuojelutyötä tai harjoittelevat sen käyttöä. Edellytyksenä oli, että tutkittavat olivat osallistuneet systeemiin viikkokokouksiin osana asiakastyötä tai systeemiä viikkokokouksia harjoiteltiin tiimissä ja haastateltavalla oli tietoa, millainen systeeminen viikkokokous tulee omassa tiimissä olemaan.

Toteutin haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelu noudattaa tiettyä haastattelurunkoa ja etukäteen mietittyjä aiheita. Kysymyksiä ei kuitenkaan toisteta täysin samanlaisina ja samassa järjestyksessä kaikille haastateltaville, vaan haastateltavien vastaukset vaikuttavat haastattelun etenemiseen. Tällöin mahdollistuu paremmin myös uusien näkökulmien avautuminen. (Merriam & Tisdell 2015, 110–111; Roulston & Choi 2018.) Haastattelurungon suunnitteluun vaikuttaa merkittävästi haastattelijan tietämys haastatteluaiheesta. Tutkijan tulee pohtia myös haastattelumenetelmän soveltuvuutta omaan tutkimusasetelmaan. Haastattelussa olennaista on taito esittää jatkokysymyksiä, joilla haastateltavien tuomaa tietoa saadaan syvennettyä ja haastattelu etenee joustavasti. (Roulston & Choi 2018.)

Ruusuvuori ja Tiittula (2005) kirjoittavat tutkimushaastattelun noudattavan monilta osin arkisen vuorovaikutuksen sääntöjä. Haastattelu eroaa tavallisesta keskustelusta kuitenkin erityisesti sen vuoksi, että haastattelulla on aina tietty päämäärä ja haastattelijalla on rooli keskustelun suuntaajana. Haastatteluksi keskustelu rakentuu kysymysten ja vastausten vuoropuheluna. Haastateltavalla nähdään puolestaan olevan se tieto, jota haastattelijalla tavoitellaan. Olennaista on myös tiedon tallennus, joka tapahtuu yleensä nauhoittamalla. Onnistuneelle tutkimushaastattelulle nähdään olevan olennaista luottamuksen rakentaminen haastateltavaan ja haastattelijan neutraalius. Merkityksellistä on myös kysymysten esittämisen tapa. Haastattelujen moninaisesta luonteesta ja yksilöllisistä tilanteista johtuen, tarkkoja ohjeita tutkimushaastatteluille ei voida kuitenkaan antaa. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–23, 26, 33, 41–56.)

Hain tutkimuslupaa hyvinvointialuetta edeltäneeltä sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymältä joulukuussa 2022. Sain päätöksen hyväksytystä tutkimusluvasta saman kuukauden aikana. Välitin haastattelukutsun sosiaalityöntekijöille lastensuojelun avohuollon esihenkilöiden kautta helmikuussa 2023. Tutkielmaan osallistumisesta kiinnostuneet sosiaalityöntekijät lähestyivät minua sähköpostitse. Ennen haastatteluun osallistumista lähetin haastateltaville tutustuttavaksi informointi- ja tietosuojailmoituksen (Liite 1), suostumuslomakkeen (Liite 2) sekä haastattelurungon (Liite 3). Ensimmäisen haastattelupyynnön jälkeen sain kolme yhteydenottoa, jonka

jälkeen pyysin esihenkilöitä vielä uudelleen kertomaan haastattelukutsusta. Toisen pyynnön jälkeen sai kolme haastateltavaa lisää.

Haastattelin yhteensä kuutta lastensuojelun avohuollossa työskentelevää sosiaalityöntekijää. Haastateltavat olivat kolmesta eri lastensuojelun avohuollon tiimistä. Osa haasteltavista kertoi kokemuksistaan systemisistä viikkokokouksista pohjautuen aiempaan työpaikkaansa. Sosiaalityöntekijöillä oli työkokemusta sosiaalityöstä noin 1-35 vuotta ja kokemusta lastensuojelun sosiaalityöstä noin 1-27 vuotta. Sosiaalityöntekijöiden työkokemuksen keskiarvo lastensuojelusta oli 10,7 vuotta. Sosiaalityöntekijöistä neljä oli käynyt Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaisen sytykoulutuksen koskien systemistä lastensuojelun toimintamallia. Kaksi haastateltavista oli tutustunut systemiseen lastensuojeluun muuta kautta. Sosiaalityöntekijät olivat osallistuneet systemisiin viikkokokouksiin muutamasta kuukaudesta noin kahteen vuoteen. Yhdessä tiimissä vasta harjoiteltiin viikkokokousten käyttöönottamista.

Toteutin haastattelut helmi-maaliskuussa 2023 yksilohaastatteluina. Tarjosin haastateltaville mahdollisuutta myös pari- tai ryhmähaastatteluihin, mutta kukaan haastateltavista ei esittänyt kiinnostusta näihin. Haastattelut toteutin Teamsin välityksellä. Pyrin toteuttamaan haastattelut tietoturvallisesti muuttamalla Teams-kokouksen asetukset yksityiseksi. Haastatteluissa ei käytetty chat-ominaisuutta, eikä haastattelukeskusteluja tallennettu Teamsin kautta.

Tallensin haastattelut nauhurilla ja tallensin äänitiedostot Jyväskylän yliopiston hallitsemalle U-asemalle, joka on suojattu salasanalla. Tallensin U-asemalle eri kansioon myös haastateltavien palauttamattomat suostumuslomakkeet. Lyhimmän haastattelun kesto oli 42 minuuttia ja pisimmän 1 tunti ja 2 minuuttia. Haastattelut litteroin maaliskuuhun 2023 aikana. Litteroin haastattelut lähes sanatakkaisesti litteroiden pääsääntöisesti täytesanat, kuten ”niinku”. Kahdessa haastattelussa jätin joitakin täytesanoja litteroimatta, koska niitä oli niin runsaasti, enkä nähnyt niiden olevan merkityksellisiä tutkielmani tavoitteleman informaation näkökulmasta. Litteroinnin aikana anonymisoin aineiston poistaen siitä kaikki tunnistetiedot, kuten hyvinvointialueen ja kaupunkien nimet. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 88 sivua (Times New Roman-fontilla, fonttikoko 12, riviväli 1,5). Litteroidut ja anonymisoidut haastattelut säilytin edellä mainitun tavoin yliopiston U-asemalla. Muutaman päivän säilytin kopioita litteroiduista ja anonymisoiduista haastatteluista henkilökohtaisella muistitikulla, sillä yliopiston VPN-yhteydessä oli ongelmia, mikä vaikutti U-aseman käyttämiseen. Olin tällöin maisterintutkielmaa varten myönnettyllä opintovapaalla, minkä vuoksi minun tuli päivittäin edistää tutkielman analyysia. Kenelläkään ei ollut pääsyä henkilökohtaiselle muistitikulleni ja se oli kiinni tietokoneessa vain sen ajan, kun käytin edellä mainittuja tiedostoja.

Haastattelemillani sosiaalityöntekijöillä oli kokemusta systeemisistä viikkokokouksista neljässä eri paikassa. Jotta voidaan puhua systeemisestä lastensuojelusta, tulisi kaikkien ydinelementtien toteutua yhtäaikaaisesti. Kuten aiemmin mainitsin, systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementtejä ovat systeeminen työote, systeeminen tiimi ja systeeminen viikkokokous. (Aaltio & Isokuortti 2022; Aaltio & Isokuortti 2019b, 11–12.) Haastateltavat kertoivat, että ydinelementit toteutuivat vaihtelevasti. Parhaiten toteutui systeemisten viikkokokousten järjestäminen. Systeemiset tiimit oli määritelty, mutta ne toimivat pääsääntöisesti sellaisenaan vain viikkokokousten yhteydessä. Systeemiseen asiakastyöhön ja systeemisten työmenetelmien käyttöön pyrittiin, mutta erityisesti resurssien puutteen, suuren asiakasmäärän ja perheiden kriisiytyneiden tilanteiden runsaan määrän vuoksi systeemisistä työskentelyä ei pystytty toteuttamaan kaikkien asiakkaiden kanssa. Lisäksi haastateltavat toivat esiin, miten systeemisen työotteen omaksuminen on myös henkilökohtainen prosessi. Tämän vuoksi tiimin eri työntekijät voivat olla eri vaiheessa siinä, miten he toteuttavat systeemisistä työskentelyä asiakkaiden kanssa.

4.4 Aineiston analyysi

Alasuutarin (2011) mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Hän on kuvannut laadullisen analyysin koostuvan kahdesta vaiheesta, joita ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. (mt., 38–39.) Silvasti (2014) kirjoittaa, miten kvalitatiivisen analyysin perusmenetelmänä voidaan pitää sisällönanalyysia, jolle on olemassa erilaisia toteuttamistapoja. Sisällönanalyysin tavoitteena on tunnistaa ja eritellä aineistossa esiintyviä ilmiöitä, minkä kautta voidaan päästä niiden syvällisempään ymmärtämiseen. (Mt., 33, 37.) Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan laadullisissa sisällönanalyysissa tutkija valitsee tietyn näkökulman, jolla hän tutkii aineistoa. Aineistosta erotetaan ne asiat, joita tutkitaan ja tehdään luokittelu, teemoittelu tai tyypittely. Tämän pohjalta kirjoitetaan yhteenveto saaduista tuloksista. Aineiston analyysi voi olla aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoriaohjaavaa. Aineistolähtöisessä analyysissa aineisto ohjaa teoreettisten käsitteiden luomista, kun taas teorialähtöisessä aineiston analyysi perustuu jo valmiiseen käsitejärjestelmään kuten tiettyyn teoriaan tai malliin. Teoriaohjaavassa analyysissa tutkijaa ohjaavat sekä aineisto että teoria vuorotellen. (Mt., 103–104, 117, 121, 127.)

Analyysini mukaili Braunin ja Clarken (2022) refleksiivistä temaattista analyysia. Braun ja Clarke kuvailevat refleksiivistä temaattista analyysia teoreettisesti joustavana menetelmänä, jonka taustalla vaikuttavat tietyt laadullisen tutkimuksen paradigmat. Refleksiivisen temaattisen analyysin alle asettuu useita lähestymistapoja.

Keskeistä temaattisessa analyysissä on tutkijan refleksiivisyys, mikä tarkoittaa tutkijan kriittistä tarkastelua koskien toimintaansa sekä tekemiään valintoja tutkimusta tehdessä. Olennaista on, että tutkija pohtii, miksi hän tekee tiettyjä asioita ja millaisia seurauksia valinnoilla on tutkimukseen ja sen tuloksiin. Refleksiivinen temaattinen analyysi voidaan jakaa karkeasti kuuteen vaiheeseen, joita ovat 1.) aineistoon tutustuminen, 2.) koodaus, 3.) alustavien teemojen luominen, 4.) teemojen uudelleen kehittäminen ja arviointi, 5.) lopullisten teemojen määrittely ja nimeäminen sekä 6.) kirjoittaminen. Prosessi ei usein kuitenkaan ole näin suoraviivainen, vaan tutkija voi palata joustavasti takaisin eri vaiheisiin. Eri vaiheita ei tule myöskään ymmärtää sääntöinä, vaan suuntaviivoina, jotka auttavat analyysiprosessissa. (Mt. , 5-6, 35-37.)

Analyysini kiinnittyy myös teoriaohjaavaan sisällönanalyysitapaan. Eskolan (2015) mukaan teoriaohjaava tai teoriasidonnainen analyysi linkittyy teoriaan, mutta ei kuitenkaan suoraan pohjaudu tiettyyn teoriaan. Tällaisessa analyysissä hyödynnetään useita aihetta koskevia teorioita, aiempaa tutkimusta sekä erilaisia käsitteitä. (Mt., 188-189.) Tutkielmassani teoriaohjaavuus oli mukana jo temahaastattelurungon suunnittelussa, jossa hyödynsin aiempaa sosiaalityön tiedonmuodostuksesta käytyä keskustelua ja teorisointia.

Aloitin analyysini aineistoon tutustumalla, joka alkoi jo litterointivaiheessa. Aineiston perusteellista tuntemista voidaan pitää olennaisena laadullisen tutkimuksen analyysin kannalta. (Eskola & Suoranta 2008, 151; Eskola 2015, 195). Luin haastattelut useaan kertaan ja pyrin muodostamaan kuvaa aineiston kokonaisuudesta sekä siitä, millaisia osa-alueita kokonaisuudessa on. Kiinnitin huomiota myös siihen, sisältääkö aineisto ennalta olettamiani teemoja ja onko mukana jotakin yllättävää. (vrt. Alasuu-tari 2008, 38-39; Ruusuvuori ym. 2010, 14-15.) Analyysin toisessa vaiheessa koodasin aineiston. Koodaamisella tarkoitetaan sitä, että tutkija käy aineiston systemaattisesti läpi huomioiden samalla tutkielman teoreettiset lähtökohdat. Koodaamisessa tulee huomioida, mikä aineistossa on analyttisesti kiinnostavaa. Tutkijan tulee myös pohtia, millä tavalla hän ymmärtää tutkittavan ilmiön. (Braun & Clarke 2022, 35, 52; Ruusuvuori ym. 2010, 18, 20.) Koodaamisessa hyödynsin sekä temahaastattelun runkoa että Sheppardin ja kumppaneiden (2000) mallia sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusprosessista. Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan temahaastattelun runko on kelpo väline alustavaan koodaukseen, sillä sitä rakentaessa tutkija on jo tutustunut tutkimusaiheeseen liittyvään aiempaan teoriaan (mt. 152).

Tutkimusta suunnitellessa olin ajatellut käyttäväni Sheppardin ja kumppaneiden (2000) mallia vahvemmin analyysini tukena. Kuitenkin jo aineistoon tutustumisvaiheessa huomasin, että tällä tavoin analyysini jäisi pinnalliseksi, eikä tavoittaisi olennaisia asioita aineistosta. Koodausvaiheessa pohdin muun muassa seuraavia kysymyksiä: millainen rakenne viikkokokouksella on, mitä tietoa viikkokokoukseen tuodaan, kenen ääntä kuullaan, millaista tietoa viikkokokouksessa muodostetaan,

millaisia tiedonmuodostusprosessin osia nousee esiin sekä millaisia hyötyjä ja haasteita viikkokokoukseen liittyy. Ensimmäisen koodauksen jälkeen olin muodostanut aineistosta kuusi luokkaa, joita olivat 1. viikkokokouksen rakenne, 2. tieto viikkokokouksessa, 3. asiakkaan osallisuus, 4. tiedonmuodostus prosessin osat, 5. tiedon hyödyntäminen ja merkitys asiakasprosessissa ja 6. haasteet, esteet ja kehittämisajatukset. Merkitsin eri koodit eri väreillä ja pyrin, että kaikki teksti taustatietoja lukuun ottamatta sisältyisi johonkin luokkaan.

Kolmannessa vaiheessa muodostin alustavia temaattisia kokonaisuuksia. Lopulliset teemat rakentuivat koodeista analyttisessä prosessissa. Ymmärsin teemojen rakentamisen Braunin ja Clarken kuvaaman tavoin tutkijan aktiivisena prosessina. Teemojen muodostaminen perustuu aineistoon, mutta siihen vaikuttavat tutkimuskysymys sekä tutkijan teoreettinen tieto aiheesta sekä ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. (Mt., 8, 35). Yhdistin ensin koodattuja osia kokonaisuuksiksi, joista muokkasin alustavia teemoja tiivistämällä ja olennaiset asiat kokoamalla. Keräsin samalla teemoja hyvin kuvaavia sitaatteja. Analysoin, mitä yhteistä kaikki haastateltavat kertoivat ja toisaalta, millaisia eroja ja poikkeuksia haastatteluissa tuli esiin. Ruusuvuori ja kumppanit (2010) muistuttavat, että teemojen ja koosteiden muodostamisessa ei saa unohtaa aineistossa esiin nousevia poikkeuksia (mt, 24). Eskola (2015) kirjoittaa, miten laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulee tasapainoilla sen kanssa, miten tasaisesti hän kuva aineistoa tulosluvussa ja toisaalta, miten hän nostaa esiin aineiston kannalta kaikkein kiinnostavimmat kohdat (mt., 197).

Analyysin aikana luin jatkuvasti aiheeseen liittyvää teoriaa. Analyysissäni korostuikin vuoropuhelu teorian ja aineiston kanssa. Teoriaa hyödyntämällä pyrin rikastamaan itselleni, mikä haastatteluaineistossa on olennaista. Eskola (2015) muistuttaa, miten monia teorioita hyödyntävässä analyysissä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että valittavat teoriat luovat mielekkään kokonaisuuden aineiston ja tutkittavan aiheen kannalta (mt., 189–190). Aiempaan tutkimukseen ja teoreettisiin malleihin tutustumalla pyrin tarkastelemaan aineistoani useista näkökulmista sosiaalityön tiedonmuodostusta koskien sekä valitsemaan tutkimuskohteeseeni ja aineistoon sopivaa teoreettista keskustelua. Tarkistin muodostamiani teemoja ja kehittelin niitä eteenpäin Braunin ja Clarken (2022) refleksiivisen temaattisen analyysin vaiheiden 4 ja 5 mukaisesti. Kiinnitin huomiota erityisesti siihen, ovatko teemat tekemieni koodausten mukaisia ja kuvaavatko teemat koko aineistoa tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Tarkistin teemoja tiivistämällä niiden ydinsisältöä ja kiinnittämällä huomiota teemojen nimeämiseen. Analyysi ja tulkinta etenivät hermeneuttisen kehän mukaisen ajattelun mukaisena vuoropuheluna ja näen, että analyysia ja tulkintaa ei voi toisistaan täysin erottaakaan. (Eskola & Suoranta 2008, 145–146. 149–150).

Erilaisten vaihtoehtojen jälkeen päädyin jäsentämään tuloksia kolmen pääteeman kautta, joita ovat tiedonmuodostusprosessi, ammattilaisten tieto sekä tiedonmuodostuksen jännitteet systeemissä viikkokokouksessa. Kunkin pääteeman sisältöä olen kuvannut vielä erillisissä alaluvuissa. Refleksiivinen kirjoittaminen kulki läpi analyysiprosessin. Analyysini oli enemmän edestakainen kuin suoraviivainen prosessi. Sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostukseen liittyvän teoreettiseen keskusteluun tutustumisen ja analyysin yhtäaikaisuus auttoi näkemään, mikä aineistossa on tutkimuskysymykseni kannalta olennaista. Vaikka analyysini oli teoriaohjaavaa, niin pyrin siihen, että tuloksissa on näkyvät myös sellaiset aineistolähtöiset kuvaukset, jotka eivät ole suoraan liitettävissä aiempaan teoreettiseen keskusteluun. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti kiinnitin analyysissäni huomiota sosiaalityöntekijöiden käyttämään kieleen, joka oli haastatteluaineistossa rikasta.

4.5 Tutkielman tekijän positio ja eettisyys

Temaattisen reflektiivisen analyysin mukaisesti reflektoin omaa toimintaani ja tekemiäni valintoja koko tutkimusprosessin ajan. Temaattisessa refleksiivisessä analyysissä tutkijan subjektiivisuus on tärkeä työväline, jolloin tutkimuksen tiedonmuodostus ymmärretään subjektiivisena sekä aikaan ja paikkaan sidottuna. Mikäli tutkija toimii itse tutkittavan ilmiön sisällä, tulee sen vaikutuksiin kiinnittää huomiota. (Braun & Clarke 2022, 4, 8, 13, 18.) Omalla kohdallani tämä tarkoitti sen refleктоimista, että työskentelen lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän viransijaisena ja osallistun omassa työssäni systeemisiin viikkokokouksiin. Prosessin aikana vääjäämättä reflektoin myös omia kokemuksiani ja suhtautumistani systeemiseen viikkokokoukseen. Omien ajatusten erottaminen analyysistä helpottui kuitenkin merkittävästi sillä, että en tuntenut haastateltavia ja heidän kokemuksensa olivat eri tiimeistä kuin omat kokemukseni. Reflektoidessa tunnistin sekä yhteneviä että erilaisia kokemuksia ja ajatuksia kuin haastateltavilla. Tutkielman tekijän asemaan asettumisessa auttoi lisäksi se, että työn kautta saatu kokemukseni systeemisestä lastensuojelusta on melko vähäistä. Tästä syystä minun oli helppo tukeutua tutkielman tekijänä aiempaan teoreettiseen ja tutkittuun tietoon alkuperäisestä RSW-mallista ja systeemisestä lastensuojelun toimintamallista sekä irrottautua omasta käytännön kokemuksen kautta tulleesta tiedosta.

Tutkimuseettisten näkökulmien huomiointi on keskeinen osa tieteellistä tutkimusta ja tutkija tekee eettisiä valintoja aina aiheen valinnasta tutkimustuloksiin saakka. Eettiset kysymykset koskettavat myös tutkimustulosten mahdollisia vaikutuksia sekä niistä käytävää keskustelua. Tutkimusta suunniteltaessa tulee aina pohtia tutkimuskohteen eettisyyttä sekä millaisia seurauksia tutkimuksella mahdollisesti on

(Kuula 2011, 11, 19–22). Ajattelen, että tämä korostuu erityisesti sosiaalityön tutkimuksessa, jossa tutkimukset voivat koskettaa suoraan tai välillisesti marginaalisia ja haavoittuvia ryhmiä. Tutkielmani kohdalla pohdin, mitä hyötyä tutkimuksesta voi olla lastensuojelun asiakkaille sekä sitä, ettei tutkimuksesta aiheudu välillistäkään vahinkoa asiakkaille. Tutkielmani aineisto muodostui lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden haastatteluista ja kohdentuu lastensuojelun systeemiseen toimintamalliin, jota on laajasti kehitetty valtakunnallisesti. Eettisesti tarkasteltuna näen aiheen valinnan perusteltuna, eikä siitä pitäisi aiheutua välillisestikään haittaa asiakkaille.

Tärkeänä eettisenä periaatteena on tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus. Huomioin huolellisella etukäteen tehdyllä informoinnilla sen, että osallistujien suostumus on tietoon perustuva. (Kuula 2011, 22–23, 87, 104). Etukäteen tehdyn informoinnin lisäksi haasteltavilla oli mahdollisuus kysyä vielä haastattelun alussa tutkielman tekemiseen liittyviä kysymyksiä ja varmistin vielä jokaisen haastateltavan suostumuksen haastattelun alussa. Osallistujilla oli mahdollisuus perua osallistumisensa jälkikäteen tutkielman valmistumiseen saakka. Tutkittaville etukäteen toimitettu materiaali on tutkielman liitteinä (Liitteet 1, 2 ja 3).

Tutkimuksen tekijän tulee huolehtia tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetista sekä aineiston luotettavasta käytöstä (Kuula 2011, 75–95). Tutkimuksen eettisyyteen liittyy myös aineistohallintasuunnitelman laatiminen. Tutkijan tulee kuvata, miten hän hankkii tutkimusaineiston, miten hän käyttää ja säilyttää aineistoa sekä mitä aineistolle tapahtuu tutkimuksen päätyttyä. Olennaista on huomioida tietosuojan ja tietoturvaan liittyvät asiat. Myös aineiston omistamisesta ja käyttöoikeuksista tulee sopia. (Aineistohallinnan käsikirja 2022.) Tutkittavien anonymiteetin olen pyrkinyt turvaamaan kaikissa tutkielman teon vaiheissa. Jo litterointivaiheessa poistin aineistosta kaikki tunnistetiedot. Aineiston luottamuksellista käsittelyä ja säilyttämistä olen kuvannut alaluvussa 4.4 Aineiston keruu ja tutkimusaineiston kuvaus. Aineistosta en ole ottanut tulosteita missään tutkimuksen teon vaiheessa. Tutkimusprosessin valmistuttua hävitän aineiston kokonaan tallennuspaikasta. Raportointivaiheessa olen kiinnittänyt huomiota siihen, etteivät yksittäiset haastateltavat tule tunnistetuiksi käyttämieni sitaattien kautta. Tämän vuoksi olen muokannut sitaatteja yleiskielisiksi poistaen ja muokaten haastateltavan käyttämiä tiettyyn murteeseen liittyviä sanoja. Lisäksi olen poistanut tai muokannut sellaiset täytesanat, jotka voivat olla riskinä, että haastateltava tulee tunnistetuksi. Haastateltavien on kuitenkin mahdollisuus tunnistaa itsensä.

Tutkielmassani olen kiinnittänyt huomiota myös siihen, että noudatan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) mukaan hyvässä tieteellisessä käytännössä kaikki tutkimusprosessin vaiheet toteutetaan rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Tutkimuksessa käytetään tiedeyhteisössä hyväksytyjä eettisiä menetelmiä. Tutkimuksen tekoon ja siihen liittyvään viestintään kuuluu avoimuus.

Tutkijan tulee viitata muihin tutkimuksiin asianmukaisesti, jolloin tutkijat saavat ansaitsemansa tunnustuksen. Vilppiä ja piittaamattomuutta hyvästä tieteellisestä käytännöstä voidaan pitää hyvän tieteellisen käytännön loukkauksina. (Mt. 2012, 6-7.)

5 TIEDONMUODOSTUSPROSESSI SYSTEEMISESSÄ VIIKKOKOKOUKSESSA

5.1 Viikkokokouksen rakenne ohjaa tiedonmuodostusta

Haastattelemillani sosiaalityöntekijöillä oli kokemusta tiimeistä, joissa systeemisiä viikkokokouksia järjestettiin viikoittain tai joka toinen viikko. Viikkokokouksia oli järjestetty sekä ilman asiakkaita, että asiakasperheen tai osan perheenjäsenistä ollen paikalla. Kaikissa tiimeissä viikkokokouksiin osallistui konsultoiva sosiaalityöntekijä, 2-4 lastensuojelun sosiaalityöntekijää ja perheterapeutti. Konsultoivana sosiaalityöntekijänä toimi lastensuojelun esihenkilö tai johtava sosiaalityöntekijä. Tiimeihin osallistui mahdollisesti lisäksi muita lastensuojelun työntekijöitä kuten sosiaaliohjaajia, erityissosiaaliohjaajia tai perheohjaajia. Tiimistä riippuen he olivat joko tiimin vakituisia jäseniä tai heidät pyydettiin harkinnanvaraisesti tiimiin mukaan perheen tilanteesta riippuen. Joskus kokouksiin oli kutsuttu läheisiä tai ammattilaisia perheen verkostosta. Osassa tiimeistä oli nimetty koordinaattori. Mainittakoon, että RSW-mallissa koordinaattori on aina olennainen osa systeemistä tiimiä ja koordinaattorin puuttuminen erottaa suomalaisen systeemisen lastensuojelun toimintamallin alkuperäisestä RSW-mallista (Trowler & Goodman 2012d, 20).

Viikkokokousten rakenne ja toimintatavat vaihtelivat jonkin verran eri tiimien välillä. Kaikki kokoukset noudattivat kuitenkin tiettyjä yhtäläisiä reunaehtoja, jotka kuvaan tässä luvussa. Analyysini pohjalta olen tehnyt tulkinnan, että viikkokokouksen rakenne ohjaa vahvasti sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusprosessia viikkokokouksessa. Kaikissa tiimeissä viikkokokouksilla oli perusrakenne, jossa kokouksen eri osille oli määritelty tietty aika. Kokoukset kestivät 45 minuutista 1,5 tuntiin. Kon-

sultoivan sosiaalityöntekijän tehtävä oli huolehtia viikkokokouksen etenemisestä rakenteen mukaisesti sekä aikataulusta. Haastateltavat kertoivat kokouksen rakenteen olevan samanlainen kokouksissa, joissa asiakas oli paikalla sekä sellaisissa kokouksissa, jotka toteutettiin työntekijöiden kesken.

Kaikissa tiimeissä viikkokokouksissa oli erotettavissa kuusi vaihetta, jotka saattoivat mennä hieman limittäin. Nimesin vaiheet seuraavasti: 1. valmistelu, 2. asiakasian esittely, 3. tiedon tarkentaminen, 4. reflektio, 5. yhteinen keskustelu ja hypoteesien asettaminen sekä 6. suuntaviivojen laatiminen. Haastatteluvastausten mukaan viikkokokousten rakenne noudatti tiimeissä pitkälti myös Tom Andersenin (Andersen 1987, 1991, 1991; ks. Brownlee, Vis & McKenna 2009) reflektiivisen ryhmän ideaa, jonka olen kuvannut teoreettisen viitekehyksen yhteydessä. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan maininnut reflektiivistä ryhmää viikkokokouksen taustalla olevan rakenteena.

Vaikka eri tiimien viikkokokoukset noudattivat pääsääntöisesti samaa rakennetta, oli eri vaiheiden sisällöissä kuitenkin eroavaisuuksia. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusprosessia viikkokokouksen eri vaiheiden kautta. Ennen valmisteluvaiheen kuvaamista lähden kuitenkin liikkeelle asiakkaiden valikoinnista ja tiedonmuodostuksen tavoitteista, joita käsittelen omassa alaluvussa. Tiedonmuodostusprosessin tarkastelussa hyödynnän sosiaalityön tiedosta ja tiedonmuodostuksesta käytyä teoreettista keskustelua.

5.2 Asiakkaiden valikointi ja tiedonmuodostuksen tavoitteet

Suuren asiakasmäärän vuoksi sosiaalityöntekijät joutuvat tekemään valikointia, millaisia asiakastilanteita he vievät viikkokokoukseen. Näen tämän valottavan mielenkiintoisesta näkökulmasta sitä, millaista tietoa viikkokokouksella tavoitellaan. Haastateltavien sosiaalityöntekijöiden mukaan viikkokokoukseen valikoituu asiakastilanteita, jotka ovat usein monimutkaisia ja haastavia, minkä vuoksi sosiaalityöntekijä haluaa niihin laajempaa näkemystä. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kuvaa, miten monimutkaisuuteen voi liittyä monenlaisia asioita kuten useita osatekijöitä, tunteiden mukana tuomaa kuormitusta ja epäselvyyttä.

H1: "No ehkä sanoisin niin, että sinne päätyy helposti sellaisia keissejä, että jotka on jotenkin tavallaan monimutkaisia. Että joissa on paljon elementtejä tai paljon tunnekuormaa. Ja sit sellaisia, joissa on sellainen tietynlainen epämääräisyys, että mistä tässä on kysymys tai mistä tässä voisi olla kysymys. Jollain tavalla se syty-tiimi näyttäytyy sellaisena pohdiske-lun paikkana. Sitten sinne tuodaan helposti sellaisia, mistä ei ole ihan saatu kiinni, että millaisen asian äärellä ollaan tai mitä tässä pitäisi huomata. (...)"

Haastatteluissa tuli esiin, että viikkokokouksella tavoitellaan selkeyttä asiakkaan tilanteeseen, suuntaviivoja toimia niin, että lasta ja perhettä voidaan auttaa parhaalla

mahdollisella tavalla ja sellaista tietoa, joka hyödyttää perhettä itseään. Viikkokokoukselta toivottiin moninäkökulmaisuutta, vastuusosiaalityöntekijän jo mahdollisesti valmiin näkökulman haastamista sekä voimavaroihin ja ratkaisuihin keskittyvää tietoa.

Haastateltavat kertoivat, että viikkokokousta varten mietitään valmiiksi kysymys, johon asiakastilanteessa halutaan kiinnittää huomiota. Kaksi haastateltavista toi esiin, että viikkokokoukselle esitettävät kysymykset voivat olla laajojakin kuten ”mitä tässä pitäisi ymmärtää” tai ”miten tässä tilanteessa tai asiassa kannattaisi edetä”. Kyseiset haastateltavat kokivat, että heidän tiimissään painottuivat tällaiset laajat kysymykset. Näillä haastateltavilla oli kokemusta pääasiassa sellaisista viikkokokouksista, joissa asiakkaat eivät olleet mukana. Yhden haastateltavan mukaan viikkokokouksessa yritetään selvittää, miksi perheenjäsenet toimivat tietyllä tavalla ja miksi perheen tilanne ei parane tukitoimista huolimatta. Haastateltavien mukaan kysymykset saattavat kohdistua myös johonkin hyvin konkreettiseen asiaan kuten lapsen koulu- poissaoloihin. Viikkokokouksissa oli mietitty myös isoja lastensuojelullisia kysymyksiä kuten, pitäisikö lapsen tilanteessa alkaa valmistelemaan huostaanottoa tai vaihtoehtoisesti voidaanko sijaishuollossa asuva lapsi kotiuttaa. Yksi haastateltavista kuvasi, että kysymys saattoi muuttua esittelyvaiheen tai kokouksen aikana, kun vastuusosiaalityöntekijänä oivalsi, ettei valmiiksi mietitty kysymys ollutkaan olennainen. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kuvaa, miten kysymykset olivat enemmän laajoja kysymyksiä, koska ratkaisuja tehdään yhteisissä keskusteluissa asiakkaan kanssa.

H1: ”Mutta mä sanoisin, että enemmän ne kysymykset painottuvat sellaisiin, että mitä tässä pitäisi ymmärtää tai nähdä. Koska sitten se ratkaisujen tekemisen paikka on enemmän niissä keskusteluissa, mitä käydään asiakkaan kanssa. Idea ei ole, että me ikään kuin syty-tiimissä pyrittäisiin leipomaan valmis kakku ja tuomaan asiakkaalle, et tämä on nyt sitten tämä ja tällä mennään”

Mielenkiintoista oli, että vaikka viikkokokoukselle esitettiin jokin tiedonmuodostusta ohjaava kysymys, niin sosiaalityöntekijät eivät odottaneetkaan valmiin vastauksen syntymistä. Kysymys vaikutti toimivan pikemminkin keskustelun suuntaajana ja virittäjänä, mitä kuvaa esimerkiksi seuraava haastattelukatkelma.

H3: ”(...) Jos ajattelee systeemistä viikkokokousta, niin ei me ihan by the book menty. Siinä saatettiin sitten herätellä sellaisia asiakysymyksiä, eikä välttämättä vastattu ihan siihen, mitä kysyttiin. Mutta ei se sit kyllä ollu enää olennaistakaan siinä kohtaa.(...)”

Lähes kaikkien haastateltavien mukaan lähtökohtaisesti kaikenlaisia asiakastilanteita voidaan käsitellä systeemisessä tiimissä ja asiakkaan tilanne voidaan tuoda systeemiseen viikkokokoukseen käsiteltäväksi kaikissa asiakasprosessin vaiheissa. Yksi sosiaalityöntekijä mainitsi, että asiakkaan aggressiivinen käyttäytyminen olisi este osallistumiselle, mutta sellaisia tapauksia ei kuitenkaan ollut tullut eteen. Muista

vastauksista poiketen kahden haastateltavan mukaan edellytyksenä asiakasasian tuomiselle viikkokokoukseen on yhteistyön sujuminen asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä. Toinen haastateltavista kuvasi tätä seuraavasti.

H5: "(...)Niin tietysti, miksi ei vaikka sellaisessakin tilanteessa, että on tosi haastava tilanne perheessä ja jos he ovat haluavaisia siihen tällaiseen lisänäkökulmaan. Niin miksi ei. En oikeastaan näe muuta estettä sille, että ketä en ottaisi, kuin se yhteistyö. Että ei olla samalla viivalla sen yhteistyön kanssa. Tai sen kanssa on haasteita."

Toinen yhteistyön tärkeyttä painottaneista sosiaalityöntekijöistä korosti erityisesti luottamusta asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä sekä asiakkaan turvallisuuden kokemusta kokouksessa. Hän lisäsi myös, että asiakkaalla ei saisi olla akuuttia mielenterveysongelmaa, minkä vuoksi asiakas ei pystyisi olemaan ryhmässä tai keskusteluyhteydessä. Haastateltavien puheista ei aina käynyt ilmi, puhuivatko he tilanteista, joissa asiakasperhe osallistuu viikkokokoukseen vai kokouksista, joissa asiakas ei ole paikalla. Oletettavasti kuitenkin esimerkiksi edeltävässä kuvauksessa liittyen asiakkaan mielenterveysongelmaan sosiaalityöntekijä puhui sellaisista kokouksista, joissa asiakas on paikalla.

5.3 Valmistelu, asiakasasian esittely ja tiedon tarkentaminen

Valmistelutyö on yksi vaihe systemiseen viikkokokoukseen liittyvässä tiedonmuodostusprosessissa. Yleensä asiakastilanteen esittelevä sosiaalityöntekijä on vastuussa valmistelusta. Haastatteluista saadun tiedon perusteella valmistelutyöhön ei liittynyt säännönmukaisuutta. Määrittävänä tekijänä oli pitkälti se aika, joka sosiaalityöntekijällä oli mahdollista käyttää asian valmisteluun. Joidenkin haastateltavien mukaan joskus erityistä suunnitelmallista valmistelutyötä ei tehty lainkaan ja asiakkaan tilanne voitiin ottaa viikkokokoukseen käsiteltäväksi tarvittaessa "lennosta". Joskus siis valmisteluvaihe saattoi kokonaan puuttua. Toisessa ääripäässä olivat tilanteet, joissa asiakasperhettä tavattiin useamman kerran viikkokokoukseen valmistautumisen yhteydessä ja heidän kanssaan työskenneltiin systemisiä työmenetelmiä käyttäen. Yhdessä tiimissä sukupuoli ja aikajana olivat aina tehty ennen viikkokokousta. Yksi sosiaalityöntekijä kertoi, että hän oli viimeisimmän viikkokokouksen yhteydessä käynyt itsenäisesti läpi asiakkaan taustaa ennen kokousta. Useampi sosiaalityöntekijä kuvasi, että systeminen työskentely asiakkaan kanssa on aikaa vievää. Valmistelutyöhön liittyi myös viikkokokoukselle esitettävän kysymyksen pohtiminen, jota kuvasin edellisessä alaluvussa. Kysymyksiä oli pohdittu sekä ilman asiakasta tai yhdessä asiakkaan kanssa.

Vastuusosiaalityöntekijän tekemän valmistelutyön jälkeen tiedonmuodostus jatkuu viikkokokouksessa, kun asiakasperheen asia esitellään systemiselle tiimille.

Asiakasasian esittelee aina vastuusosiaalityöntekijä, ja mahdollisesti työpari, joka voi olla toinen sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, erityissosiaaliohjaaja tai perheohjaaja. Vaihtelua oli siinä, miten asiakas osallistui asioiden kertomiseen esittelyn yhteydessä. Jos asiakasperhe tai osa perheenjäsenistä oli paikalla viikkokokouksessa, saattoivat he ensin kertoa itse tilanteestaan ja sosiaalityöntekijä täydensi kertomusta tämän jälkeen. Toisessa ääripäässä sosiaalityöntekijä esitteli tilanteen kokonaan yksin tai yhdessä työparin kanssa. Esittelyvaiheessa kerrottiin perheen tilanteesta ja taustasta sekä lastensuojelullisista huolenaiheista. Esittelyssä hyödynnettiin pääsääntöisesti aina sukupuuta ja usein myös aikajanaa. Systemiselle tiimille esitettiin kysymys tai kysymykset, joihin viikkokokouksessa haluttiin kiinnitettävän huomiota.

Suurin osa haastateltavista kertoi, että esittelyä seuraa lyhyt vaihe, jossa systeemin tiimin jäsenillä on mahdollisuus kysyä lisätietoa tai tarkentaa esittelyvaiheessa saatua tietoa. Kaksi haastateltavista ei kertonut erillisestä esittelytiedon tarkentamisen vaiheesta. Yhdessä tiimissä tarkentavia kysymyksiä saivat esittää perheterapeutti ja konsultoiva sosiaalityöntekijä ja tässä tiimissä muut tiimin jäsenet eivät saaneet esittää lisäkysymyksiä.

Valmisteluvaihetta voidaan tarkastella Sheppardin ja kumppaneiden (2000) refleksiivisen prosessin avulla. Heidän mukaansa sosiaalityöntekijän kriittiseen arviointiin sisältyy huomion kiinnittäminen olennaisiin asioihin sekä lisätiedon kerääminen ja kysyminen. (Mt.) Voidaan ajatella, että vastuusosiaalityöntekijä ja mahdollisesti perheenjäsenet tuovat esittelyvaiheessa arvionsa mukaan olennaista tietoa perheen tilanteesta. Muut tiimiläiset kuuntelevat esittelyä, jonka jälkeen kaikilla tai osalla on mahdollista tarkentaa kuulemaansa tietoa sen mukaan, mitä he kokevat tärkeäksi. Mielenkiintoista oli, että yhdessä tiimissä sosiaalityöntekijöillä ei ollut mahdollisuutta esittää lisäkysymyksiä, vaan ainoastaan perheterapeutilla ja konsultoivalla sosiaalityöntekijällä. Huomattavaa on, että tällöin sosiaalityöntekijän tiedonmuodostusprosessin olennaisena nähty osa, lisätiedon hankkiminen, jää pois (vrt. Sheppard ym. 2000). Olisikin hyvä pohtia ja tuoda esiin, miksi tarkentavia kysymyksiä joko on tai ei ole mahdollista esittää.

Esittelyvaihetta voidaan tarkastella myös Andersenin reflektiivisen tiimin avulla. Mainittakoon vielä, että Andersenin reflektiivisen tiimin mallia on hyödynnetty suomalaisen systeemisen lastensuojelun toimintamallin mukaisen viikkokokouksen kehittämässä, mutta alkuperäiseen RSW-malliin sillä ei tietävästi ole yhteyttä (mm. Ryyänen & Heinola 2021; Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne 2019b, 16–18). Haastatteluiden mukainen esittelyvaihe erosi Andersenin reflektiivisestä tiimistä siten, että perheterapeutti tai sosiaalityöntekijä eivät keskustelleet siinä perheenjäsenten kanssa. Keskustelun sijaan korostui yksisuuntainen perheen tilanteen esittely, jota seurasi lyhyt kysymysten esittämisen vaihe. Andersenin (Andersen 1987, 1991, 1991; ks. Brownlee, Vis & McKenna 2009) reflektiivisessä tiimissä tämän tiedon keräämisen

vaihe, eli perheenjäsenten ja perheterapeutin välinen keskustelu, nähdään olennaisena. Sen aikana reflektioryhmä voi kehittää hypoteeseja ja ehdotuksia koskien perheen tilannetta. (Mt. 140.)

5.4 Reflektio

Valmistelutyön ja esittelyvaiheen jälkeen viikkokokousten rakenteessa on vuorossa reflektiovaihe. Tästä vaiheesta haastateltavat kertoivat monisanaisimmin. Reflektointi liitetään olennaisena osana sosiaalityön tiedonmuodostukseen (esim. Fook 2005a; North 2022; Ruch 2005; Sheppard ym. 2000). Kaikissa tiimeissä reflektiovaihe oli suljettu. Tällä tarkoitettiin sitä, että asiakastilanteen viikkokokoukseen tuonut sosiaalityöntekijä, hänen työparinsa ja asiakasperhe eivät osallistuneet reflektioon, vaan kuuntelivat sitä hiljaa. Reflektioryhmään kuuluivat koko muu systeeminen tiimi tai osa siitä.

Haastateltavat kuvasivat, että reflektiossa reflektioryhmäläiset tuovat esiin, mitä ajatuksia heille on noussut esittelyn aikana kuulemista asioista. Reflektiota luonnehdittiin ennen kaikkea moniäänisenä ja uusia näkökulmia tuovana keskusteluna. Haastatteluun osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden mukaan moninäkökulmaisuus haastataa sitä, ettei vastuusosiaalityöntekijä jumiudu vain yhteen näkökulmaan. Haastattelussa tuli esiin, että reflektio on sekä tiedostettua rationaalista syy-seuraus-suhteiden pohdintaa että intuitiivista tiedonmuodostusta. O'Sullivanin (2005) mukaan sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostus sisältää sekä intuitiivista että analyttistä päättelyä (mt.). Sosiaalityöntekijöiden kerronnassa tuli esiin, että rationaalisempi reflektio liittyy esimerkiksi siihen, että asiakastilannetta verrataan aikaisempiin vastaaviin tapauksiin, riskejä ja suojaavia tekijöitä arvioidaan systemaattisesti tai asiakkaan tilannetta reflektoidaan suhteessa teoreettiseen tietoon. Eräs haastateltava kertoi, että reflektiossa voidaan hyödyntää aikaisempaa tietoa asiakkaasta, jos asiakas on tuttu. Tällöin uutta esittelyssä saatua tietoa peilataan aiempaa tietoa vasten. Intuitiiviseen tiedonmuodostukseen liitän haastateltavien kuvaukset siitä, että reflektion nähtiin olevan hyvin vapaata. Tällaisen kuvauksen yhteydessä haastateltavat puhuivat intuitiivisesta tiedosta, innostuksesta ja kuullusta nousevista mielikuvista. Yksi haastateltavista kertoi, että reflektiossa voi tulla "hyvin absurdejakin asioita" esille. Toinen haastateltavista kuvasi reflektion olevan asioiden "pallottelua", jossa yksi heittää pallon ilmaan kertoen, mitä asiasta nousi mieleen ja mitä se herätti, mistä seuraava luontevasti jatkaa.

Reflektioon liitettiin myöskin pysähtyminen asiakkaan asian äärelle. Lisäksi reflektio kytkeytyi sukupuoli-menetelmään ja reflektiossa pohdittiin suhteiden kautta perheenjäsenten tunteita ja kokemuksia. Osa haastateltavista nosti esiin, että vaikka

reflektio on luonteeltaan positiivista, niin sen on tärkeää olla rehellistä ja aitoa. Seuraavissa sitaateissa ensimmäinen haastateltava kuvaa intuitiivisen ja analyttisen tiedon tasapainoa reflektiossa. Toisen haastateltavan sitaatissa tulee puolestaan hyvin esiin reflektion vapaamuotoisuus ja monitasoisuus.

H1: ” Tai sitten jos on itsellä joku hyvin samankaltainen keissi, niin pystyy tuomaan jotain, että mitä siinä vastaavassa keississä on tehty. Niin sehän on täysin tietoista. Mutta mä sanoisin, et meillä on aika hyvä tasapaino sen kanssa, että minkä verran se on just sellaista tiedostettua, mietittyä tietoa, mitä siihen tuodaan ja minkä verran se on sitten sitä, kun se pallo putoaa käsiin, niin siitä tulee se mielikuva...”

Haastattelija: ”Mmm.”

H1: ”...että mitä tämä on, mitä minulla on tässä.”

H2: ”No meillä se ehkä toteutuu niin, että se työntekijä tosiaan jää sinne taustalle kuuntelemaan ja ihmiset aika villisti ja vapaastikin assosioi, että mitä kaikkea joku asia voi merkitä. Tai miten se näyttäytyy? Tai mitenköhän se isä kokee tämän? Tai miten paljon nämä isovanhemmat puuttuvat perheasioihin tai eikö heidän anneta auttaa? Että hyvin sellaista monitasoista. Miten mä sanoisin? Se on minusta aika laadukasta se reflektio, koska siinä tulee niin hyvin monesta tulokulmasta. Just esimerkiksi, että miten vaikuttaa, että vanhempi on hyvin työorientoitunut tai miten vaikuttaa, että se ei ole tehnyt ikinä päivääkään töitä? Miten ne suhteet näyttäytyvät meille? Tai voi tulla heti joku sellainen villi oletus, että onkohan tässä nyt tämä matriarkka, joka päättää nämä asiat? (...) Siinä tulee kaikenlaista esille ja sitten se työntekijä siellä lopussa kyllä ampuu alas ne, missä me ollaan ihan pielessä. Mutta se on ollut sellaista mukavaa vapaata assosiointiakin.”

Kaikki haastateltavat toivat esiin, että reflektiossa korostuu vahvuuksien ja voimavarojen näkeminen, tulevaisuuteen suuntautuminen sekä asioiden suhteisiin kiinnittyvän luonteen ymmärtäminen. Myös Andersenin reflektiivisen tiimin (Andersen 1987, 1991, 1991; ks. Brownlee, Vis & McKenna 2009) ajatus on tarjota perheelle ajatuksia ja hypoteeseja ehdottavaan ja ratkaisukeskeiseen sävyyn. Myönteisellä ja avoimeksi jäävillä ehdotuksilla pyritään sitouttamaan ja saamaan perhettä mukaan muutokseen. (Mt. 140.) Reflektiivisessä tiimissä asiakasperheen paikalla olon nähdään vaikuttavan siihen, että työntekijät puhuvat ystävälliseen sävyyn sekä ymmärrettävästi ja viranomaiskieltä välttäen (Andersen 1995; ks. Goldenberg & Goldenberg 2004, 340). Haastateltavien puheen perusteella jäin pohtimaan, että asiakkaan läsnäolo vaikuttaa todennäköisesti siihen, että reflektio on tällöin harkitumpaa. Ne haastateltavat, jotka kuvasivat reflektion kaikkein vapaamuotoisimpana, olivat sellaisia, jotka olivat olleet pääsääntöisesti sellaisissa viikkokokouksissa, joissa asiakkaat eivät olleet paikalla.

Yksi haastateltava kuvasi, että reflektiossa spekuloidaan erilaisia polkuja, mihin asiakkaan tilanne voi johtaa. Sosiaalityöntekijöiden puheista välittyi, että reflektiivoiheessa on lupa vapaasti pohtia erilaisia mahdollisia hypoteeseja ja skenaarioita perheen tilanteeseen liittyen. Liitän tämän Sheppardin ja kumppaneiden (2000) spekulatiivisten hypoteesien käsitteeseen, jossa sosiaalityöntekijöiden päättely ulottuu ole-

massa olevaa ja faktista tietoa pidemmälle. Tämä päättely voi liittyä esimerkiksi asiakkaiden käyttäytymiseen tai tuleviin interventioihin ”jos...sitten” -tyyppisen ajattelun mukaisesti. (Mt. 478–480.)

Sosiaalityöntekijät pitivät merkityksellisenä puhumisen ja kuuntelemisen erotamista. Goldenbergin ja Goldenbergin (2004) mukaan perheterapiassa sillä, että kuunteleminen ja puhuminen on erotettu, saadaan aikaan selkeästi erilaiset näkemykset perheen tilanteesta, mikä edistää uusien näkökulmien ja ymmärryksen saamista (mt. 340). Haastateltavat näkivät esittelevän sosiaalityöntekijän ajatusprosessin etenevän tietyllä tavalla juuri sen vuoksi, että hän ei itse osallistu reflektioon. Osa haastateltavista tarkensi tämän tarkoittavan esimerkiksi sitä, että reflektion aikana mieleen noussut asia ei reflektion lopussa välttämättä tunnukaan enää tärkeältä. Tiedonmuodostusprosessi lähtisi muodostumaan eri tavalla, jos sosiaalityöntekijä esittäisi väliin omia huomiota. Haastateltava numero kolme kertoi asiasta seuraavasti.

H3: ”Joo. Ylipäätään se, että joku rajaa mun puhetta on hyvä, sillä minähän puhuisin koko ajan muuten. Mutta minun mielestä se ehkä myös pakottaa kuuntelemaan, koska mielellään olisi niin, et tuohon mä haluaisin sitä ja tuohon mä haluaisin tätä. Niin kyllä se myös pakottaa itsen siihen sellaiseen kuunteluun. Ja sitten kun pääsee ehkä lopuksi vasta sanomaan, niin sitten ei ehkä kesken jonkun ajatuksen lähde sinne lisäämään omaa. Vaan ehkä pääsee myös oikeasti muodostumaan jotain, joka minua hyödyttää. Ja se, että mitä mä olin sanomassa jonkun puheenvuoron aikana, niin se ei lopussa tunnu enää niin merkitykselliseltä, koska mä olen kuunnellut sitä koko keskustelua.”

Yksi haastateltavista pohti reflektioryhmän asettautumista suhteessa perheeseen. Hän kertoi, että reflektioryhmä keskusteli selin asiakasperheeseen. Rautkallio kirjoittaa Andersenia mukailleen (Andersen 1996; ks. Rautkallio 1997), miten reflektiivistä tiimiä voidaan toteuttaa eri tavoilla: reflektioryhmä voi olla joko samassa tai eri huoneessa perheen kanssa. Rautkallion artikkelissa on kuvattu, että perheen ja reflektiitiimin ollessa samassa huoneessa, on reflektiitiimi asettunut erikseen puoliympyrään. Tässä mallissa perhe näkee reflektioryhmän kasvot, mutta tiimin jäsenet eivät kuitenkaan katso perheenjäseniin vaan toisiinsa. (Mt. 12.) Haastateltava pohti kriittisesti, miten tilaan asettautumisella voi olla merkitystä ihmisten kokemukseen reflektiosta. Mielenkiintoista oli, että muut haastateltavat eivät nostaneet esiin tilaan asettautumisen merkitystä ja epäselväksi jäi, toteutettiinko muissa tiimeissä reflektiota selin asiakkaaseen. Asiaa kriittisesti pohtinut haastateltava liitti selän kääntämisen asiakkaan kunnioittamiseen. Hän piti asiakkaaseen selin asettumista ”tylynä”, vaikka kertoi ymmärtävänsä, että tavoitellaan reflektion konkreettista erottamista. Haastateltavan puheessa tulee esiin, miten hän koki hyvin voimakkaana, että selin kääntyminen ei sovi omaan tapaan kohdata ja olla asiakkaiden kanssa. Hän kertoo ajatelleensa, että haluaisi mieluummin istua asiakkaan vieressä. Hänestä selän kääntäminen viestitti asiakkaille, etteivät he olisi paikalla lainkaan.

H3: "Reflektointi. Mä ehkä mietin siitä näkökulmasta. Viimeisin, missä olen itse ollut mukana, niin siinä oli jotenkin. Mä ajattelen tai mun mielestä sillä on merkitys, miten siihen tilaan asettaudutaan ylipäänsä. Miten nämä ihmiset asettautuvat siihen tilaan. Ketkä istuvat missäkin ja millä kokoonpanolla ja miten sitä keskustelua käydään. Mutta minulla ei ole ajatusta siitä, että mikä on oikea tai väärä tapa. Vai onko edes olemassa aina oikeata tai aina väärää tapaa. Vai meneekö se tilanteen mukaisesti. Mutta muistan jotenkin itse viimeksi, kun istuin siinä reflektioimassa kuulemaani, niin tuntui hölmöltä, että mä käänsin selän asiakkaalle. Istuin täysin niin kuin he eivät olisi olleet paikalla lainkaan. Ja mä ajattelin, että se ei sovi millään tavalla minun siihen. Et mä jopa mieluummin istuisin siinä asiakkaan vieressä. Siis toki silloin, kun se on mun asiakas, niin istunkin. Mutta minusta tuntui hölmöltä, kun oli jonkun toisen keissi ja sitten mä tylästi käännän selän ja rupean puhumaan. Mä en tiedä mitään tyllympää. Ja mä en tiedä, miten se voi olla missään mallissa sisäänrakennettuna. Että hei, mä muuten käännän selkäni sulle. Heippa. Vaikka sillä ehkä tavoitellaan sellaista konkreettista, että tämä on eri asia. Mutta ehkä sitä pitäisi rakentaa jotenkin muuten."

Kokonaisuudessaan reflektiota kuvattiin monipuolisena ja vapaana. Toisaalta haastatteluissa tuli esiin, miten reflektiota ohjaavat tietyt taustaoletukset sekä viikkokokoukselle määritelty rakenne. Esimerkiksi viikkokokoukselle esitetty kysymys todennäköisesti ainakin jossakin määrin ohjaa, mihin reflektioryhmäläiset kiinnittävät huomiota. Yhdessä tiimissä reflektio oli toteutettu niin, että jokainen yksittäinen reflektioryhmän jäsen pohti asiakastilannetta tietyn perheenjäsenen näkökulmasta. Tällä voitiin varmistaa, että asiaa tarkastellaan jokaisen perheenjäsenen näkökannalta. Perheterapeutin nähtiin tuovan erilaista, perheterapeuttista näkökulmaa reflektioon. Kaikissa tiimeissä perheterapeutti ei osallistunut reflektiovaiheeseen. Osassa haastatteluissa tuli esiin, että vastuusosiaalityöntekijän tulee olla tarkka ja osata tunnistaa myös se, jos reflektio on ollut liian myönteistä, eikä enää riittävällä tavalla kuvannut todellista tilannetta.

5.5 Yhteinen keskustelu, hypoteesien asettaminen ja suuntaviivojen laatiminen

Reflektiovaihetta seurasi yhteinen keskustelu ja hypoteesien asettaminen, joissa oli variaatiota eri tiimien kesken. Yleisintä oli, että kaikki kokouksen osallistujat, myös perhe, sai osallistua reflektion jälkeiseen keskusteluun. Keskusteluvaiheessa esittelijöillä ja perheellä oli mahdollisuus tuoda esiin, mitä reflektio oli heissä herättänyt. Keskusteluvaiheeseen sisältyi hypoteesien asettamisen lisäksi vastauksen etsimistä alussa esitettyyn kysymykseen. Osa haastateltavista puhui, että hypoteesien asettaminen on selkeä oma vaiheensa. Tutkielman tekijälle haastattelukeskusteluista välittyi kuitenkin pikemmin kuva, että hypoteeseja asetettiin sekä reflektiovaiheessa että sitä seuraavassa keskusteluvaiheessa.

Haastattelukeskusteluissa tuli esiin, että sosiaalityöntekijät asettavat monenlaisia hypoteeseja viikkokokouksen yhteydessä. Hypoteesien asettaminen eli taito analysoida ja yhdistää tietoa tilanteisiin liittyvien syy-seuraus-suhteiden ymmärtämiseksi

on nähty tärkeänä taitona sosiaalityössä (Sheppard ym. 2000, 474–480). Hypoteesien asettamisen katsotaan olevan myös keskeinen systeemisen työtavan väline (esim. Aaltio & Isokuortti 2019b, 12; Gaughan & Kalyniak 2012, 99). Haastateltavilla oli hypoteesien asettamisesta monenlaisia kokemuksia ja näkökulmia. Yksi haastateltava kuvasi hypoteesien asettamisen tarkoittavan sitä, että nostetaan esiin asioita, mistä asiakastilanteessa voi olla kyse. Kaikkien haastatteluihin osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden ei ollut kuitenkaan helppoa kertoa, mitä hypoteesien asettaminen tarkoittaa. Seuraavassa sitaatissa haastateltava tuo tämän hyvin avoimesti esiin.

H2: ”Me ei ehkä osata. Mulla on sellainen tunne, että mä en edes kunnolla ymmärrä, miten niitä kuuluisi asettaa. Koska se koulutus, missä me oltiin, niin siinä mä en sitä oppinut. Mutta ehkä se, mitä mä itse ajattelen tärkeänä, että on tällaisia vaihtoehtoisia pohdintoja. Vaikka että, mitä jos tämä olisikin enemmän esimerkiksi tukihenkilötyyppistä? Tai entä jos siihen koulunkäyntiin saataisiinkin joku muutos? Tai miten, jos tämä kummitäti tulisi enemmän kuvioihin? Enemmän ehkä sellaista vaihtoehtojen hakemista, kuin että me oltaisiin ihan niitä hypoteeseja osattu asettaa.”

Edellä mainitussa sitaatissa haastateltavan kuvaamat pohdinnat ovat spekulatiivisia hypoteeseja, joissa suunnataan tulevaisuuteen ja mietitään mitä tapahtuisi, jos jokin asia systeemissä muuttuisi (Sheppard ym. 2000, 478–480). Sitatissa tulee esiin, miten haastateltava koki vaihtoehtoisen pohdinnan tärkeämpänä kuin selkeiden hypoteesien asettamisen. Tämän seikan mainitsi myös kaksi muuta haastateltavaa. Vastaavasti Sheppardin ja kumppaneiden (2001) tutkimuksessa on tullut esiin, että sosiaalityöntekijät eivät niinkään suoraan verranneet eri hypoteeseja, vaan pikemminkin lähestyivät asiakastilannetta eri näkökulmista (mt. 868).

Sosiaalityöntekijät näkivät olennaisena useiden hypoteesien asettamisen ja sen, ettei tilanteen esitellyt sosiaalityöntekijä jumiudu mahdolliseen omaan ennakkohypoteesiinsa. Vastaavasti kuin reflektiossa, liitettiin hypoteesien asettamiseen avoimella mielellä ajattelu ja ymmärrys, ettei asioihin ole yksiselitteistä vastausta tai totuutta. Useampi haastateltava näki tärkeänä, että hypoteesien joukosta osataan lopuksi poimia tilanteeseen sopivat ja merkitykselliset hypoteesit. Tämän tehtävän nähtiin kuuluvan erityisesti vastuusosiaalityöntekijälle. Seuraavassa sitaatissa haastateltava tuo esiin, miten viikkokokouksen asiakastilanteesta voitaisiin tehdä lukuisia erilaisia hypoteeseja ja olennaista on rajata keskustelu ja hypoteesien asettaminen niin, että se ne parhaiten hyödyttävät lastensuojelun työskentelyssä.

H1: ”Tokihan tuollaisessa keskustelussa voi olla miljoona langanpäätä ja se ei ole tarkoituksenmukaista niitä kaikkia siihen ottaa. Ja sitten, kun osa on ihan sellaista selkeätä spekulointia. Se menee tavallaan sellaiselle tontille, että siihen ei kannata lähteä. Jotenkin ehkä siihen kysymyksenasetteluun nähden, mitkä ovat sellaisia, joista voi ajatella, että on eniten hyötyä ja pelimerkkejä siinä käytännön työssä eteenpäin.”

Hypoteesien asettamiseen suhtauduttiin myös kriittisesti. Yksi haastateltavista toivoi konkreettisempaa ja rohkeampaa hypoteesien asettamista. Hän näki, että hypoteesien asettamisesta voitaisiin hyötyä enemmän, jos huomiota kiinnitettäisiin lapsen tilanteessa oleviin suojaaviin tekijöihin ja riskitekijöihin. Hänen mukaansa riskinä on, että hypoteesit eivät johda konkreettiseen toimintaan, mikäli ”maalailaan vähän isolla pensselillä” ja hypoteesien asettaminen on ainoastaan ”huoli-, anti-huoli-puhetta”. Vaarana voi olla myös liiallinen positiivisiin asioihin keskittyminen, jota haastateltava kuvasi niin, että ”(...) meillä on tässä kaikilla kivaa, ja että me niin kuin tässä mietitään, että mitä hattaraa ja yksisarvisia on.”

Sosiaalityöntekijät kuvasivat, miten hypoteesien asettamiseen liittyy se, että tieto vahvistuu, kun moni ammattilainen tuo esiin saman huolen tai näkökulman. Keskusteluvaiheeseen liitettiin lisäksi esittelijöiden ja perheenjäsenten oivallukset vaihtoehtoisista näkökulmista tilanteeseen reflektioryhmän keskustelun herättämänä.

Viikkokokouksen jälkeen kaikissa tiimeissä tehtiin jonkinlaista yhteenvetoa ja jatkosuunnitelmaa. Kaikissa vastauksissa tuli esiin, että kokous antoi suuntaa asiakasprosessin jatkolle. Ei nähty kuitenkaan itseisarvoisena, että viikkokokoukseen esitettyyn kysymykseen saadaan vastaus. Vastauksissa oli painotuseroja siinä, miten tärkeänä varsinaisen jatkosuunnitelman tekemistä pidettiin. Sosiaalityöntekijät näkivät, että mitä konkreettisempi suunnitelma on, sitä selkeämpi sitä on viedä eteenpäin ja toteuttaa asiakkaan arjessa. Selvää oli, että mitään lastensuojelullisia päätöksiä ei viikkokokouksissa tehdä. Jos asiakas ei ollut paikalla viikkokokouksissa, vaikutti tämä siihen, millä tavoin jatkosta voidaan sopia. Haastatteluista tuli esiin, että vastuusosiaalityöntekijä oli kokonaisprosessin haltija, jolla oli viime kädessä vastuu arvioida viikkokokouksessa saatua tietoa ja miten sitä jatkossa hyödynnetään lastensuojeluprosessissa. Yksi haastateltava kiteytti edellä mainitun seuraavasti.

H1: ”No voidaan tehdä. Se ei ole välttämättä sellainen itseisarvo, että nyt tästä pitää saada suunnitelma. Koska ne voi olla monesti niin mutkikkaita juttuja, että sitä täytyy jäädä vielä pohtimaan lisää. Ja toki sitten ainakin, jos asiakas ei ole paikalla, niin eihän siitä voida tehdä sellaista selkeätä, että tämä on nyt se raide, jolla posotetaan eteenpäin. Mutta juuri ehkä nimenomaan tuollaisissa isoissa kysymyksissä, siis sijoituksissa ja niiden aloittamisissa ja lopettamisissa tai tällaisissa asioissa, niin antaahan se sellaista, ei välttämättä valmista suunnitelmaa, mutta suuntaa.”

Haastatteluvastausten mukaan viikkokokouksen kirjaamiskäytännöt vaihtelivat tiimien välillä sekä osan tiimeistä sisälläkin. Haastateltavat kertoivat seuraavanlaisia kirjaamistapoja: lapsen asiakirjoihin tuli vain maininta asiakkaan asian käsittelystä viikkokokouksessa, viikkokokouksesta tehtiin suunnitelmallinen kirjaus, viikkokokouksesta kirjattiin johtopäätökset ja vastuusosiaalityöntekijä kirjasi näkemyksensä mukaan olennaiset asiat kokouksesta. Kirjaamistapojen vaihtelevuus on olennainen huomio, sillä dokumentoinnin merkitykseen lastensuojelussa on kiinnitetty ajankoh-

taisesti yhä enenevässä määrin huomiota. Kirjaamiskäytäntöjä pyritään yhtenäistämään ja keskustelua on käyty määrämuotoisesta kirjaamisesta. Määrämuotoisella kirjaamisella tarkoitetaan, että asiakasta koskeva tieto tulee kirjata yhteisesti sovitulla tavalla ja kirjaamista ohjataan tarkemmin valmiiden asiakirjarakenteiden avulla. Yhtenäisempää dokumentointia pyritään ohjaamaan lailla sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015). (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023a.) Vaikka tutkielman laadullinen aineisto oli hyvin pieni, huomattavaa on, että aineisto sisälsi hyvin paljon variaatiota kirjaamisen suhteen. Tämä herättää pohtimaan, kuinka paljon vaihtelua kirjaamisessa mahdollisesti on laajemmassa kansallisessa mittakaavassa.

6 AMMATTILAISTEN TIETO SYSTEEMISESSÄ VIIKKOKOKOUKSESSA

6.1 Perheenjäsenet osallisina tiedonmuodostuksessa

Systeemisessä lastensuojelun mallissa keskeistä on suhdeperustaisuus (Aaltio & Isokuortti 2019a; Trowler & Goodman 2012). Suhdeperustaisessa työskentelyssä olennaista on sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen suhde sekä tässä suhteessa muodostuva tieto (esim. Pösö 2010, 330). Viikkokokouksessa käsitelty tieto muodostui vastuusosiaalityöntekijän ja hänen työparinsa valikoimasta tiedosta koskien perhettä ja heidän tilannettaan sekä asiakasperheen perheenjäsenten kertomista asioista. Haastattelut sosiaalityöntekijät pitivät lähtökohtaisesti tärkeänä, että kaikkien perheenjäsenten ääni tulisi kuuluviin. Se, oliko perhe paikalla viikkokokouksessa, vaihteli eri teki- jöistä johtuen. Kaikissa tiimeissä arvostettiin perheen läsnäoloa ja pyrittiin siihen, että ainakin osa kokouksista olisi sellaisia, missä asiakkaat ovat paikalla. Kuten systeemistä viikkokokousta käsittelevässä alaluvussa 2.3 toin esiin, alkuperäisessä Hackneyn mallin mukaisessa systeemisessä mallissa asiakkaat eivät osallistu systeemisiin viikkokokouksiin (Aaltio ja Isokuortti 2019b, 17–18.). Tämä on merkittävä ero, joka tulee huomioida, kun tarkastellaan tiedonmuodostusta systeemisessä viikkokokouksessa suomalaisen lastensuojelun kontekstissa.

Haastatteluun osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden mukaan perheelle ei voida asettaa yksiselitteistä määritelmää, vaan perhekoonpanot nähtiin hyvin vaihtelevina. Perheiden moninaisuudesta ja rikkonaisuudesta sekä perheiden yksilöllisistä tilanteista johtuen vain harvoin kaikki, jotka sosiaalityöntekijä katsoi perheeseen kuuluvaksi, olivat paikalla. Vanhemmat osallistuivat lapsia useammin viikkokokouksiin.

Mikäli perheenjäsenet eivät itse olleet paikalla tai paikalla ollessaan he eivät itse tuoneet omaa näkemystään esiin, pyrki vastuusosiaalityöntekijä sekä perheen kanssa työskennelleet muut työntekijät tuomaan esittelyssä esiin, mitä eri perheenjäsenet ovat kertoneet tilanteestaan.

Se, miten asiakkailta kerättiin tietoa juuri systeemistä viikkokokousta varten, vaihteli runsaasti. Toisessa ääripäässä perheenjäsenten näkemystä ei selvitetty ollenkaan ja toisessa ääripäässä asiakkaita tavattiin useamman kerran viikkokokoukseen valmisteluvaiheessa. Osa haastateltavista kertoi tilanteista, joissa oli tehty hyvinkin huolellista valmistelua. Huolellinen valmistelu sisälsi, että asiakkaan kanssa hyödynnettiin systeemisiiä työmenetelmiä, kuten sukupuuta, aikajanaa tai lasten kanssa työskentelyyn tarkoitettua Kolmen talon mallia.

Sukupuun lisäksi aikajana, verkostokartta ja Kolmen talon malli mainitaan systeemisiiä työmenetelminä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelun systeemistä toimintamallia käsittelevällä sivustolla (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023b). Kolmen talon malli on australialaisessa lastensuojelussa 1990-luvulla kehitetyn Signs of Safety-mallin yhteydessä käytetty työväline lasten kanssa työskentelyyn. Mallissa työntekijä piirtää kolme taloa, joista ensimmäiseen tulevat lapsen elämässä olevat mukavat ja hyvät asiat, toiseen lapsen elämässä olevat huolet ja kolmanteen haaveet ja toiveet. Yhdessä lapsen kanssa keskustellen ja aiheeseen liittyviä kysymyksiä hyödyntäen työntekijä sijoittaa lapsen kanssa taloihin lapsen elämään liittyviä kunkin osa-alueen mukaisia asioita. (Baginsky ym. 2020; Furman 2009; ISO-yhdistys ry Kuopio 2022.) Aikajana puolestaan on menetelmä, jossa lapsen tai vanhemman merkittäviä elämäntapahtumia kirjataan ajan mukaan etenevälle janalle. Aikajana voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että siinä on horisontaalinen jana, joka etenee henkilön syntymästä nykypäivään. Tämän lisäksi aikajanaan voidaan liittää vertikaalinen jana, johon merkitään miten henkilö on kunkin aikajanalle merkityn elämäntapahtuman kokenut. Myönteiseksi koetut asiat tulevat horisontaalisen viivan yläpuolelle ja kielteiset alapuolelle. (Jokinen & Pirskanen 2017, 53.)

Menetelmien käytön lisäksi vastuusosiaalityöntekijä oli miettinyt yhdessä perheenjäsenten kanssa, mikä kysymys tai kysymykset viikkokokoukselle esitetään. Eräs haastateltava kuvasi, miten viikkokokouksesta oli keskusteltu vanhempien ja lasten kanssa ja ennen viikkokokousta oli hyödynnetty sukupuun-menetelmää sekä laadittu aikajana perheen saamista palveluista.

H6: ”Perheessä oli varmasti puhuttu vanhempien kanssa, mutta sitten myöskin lasten kanssa asioista. Ja sitten tavallaan siinä oli valmisteltu sillä lailla niin, että se sukupuun ja sit se aikajana palvelujen suhteen oli jo tiedossa.”

Haastateltavat pitivät viikkokokousta perheenjäsenten äänen kuulumista edistävänä menetelmänä. Tavoitteena oli muodostaa tietoa, jossa on hyödynnetty kaik-

kien perheenjäsenten kertomaa ja näkemyksiä. Sosiaalityöntekijät pyrkivät välittämään asiakkaille, että heidän tietoaan arvostetaan. Osa haastateltavista näki, että viikkokokouksen erilainen luonne mahdollistaa niin sanottuja perinteisiä lastensuojelun kokouksia paremmin asiakkaiden äänen kuulumisen. Tämä liittyi siihen, että viikkokokouksessa korostuu ongelmien näkemisen ratkaisujen etsimisen sijaan pyrkimys ymmärtää perheen tilannetta. Toisaalta lähes kaikki haastateltavat toivat esiin, että viikkokokous saattaa tuntua erityisesti lapsista ja nuorista, mutta myös vanhemmista, jopa pelottavalta tilanteelta, koska paikalla on yhtäaikaisesti useita ammattilaisia. Systemisen tiimin kokoonpanosta ja toimintatavasta riippui, kuinka moni tiimin jäsenistä oli perheelle entuudestaan tuttuja.

Kaikki haastateltavat pitivät lasten tietoa tärkeänä. Kaikissa vastauksissa tuli esiin, miten lapsen ääntä pyrittiin välittämään ainakin välillisesti sosiaalityöntekijän kautta. Suora työskentely lasten kanssa oli kuitenkin vähäistä. Haastateltavat eivät juurikaan käyttäneet systemisiä työmenetelmiä lasten kanssa. Lasten tieto kiinnittyi enemmän siihen, miten lasten kanssa ylipäättään työskenneltiin lastensuojelun asiakkuuden aikana. Haastatteluissa mainittiin myös siitä, että eri-ikäisiltä lapsilta saadaan tietoa eri tavoin. Pienistä lapsista saadaan tietoa lapsen kanssa toimimalla ja havainnoimalla lasta. Vanhempien lasten ja nuorten nähtiin voivan tuoda omaa tietoaan paremmin esiin osallistumalla esimerkiksi sukupuun tekemiseen yhdessä vanhemman ja työntekijän kanssa. Haastatteluissa tuli esiin, että aina nuoret eivät halunneet osallistua viikkokokouksiin, vaikka työntekijät tätä toivoivat.

Lapsilta saatiin tietoa ensisijaisesti ennen viikkokokousta tapahtuvassa työskentelyssä. Ideaalitulanteessa lasta valmisteltiin viikkokokoukseen osallistumiseen. Kaksi haastateltavista mainitsi käyttäneensä lasten kanssa Kolme taloa-menetelmää. Seuraavassa haastattelukatkelmassa tulee esiin, miten lapsen oma ääni saadaan parhaiten esiin ennen viikkokokousta tapahtuvassa työskentelyssä. Haastateltava jatkaa, miten myös vanhemman voi olla vaikea kertoa asioista viikkokokouksessa. Sosiaalityöntekijän on tärkeää huomioida asiakkaat yksilöllisesti, jotta asiakas voi parhaalla mahdollisella tavalla osallistua tiedonmuodostukseen.

H6: "No sekin oli tavallaan tehty sillä lailla, että oli käytetty esimerkiksi Kolmen talon mallia tai jotakin tällaisia asioita lasten kanssa aikaisemmin. Mutta kyllähän se lapsen ääni, niin, se pitää jotenkin saada ennen sitä. Siis eihän lapsi pysty tuottamaan niin valtavan ihmismäärän ympärillä asioita. Et kyllä se pitää tehdä pienessä. Sitten myöskin se, että me ihmiset ollaan erilaisia. Joku vanhempi pystyy tuottamaan sitä vieraitten ihmisten läsnä ollessa vaikka mitä. Mutta sitten on myös niitä vanhempia, jotka ei pysty tuottamaan niitä asioita."

Kaikkien haastateltavien mukaan lasten äänen kuulumiseen viikkokokouksessa liittyi ainakin joitain haasteita. Sosiaalityöntekijät kokivat, että heillä ei ole mahdollisuuksia käyttää niin paljon aikaa lasten kanssa työskentelyyn kuin he haluaisivat. Osa haastateltavista kertoi, että viikkokokous-menetelmän harjoitteluun vaatii aikaa

ja ”palikoiden tulee olla kunnossa” ennen kuin lapsia otetaan enemmän mukaan viikkokokouksiin. Osa haastateltavista pohti, että pienet lapset vaativat vanhemman huomiota ja mikä voi puolestaan viikkokokouksessa viedä vanhemman huomiota keskustelusta. Yksi haastateltava kertoi, että heidän tiimissään tilannetta oli ratkaistu niin, että viikkokokouksissa oli varauduttu siihen, että joku työntekijöistä voi tarpeen mukaan huomioida lapsia. Yksi haastateltavista pohti, olisiko hyvä olla jokin ikäraja, minkä ikäiset lapset voivat osallistua viikkokokoukseen. Seuraava sitaatti kuvaa hyvin edellä mainitsemiani haastateltavien esiin tuomia haasteita, joita lasten ja nuorten osallistumiseen viikkokokoukseen voi liittyä. Toisaalta haastateltava tuo esiin, että viikkokokouksissa saadaan tietoa lapsesta myös havainnoimalla.

H3: ” No meillä on tietysti hyvin eri-ikäisiä lapsia ja luonnollisesti, kun on tällaisia taaperoikäisiä lapsia, niin nehan tulee yleensä vanhemman mukana. Ja sitten se heidän osallistuminen on hyvin erityyppistä, jos he eivät pysty esimerkiksi puhumaan. Mutta sitten taas toisaalta lapsista saa tosi paljon tietoa siinä, kun he ovat vuorovaikutuksessa oman vanhemman kanssa. Ja monessa kohtaa, kun huomasin, että oli jotenkin ristiriitaa siinä roolissa, että osallistunko minä tähän kokoukseen, kun tämä on tärkeä vai huomioinko minä minun lasta, joka tarvitsee minua ja näin. Meillä oli usein sellaisia työntekijöitä, jotka lähtivät työskentelemään lapsen kanssa. Vaikka leikkimään tai lähti kiinnittämään lapsen huomiota muualle. Ja he saivat sitten kertoa sitä, koska useinhan se on sitten kotonakin sitä, et revitään joka suuntaan ja sitten pitäisi samalla tehdä sitä asiaa. Että on jotenkin tärkeätä myös mahdollistaa sitä aikaa sille puheenvuorolle myös. Sitten on ollut sellaisia nuoria, jotka osallistuvat ihan eri tavalla. Se on pelottava tilanne usein, koska siinä on ehkä enemmänkin jengia, kun on tarpeellista. Eli 2-3 plus lisähenkilöt on aika paljon porukkaa. Sitten jos ne eivät ole ihan kaikki sille nuorelle tuttuja. Niin se voi olla aika pelottavakin tilanne ja sitten musta me ei usein saada siinä nuoren omaa ääntä kuuluviin. (...)”

Haastattelukertomuksista muotoutui kuva, että vastuusosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli siinä, millä tavoin perheenjäsenten äänen kuuluminen mahdollistuu. Erilaiset systemiset työmenetelmät mahdollistaisivat eri-ikäisten perheenjäsenten tiedon saamista. Haastateltavat sosiaalityöntekijät olisivat näitä halukkaita käyttämään, mutta kokivat, että arkityössä ei tälle ole riittävästi aikaa. Erityisesti lasten ja nuorten äänen kuuluminen ja tieto näytti jäävän vähäiseksi. Kysymykseksi jäi, miten viikkokokous rakenteena sopii lapsille ja nuorille.

6.2 Moninäkökulmainen, suhteita tarkasteleva ja voimavarakeskeinen tieto

Systemisen viikkokokouksen tietoa luonnehti moninäkökulmaisuus, erilaisten tiedonlajien arvostaminen ja perheen systeemin vuorovaikutussuhteiden tarkastelu. Systemisen tiedon muodostumista ohjasivat työntekijöiden tieto systemisestä työtavasta sekä systemisten työmenetelmien käyttäminen. Kaikilla haastateltavilla oli teoreettista tietoa systemisestä lastensuojelusta. Neljä haastateltavista oli käynyt systemiseen työskentelyyn liittyvän koulutuksen ja kaksi oli tutustunut systemiseen

työskentelyyn muuta kautta kuten yliopisto-opinnoissa. Kaikki haastateltavat kertoivat, että asiakkaan tilannetta tarkastellessa kiinnitetään korostuneesti huomiota perheen voimavaroihin ja vahvuuksiin. Haastateltavat näkivät tulevaisuuteen suuntautumisen tärkeänä. Lisäksi haastatteluissa oli runsaasti puhetta ratkaisukeskeisyydestä. Viikkokokouksessa tapahtuvan tiedonmuodostuksen suhde ratkaisukeskeisyyteen jäi kuitenkin epäselväksi, sillä ratkaisukeskeisyyteen liittyvä puhe oli ristiriitaista. Ristiriitaisuutta ilmeni sekä eri haastatteluiden välillä että yksittäisten haastatteluiden sisälläkin.

Haastateltavien mukaan systeemisessä tiedonmuodostuksessa kiinnitetään huomiota ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Tätä ohjasi erityisesti sukupuun käyttö systeemisenä menetelmänä, jonka kaikki haastateltavat mainitsivat viikkokokouksessa lähes aina käytettävänä menetelmänä. Perheterapeuttisen sukupuun yhtenä keskeisenä ideana on nähty, että sen avulla saadaan näkyviin ylisukupolvisesti siirtyviä asioita sekä voidaan nostaa tarkasteluun tunnesuhteita ja tunneprosesseja (Roberto 1992; ks. Goldenberg & Goldenberg 2004, 199). Usein sukupuu oli piirretty asiakkaan kanssa ennen viikkokokousta. Osassa tiimeistä oli mahdollista, että sukupuu piirrettiin vasta viikkokokouksessa, mikäli sitä ei ollut ehditty tehdä asiakasperheen kanssa aiemmin. Sukupuu nähtiin hyödyllisenä ja hyvänä menetelmänä, mutta haastateltavat pohtivat sen käyttöä myös kriittisesti. Kritiikkiin palaan viikkokokouksen haasteita käsittelevässä alaluvussa 7.2.

Se, kuinka syvällisesti sukupuuta käytettiin, vaihteli. Sukupuuta voitiin käyttää kevyemmin kuvaamaan perheen ja suvun rakennetta taikka syvällisemmin, jolloin tarkasteltiin sukupuussa esiintyviä suhteita, niihin liittyviä tunteita sekä mahdollisia traumoja. Useampi haastateltava toi esiin sukupuu-menetelmän visuaalisuuden, kuten edellisessä sitaatissa tulikin esiin. Seuraavassa haastattelukatkelmassa haastateltava kertoo, miten heidän tiimissään sukupuu on viimeisimmässä viikkokokouksissa ollut lähinnä ”faktinen” väline, jolla on kuvattu perhesysteemin rakennetta ja merkittäviä tapahtumia suvussa. Haastateltava kertoo ymmärtävänsä, että menetelmää tulisi käyttää syvällisemmin kiinnittäen huomiota vuorovaikutussuhteiden laatuun, tunteisiin ja mahdollisiin traumoihin, jolloin sen kautta saataisiin enemmän sellaista tietoa, jota voidaan hyödyntää perheen kanssa työskenneltäessä.

H2: ” Joo. No mun mielestä sitä sukupuuta voi käyttää ihan vaan silleen niin kuin sellaisena faktana, että tässä on sukulaiset ja milloin on erottu ja kuka on kuollut. Mutta sitähan pitäisi oikeasti käyttää sellaisena, että miettisi niitä suhteita ja mitä tunteita perheenjäsenten välillä liikkuu. Sitähän vois käyttää paljon syvällisemmin. Ja välillä sitä käytettiin, mutta olen huomannut, että viime keisseissä se on lähinnä ollut sellainen faktinen. Että minä voisin kuvitella, että jos sitä työstää jonkun perheenjäsenen, jonkun asiakkaan kanssa etukäteen ja hän niin kuin intoutuu tekemään sitä, niin silloinhan siihen tulisi sitä antia. Että tulisi myös se sellainen tunneilmapiiri ja ne traumat ja millaisia paineita kenenkin taholta tulee. Mitkä on ne sukulaisten keskinäiset välit? Että minä ymmärrän, että se on paljon rikkaampi menetelmä, kun mitä me ollaan nyt viime kerroilla voitu käyttää.”

Viisi haastateltavista mainitsi aikajanan käyttämisen systeemisenä työmenetelmänä ja usein sukupuun lisäksi aikajana piirrettiin viikkokokouksen yhteydessä. Kolme haastateltavista kertoi käyttäneensä lasten kanssa Kolme taloa-menetelmää ja yksi haastateltavista kertoi käyttäneensä ”hollantilaista ympyrää”. ”Hollantilainen ympyrä” eli niin sanottu ympyräteknikka (Solution Focused Circle Technique) on hollantilaisen psykologin ja psykoterapeutin, Arnoud Huibersin, kehittämä ratkaisukeskeiseen psykoterapiaan pohjautuva menetelmä. Menetelmässä piirretään kaksi sisäkkäistä ympyrää, joiden avulla asiakkaan kanssa pohditaan tärkeitä kysymyksiä ja asetetaan tavoitteita. Sisempään ympyrään kirjoitetaan asiakkaan kyvyt, vahvuudet ja taidot. Ulompaan ympyrään tulee muutostavoitteet ja tavoitteet. Olennaista on, että ongelmat ja huolenaiheet muutetaan muutostavoitteiksi. Tämän jälkeen työntekijä pohdii asiakkaan kanssa, miten sisempään ympyrään kirjatut kyvyt, vahvuudet ja taidot auttavat tavoitteisiin pääsyssä. (Solution Focused Online Academy 2019.)

Kokonaisuutta tarkastellessa huomattavaa on, että suurin osa haastateltavista kertoi käyttäneensä hyvin vähän systeemisiä työmenetelmiä asiakkaiden kanssa. Tähän vaikuttivat ensisijaisesti työn kiireinen luonne ja resurssien puute. Haastateltavat kuitenkin kokivat, että suhdeperustaisuus on tietynlainen tapa tehdä työtä ja systemiset menetelmät ovat vain osa sitä. Osa haastateltavista koki työotteensa olevan selkeästi suhdeperustaista, suurin osa kuvasi ainakin pyrkivänsä siihen ja kaikkien mielestä olisi hyvä, jos työtä voisi toteuttaa systeemisesti. Haastattelussa tuli esiin, että myös niin sanotusti tavanomaisessa lastensuojelutyössä tehdään suhdeperustaista työtä, eivätkä systeminen lastensuojelutyö ja tavanomainen lastensuojelutyö ole täysin erotettavissa toisistaan.

Yksi haastateltava liitti viikkokokouksessa saatuun moninaisempaan tietoon intuitiopuheen. Intuitiopuhe kuvautui vastakkaisena byrokraattiselle teknis-rationaalille ja asiantuntijalähtöiselle tiedonmuodostukselle (vrt. Parton 2003; Ruch 2005). Haastateltava puhui intuitiivisen tiedon yhteydessä vuorovaikutuksen tarkastelusta, ilmiöiden havainnoimisesta sekä ylisukupolvisten asioiden tarkastelusta. O’Sullivanin (2005) mukaan intuitio liittyy näkymättömään, kokemuksen kautta saatuun tietoon sekä tunteiden hyödyntämiseen tiedonmuodostuksessa (mt. 229). Drury-Hudsonin (1999) sisällyttää intuition työntekijän henkilökohtaisen tiedon alle. Ilmiöiden tarkastelun hän kuitenkin liittyy teoreettiseen tietoon. (Mt. 149–150). O’Sullivanin (2005) mukaan käytännön viisaudessa tarvitaan intuitiivista tietoa, mutta se tulee yhdistää analyttiseen tiedonmuodostukseen.

Haastattelussa mainittiin sosiaalityöntekijän viranomaisroolin jääminen takalalle. Tulkitsen tämän viittaavan siihen, että byrokraattisen tiedon kuten lainsäädännön ja organisatoristen menettelytapojen rooli tiedonmuodostuksessa on muita tiedonlajeja vähäisempi. Seuraavassa haastattelukatkelmassa sosiaalityöntekijä kuvaa,

miten viikkokokouksen tiedonmuodostuksessa korostuu monenlaisen tiedon arvos-
taminen sekä byrokraattisen ja teknis-rationaalisen tiedon vähäisempi rooli, kun viik-
kokouksen tietoa verrataan muuhun lastensuojelun sosiaalityöntekijän työhön.

H1: ”No mä ajattelen, että siinä ehkä nousee esille moninaisempaa tietoa kuin, mitä sitten
asiakkuuden joissain muissa jutuissa. Mutta tokihan tämä työ on tehdä ratkaisuja monessa
kohtaa tai asettaa sellaista suuntaviivaa, että mihin nyt mennään ja tehdä päätöksiä ja
suunnitelmia. Niin sehän on usein hyvin sellaista rationaalista ja pyöritellään, että millaiset
palikat ovat mahdollisia byrokraatian ja talouden ja kaiken näkökulmasta. Mutta sitten sy-
tyssä se tieto, niin siinä tulee paljon esimerkiksi sellaista, mä sanoisin, että intuitiopuhetta.
Kiinnitetään huomiota ihmisten vuorovaikutukseen, että mitä siitä on nähty ja kuultu ja
joitakin sellaisia. Havainnoidaan ilmiöitä. Ja tällaisissa esimerkiksi just joku sukupuoli antaa
hirveästi, kun nähdään visuaalisesti, että okei meillä on tällainen tämä suku. Mutta sitten
kuka täällä on ja mitkä ovat ne asiat, jotka tällä toistuu. Niin sellaisen kautta siitä päästään
paremmin kiinni.”

Kaikki haastateltavat toivat esiin, että systeemisessä viikkokokouksessa pyrittiin
kiinnittämään huomiota erityisesti perheen voimavaroihin ja vahvuuksiin. Epäsel-
väksi jäi systeemisen viikkokokouksen tiedon suhde ratkaisukeskeiseen ajatteluun.
Kaikki haastateltavat toivat esiin, että katsetta suunnataan tulevaisuuteen ja ratkaisui-
den löytämiseen. Toisaalta haastateltavat puhuivat runsaasti siitä, että pysähtyminen
ja moninäkökulmaisuus on merkityksellisempää kuin tavoitteiden asettaminen ja rat-
kaisujen löytäminen. Esimerkiksi seuraava haastattelukatkelma valottaa sitä, miten
puhe tiedonmuodostuksen suhteesta ratkaisukeskeisyyteen on ristiriitaista. Haasta-
teltava puhuu ensin, että tieto systeemisessä viikkokokouksessa on hyvin ratkaisukes-
keistä ja vertaa sitä yleisesti lastensuojelun sosiaalityöhön sekä lain asettamiin raamei-
hin. Tämän jälkeen hän mainitsee, että viikkokokouksessa pysähdytään hetkeen ilman
mitään tavoitteita. Tulkitsen, että tällainen ristiriitainen haastattelupuhe viittaa siihen,
että systeemisen viikkokokouksen tarkoitus ja tavoitteet saattavat olla vielä haastatel-
taville epäselviä.

H5: ”No ajattelen, että se on hyvin, hyvin ratkaisukeskeistä. Sellaista, että ei jumituta nii-
hin pelkkiin haasteisiin. Että etsitään yhdessä sitä, miten tästä eteenpäin tyyppistä. Ihan
sosiaalityökin on sitä, mutta se on ehkä vähän eri tavalla tietysti. Ja laki asettaa ne omat ra-
jat siihen. Ja koska siinä ei ole sellaista tilannetta ja ollaan ja pysähdytään ja mietitään ajan
kanssa sitä asiaa eri näkökulmista. Ja ei ole sellaista, tukihenkilöväliarviointineuvottelu-
tyyppinen, joku tavoitteellinen asia. Vaan siinä ollaan siinä hetkessä ilman sen kummem-
paa tavoitetta, sen tyyppisesti.”

6.3 Riskinarviointi viikkokokouksessa

Osa lastensuojelutyötä ovat akuutit tilanteet, joissa vaadittava tieto liittyy usein ris-
kien kartoittamiseen. Lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulee arvioida lapsen
terveyden ja kehityksen vaarantumiseen liittyviä riskejä pidemmällä aikavälillä esi-
merkiksi lapsen huostaanoton tarvetta arvioidessa (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §).

Alkuperäisessä RSW-mallissa lapsen kohdistuvien riskien esiin nostaminen mainitaan yhtenä systeemisen tiimikeskustelun keskeisenä elementtinä (Bostock ym. 2019a).

Haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden puheessa riskiarvioinnille annettiin ristiriitaisia merkityksiä. Kaikki haastateltavat vastasivat, etteivät lähtökohtaisesti nähneet viikkokokousta riskinarvioinnin paikkana. Mitä akuutimpi riskinarvioinnin tarve lapsen tilanteessa on, sitä huonommin viikkokokouksen nähtiin soveltuvan riskinarviointiin. Tähän vaikutti erityisesti se, että haastateltavat näkivät viikkokokouksen enemmän paikkana, jossa lähestytään asioita voimavarakeskeisesti. Lisäksi haastateltavat toivat esiin, että yksittäisellä sosiaalityöntekijällä on melko harvoin oma viikkokokousvuoro, jolloin se soveltuu huonosti akuuttien tilanteiden foorumiksi. Haastateltavat näkivät, että riskinarviointi ei voi jäädä odottamaan omaa viikkokokousvuoroa, vaan siihen ryhdytään heti tarpeen ilmaantuessa.

Riskinarviointiin liittyvä puhe haastatteluissa oli kuitenkin moninaista ja ristiriitaistakin. Haastateltavat puhuivat siitä, että riskinarviointi on erottamaton osa lastensuojelutyötä, minkä vuoksi se on, tavalla tai toisella, läsnä myös systeemisissä viikkokokouksissa. Perheen ollessa lastensuojelun asiakkaana, on selvää, että lapsen ja perheen tilanteeseen liittyy suuria huolenaiheita ja riskejä. Yksi haastateltavista kertoi, että pitkittyneissä ongelmatilanteissa voidaan pohtia, mihin tilanne johtaa, mikäli se jatkuu samanlaisena. Alla olevassa sitaatissa toinen haastateltava kertoo, että vaikka viikkokokouksessa käsiteltäisiin perheterapeuttisia ja positiivisia asioita, niin myös tällaisessa keskustelussa voi nousta esiin riskinäkökulma sekä erilaiset vaihtoehdot ratkaista tilannetta. Vastauksessa nopea ja akuutti riskinarviointi asettuu vastakkain perheterapian ja systeemisen viikkokokouksen tiedon kanssa, joiden yhteydessä haastateltava käyttää ilmaisua ”kivoja juttuja”. Kyseinen haastateltava tuo lisäksi esiin, että näkee lastensuojelun moniammatillisen asiantuntijaryhmän soveltuvan viikkokokousta paremmin tilanteisiin, jossa lapsen tilanteeseen liittyy suuria riskejä tai tilanne on akuutti.

H2: ” Minusta se ei ylipäätään ehkä ole se foorumi. Silloin, jos on iso riski, niin edetään jo ehkä etsimällä sijaishuoltopaikkaa tai sanotaan perheelle, että nyt toimitaan näin. Tai vietään se sinne lastensuojelun asiantuntijaryhmään, jos on ison riskin asia tai kiiretilanne. Mutta tietysti siinä viikkokokouksessakin, vaikka miten pyöriteltäisiin perheterapeuttisia asioita ja tällaisia kivoja juttuja, niin kyllähän siinäkin voi tulla esille, että mikäli tämän lapsen käytös on sellaista, että jatkuvasti tulee vaikka poliisijuttuja tai muuta. Niin kyllähän siinä silloin tavallaan tulee esille se, että on muitakin vaihtoehtoja kuin ne, mitä nyt ajatellaan. Mutta ei minusta sitä. Riskinarviointi tehdään ehkä jossain, pääsääntöisesti jossain muualla...

Haastattelija: ”Joo.”

H2: ”...kuin siinä. Tai näissä meidän keisseissä on ollut niin.”

Yhden haastateltavan mukaan riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden arviointi on lastensuojelutyön ydintä ja ne kulkevat ikään kuin käsi kädessä. Hän koki, että

viikkokokouksissa, joissa asiakas ei ole paikalla saatetaan jäädä vellomaan riskitekijöihin. Toisaalta asiakasperheen ollessa paikalla voidaan liiallisesti korostaa suojaavia tekijöitä. Hän näki kuitenkin mahdollisuutena, että parhaimmillaan viikkokokouksessa voidaan löytää ratkaisuja, miten riskitekijöitä vähennetään ja suojaavia tekijöitä lisätään.

Riskinarviointiin liittyvään puheeseen kytkeytyi myös sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen suhde. Yksi haastateltavista painotti, että asiakkaan osallistuessa viikkokokoukseen tulee pysyä niissä keskustelunaiheissa, jotka asiakkaalle on luvattu. Esimerkiksi huostaanottoa ei voi yllättäen nostaa esiin. Toisaalta toisen haastateltavan näkemys oli, että asiakkaalle tulee olla rehellinen, mikä tarkoittaa myös riskeistä puhumista. Haastateltava numero viisi puhuu tästä alla olevassa katkelmassa.

H5: "No itse ajattelen, että asiakkaille pitää puhua suoraan. Että ei voida myöskään elää sellaisessa maailmassa, jossa asiat laitetaan jonnekin tyynyn alle. Tai ne riskit, millä sanoilla haluaa sitä kuvata. Mutta että mun mielestä täytyy ne, nehan on ne syyt, miksi on meillä asiakkaana. Että ne täytyy kuitenkin olla siinä mielessä ja ajattelen, että se on myös sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän vastuu sitä tuoda esille."

Yhden haastateltavan mukaan riskinarvioinnin näkökulma riippuu työntekijän roolista viikkokokouksessa. Reflektioryhmän tehtävä on tarttua asioihin ensisijaisesti voimavarakeskeisesti, vastuusosiaalityöntekijä ja työpari puolestaan pohtivat muun ohella myös riskinäkökulmaa. Kyseinen haastateltava huomautti, että vastuusosiaalityöntekijän tulee osata olla tämän suhteen tarkkanakin ja arvioida, muodostavatko muiden näkemykset realistista kuvaa perheen tilanteesta.

Riskinarviointiin liittyvää puhetta tuli esiin muissakin kohdissa kuin varsinaista riskinarviointia koskevan kysymyksen kohdalla. Paikoin tämä puhe oli ristiriidassa siihen, mitä haastateltava oli vastannut kysyessäni hänen näkemystään riskinarvioinnista. Useampi haastateltava puhui esimerkiksi siitä, miten viikkokokouksissa oli pohdittu kodin ulkopuolelle sijoittamisen tarvetta. Tulkitsen, että tällaiset keskustelut ovat osa riskinarviointityötä. Eräs haastateltavista kertoi puhuessaan viikkokokouksen hyödyistä, että viikkokokous on voinut auttaa siinä, että sosiaalityöntekijä on saanut vahvistusta, että perheen tilanteeseen ei liity isoa riskiä. Hän kuvasi, että toisaalta oli käynyt niinkin, että vastuusosiaali ei ollut ymmärtänyt, että tilanteessa tulisi jo arvioida kodin ulkopuolelle sijoittamisen tarvetta. Kun haastateltavan numero 2 aiempaa sitaattia vertaa alla olevaan sitaattiin, huomaa myös riskinarviointiin liittyvän puheen ristiriitaisuuden.

H2: " (...) Ja sitten se on ollut myös sellaista ehkä niin kuin helpottavaa, kun on itse miettinyt, että olenko mä nyt tulkinnut oikein. Että onko tässä hirveän iso riski? Ja sitten muut onkin tuottanut, että kuulostaa, että tämä ja tämä ja tämä palikka on ihan kohdallaan. Tai sitten on joskus niin päin, että. Välillä on ollut niinkin, että työntekijä ei ole tajunnut, että siinä pitäisi oikeasti ryhtyä tekemään sijoitusta. Ja sitten siinä on todettu, että kaikki ovat todenneet, että tässä pitää edetä toisin. (...)

Haastatteluvastausten perusteella viikkokokoukseen ei liittynyt systemaattista tai strukturoitua riskiarviointia, vaikka riskeihin liittyvää puhetta on selkeästi läsnä viikkokokouksissa. Haastateltavat puhuivat omasta näkökulmastaan riskinarviointiin liittyen, mistä jäi vaikutelma, että tiimeissä ei ollut puhuttu täysin auki, mikä riskinarvioinnin ja riskeistä puhumisen rooli on viikkokokouksissa.

6.4 Sosiaalityön ja perheterapian tiedon välinen suhde

Haastatteluaineistossa systeemiseen viikkokokoukseen osallistuvista ammattilaisista korostuivat sosiaalityöntekijät ja perheterapeutti. Perheterapian tiedon tuominen osaksi lastensuojelutyötä on yksi systeemisen lastensuojelun keskeisistä ideoista (Aaltio & Isokuortti 2019a; Trowler & Goodman 2012). Sosiaalityöntekijät pitivät perheterapeutin roolia ja perheterapian tietoa viikkokokousten keskeisenä antina. Haastateltavat näkivät sosiaalityön ja perheterapian tietopohjan selkeästi erillisinä, mutta osittain toisiinsa limittyvinä. Perheterapian tiedon nähtiin parhaimmillaan rikastuttavan ja tukevan lastensuojelun tietoa perheen auttamiseksi. Haastateltavien kuvaamana ammattilaisten tieto näyttäytyi monitasoisena ja eri tiedonlajeja sisältävänä.

Perheterapeutin rooli systeemisissä tiimeissä vaihteli. Osa perheterapeuteista oli niin sanottuja syty-terapeutteja, jotka työskentelivät kokoaikaisesti systeemisen lastensuojelun toimintamallin parissa osana tiimejä ja systeemistä työskentelyä kehittäen. Yhdessä tiimissä perheterapeutti osallistui systeemisiin viikkokokouksiin, mutta työskenteli päätyönään lastensuojelun perheterapeutina toisessa tehtävässä. Perheterapeutin rooli vaihteli myös viikkokokousten sisällöllisessä rakenteessa. Useimmiten perheterapeutti piirsi sukupuuta ja mahdollisesti aikajanaa kokouksen esittelyvaiheessa. Osassa tiimeistä perheterapeutti osallistui viikkokokouksen reflektiovaiheeseen. Toisissa tiimeissä perheterapeutti ei kuulunut reflektioryhmään, joka oli selvästi erotettu viikkokokouksessa muusta tiimistä. Tällöin perheterapeutti tuli mukaan reflektion jälkeiseen yhteiseen keskusteluun ja hypoteesien asettamiseen. Yhdessä mallissa perheterapeutilla oli mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä ja pyytää tarkennusta esittelyvaiheen tietoon.

Sosiaalityöntekijät näkivät sosiaalityön ja perheterapian tulokulmat selkeästi erilaisina, mutta perheterapian ja sosiaalityön tietojen nähtiin parhaimmillaan kulkevan rinnakkain tai limittäin ja tukevan toisiaan. Yksi haastateltavista mainitsi, että aina sosiaalityön ja perheterapian tietoa ei ole helppoa tai niitä ei ehkä voikaan erottaa toisistaan. Haastatteluissa tuli esiin, että joissain tiimeissä oli sosiaalityöntekijöitä, joilla oli itselläänkin perheterapian opintoja. Perheterapian tietoa kuvattiin eniten siten, että se rikastuttaa sosiaalityön tietoa. Moni haastateltava korosti perheterapeutin tuovan

terapeutista tietoa perheen tilanteen ymmärtämiseen. Perheterapeutti auttoi kiinnittämään huomiota perhesysteemissä oleviin vuorovaikutussuhteisiin ja nostamaan esiin niissä näkyviä asioita. Perheterapian ja sosiaalityön tietoa erottivat haastateltavien mukaan erityisesti se, että perheterapeutti ei etsi ratkaisuja perheen tilanteeseen. Yksi haastateltava kuvasi perheterapeutin ”tarkkailevan rauhallisemmin” perheen tilannetta kuin sosiaalityöntekijät, joiden nähtiin herkästi lähtevän nopeasti etsimään tilanteen ratkaisua ja sopivia palveluita asiakkaille. Perheterapian terapeutin tiedon nähtiin tuovan syvyyttä asiakkaan tilanteen ymmärtämiseen. Huomiota sai myös se, että perheterapian tieto ei tuo kuitenkaan vastausta kaikkiin lastensuojelullisiin kysymyksiin. Seuraava haastateltavan sitaatti kuvaa hyvin kaikissa haastatteluissa esiin tulleita seikkoja siitä, miten perheterapeutin rooli on erilainen, hän erottuu keskeisenä muista ammattilaisista, ohjaa huomiota perhesysteemin vuorovaikutussuhteisiin ja ei esitä ratkaisuja perheen tilanteeseen.

H1: ”No, perheterapeutti erottuu ehkä sikäli porukasta kaikkein eniten, että tietenkin, kun hänen roolinsa on ihan omanlainen, niin hän loppujen lopuksi tosi vähän ottaa mitään sellaisia ratkaisuja puheeksi välttämättä. Vaan että hän tuo nimenomaan sitä, et mitä niissä ihmisissä näkyy ja mitä kuuluu niissä vuorovaikutussuhteissa.”

Haastateltavat kuvasivat sosiaalityöntekijän roolia ja sosiaalityön tietoa erilaisena kuin muissa lastensuojelun kokouksissa. Nähtiin, että lakiin perustuva ja viranomaisvastuuseen liittyvä tiedonmuodostus on taka-alalla. Lähes kaikki haastateltavat puhuivat siitä, miten systeemisissä viikkokokouksissa sosiaalityöntekijöiden puheissa kuului sosiaalityön tietoa laajemmin myös sosiaalityöntekijöiden muu tausta kuten erilaisten koulutusten ja aiempien ammattien kautta saatu tieto. Tällaisia olivat esimerkiksi erilaiset terapiakoulutukset. Lisäksi mainittiin sosiaalityöntekijöiden työkokemuksen kautta tullut tieto. Kaikkien haastateltavien puheesta välittyi, että he arvosivat laajasti muiden tiimiläisten kokemusta ja osaamista.

Kun haastatteluja tarkasteli Trevithickin (2008) tiedonlajien kautta, oli niistä löydettävissä mainintoja kaikista Trevitchickin luokittelun mukaisista tiedonlajeista; teoreettisesta tiedosta, faktisesta tiedosta sekä käytännöllisestä ja henkilökohtaisesta tiedosta. Seuraavassa haastattelukatkelmassa tulee esiin, miten sosiaalityöntekijöiden tieto sisältää useita eri tiedonlajeja. Haastateltava viittaa sosiaalityön teoretietoon sekä muiden tieteenalojen teoretietoon, jota on tullut esimerkiksi traumaterapian opintojen kautta. Lisäksi haastateltava mainitsee käytännön kokemuksen kautta saadun tiedon ja vertaa, miten pitkään sosiaalityötä tehneen työntekijän tiedonmuodostus nojaa laajempaan tietoperustaan kuin vastavalmistuneella sosiaalityöntekijällä, joka pohtii asiaa teoreettisemmin. Käytännön kokemuksen rinnalla hän nimeää tutkimusten kautta saadun tiedon, joka viittaa siihen, että sosiaalityöntekijä täydentää osaamistaan tutkimustiedolla.

H3: ” Sitten kun on lisäkoulutusta työntekijöillä, niin sitten sieltä alkaa tulla. Yksi oli tehnyt työnohjausta, yksi oli opiskellut jotain ja mä olen itse opiskellut traumaterapiaa. Niin se on hyvin sitten niin kuin jotenkin. Sitä tulee paljon sitten muutakin kuin vain se sosiaalityöntekijän ääni sieltä. Tai kun mä olen tehnyt kymmenen vuotta työtä, niin se tulee eri tavalla, kun vastavalmistunut, joka pohtii teoreettisesti. Mä pohdin niin kuin käytännön kokemuksen kautta tai tavallaan, mitä työelämä on opettanut kannalta tai mitä tutkimukset kertoo. Paljon tietoa siinä jaetaan kyllä.”

Vaikka haastatteluissa tuli esiin, että sosiaalityöntekijät pyrkivät tarkastelemaan asiakkaan tilannetta avoimesti, perheterapian viitekehystä hyödyntäen sekä monenlaista tietoa arvostaen, niin tiedonmuodostuksen taustalla vaikutti vahvasti lastensuojelun sosiaalityön ydintehtävä suojella lasta sekä siihen liittyvä vastuu. Tähän puheeseen liittyi erityisesti Trevitchickin (2008) luokittelun mukainen faktatieto ja erityisesti lain ja lainsäädännön tuomat vaatimukset lastensuojelutyölle. Tämä oli määrittävä tekijä myös sosiaalityön ja perheterapian tietoa erottavana tekijänä. Seuraavassa sitaattissa kuvautuu hyvin, miten perheterapian tieto ja rooli on terapeutin, kun taas lastensuojelun sosiaalityössä ja tiedossa korostuu viranomaistehtävä ja sitä määrittävä tieto.

H6: ”No onhan se ihan erilainen. Mä ajattelen niin. Eli me sosiaalityön puolella, niin joka puolella meillä, perustuu se lakiin. Ja me varmasti katsotaan asioita sen sosiaalityön kautta ja meillä on se, että me mietitään koko ajan, että millä tavalla niihin tuen tarpeisiin vois vastata. Kun sitten perheterapeutti on enemmän sillä tavalla niin, että pohdiskellaan, mietiskellään ja jotenkin sitä asiaa sillä tavalla käsitellään. Ja hän tuo ehkä sellaisia terapeutin näkökulmia, mikä on hyvä juttu. Mutta mun mielestä sosiaalityöntekijän tulee myös muistaa se, että hän on vastuussa siitä asiasta. Hän kuitenkin loppupeleissä vastaa niistä asioista. Että sen takia, tällainen systeeminen, pitää aina kuitenkin muistaa se, että vaikka käsitellään asioita monen eri tahon kanssa. Ammatilliset tuovat sitä tietoa tavallaan ja niitä näkökulmia, mutta loppupeleissä se on kuitenkin vastaava sosiaalityöntekijä, joka on vastuussa siitä, miten me jatkossa toimitaan.”

Systemiset tiimit olivat moniammatillisia, vaikkakaan moniammatillisuus ei ollut kovin laajaa. Sosiaalityöntekijöiden ja perheterapeuttien lisäksi kaikissa tiimeissä oli vaihtelevasti mukana perheohjaajia. Kolme haastateltavista puhui perheohjaajien tiedosta, jonka kaikki kuvasivat olevan konkreettista ja käytännönläheistä tietoa perheestä ja perheen arjesta. Kaikki haastateltavat korostivat eri ammattilaisten tuomien näkökulmien tärkeyttä. Osa haastateltavista näki hyödyllisenä, että asiakkaan verkostosta osallistuisi laajemminkin muita ammattilaisia viikkokokouksiin. Vastauksissa välittyi, että sosiaalityöntekijät näkivät hyödyllisenä juurikin moniammatillisen ja moninäkökulmaisen tiedon, joka muodostui prosessin aikana. Haastateltava kolme tiivistä tämän seuraavasti:

H3: ”(...) Kun oli tosi laaja näkemys niitä perheen kanssa työskenteleviä elementtejä mukana, niin saatiin kyllä sellaista viisautta välillä synnytettyä siinä. (...)”

Kuten ennakkokäsitys antoi olettaa, haastateltavat pitivät perheterapeutin tuomaa perheterapian tietoa tärkeänä. Perheterapian tiedon nähtiin rikastuttavan sosiaalityön tietoa. Perheterapian ja sosiaalityön tiedonmuodostusta erotti selkeästi se, että sosiaalityöntekijän työhön kuuluu laissa määritelty viranomaisvastuu. Tämä ohjaa sosiaalityöntekijää kiinnittämään huomiota etenkin lapsen suojeluun ja ratkaisujen löytämiseen. Haastattelukertomusten mukaan sosiaalityöntekijöiden tieto sisälsi erilaisia tiedonlajeja, mitä haastateltavat pitivät arvokkaana.

7 TIEDONMUODOSTUKSEN JÄNNITTEET SYSTEEMIS- SESSÄ VIIKKOKOKOUKSESSA

7.1 Systeemisen viikkokokouksen hyödyt

Tarkastelin systeemisen viikkokokouksen tietoa myös siitä näkökulmasta, millaista hyötyä sosiaalityöntekijät kokivat viikkokokouksella olevan. Tulkitsin viikkokokouksen tiedon tuoman hyödyn jakautuvan kahteen osa-alueeseen: sosiaalityöntekijän saama hyöty sekä asiakkaan saama hyöty. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta tärkeimpänä asiana haastateltavat pitivät viikkokokouksessa saadun tiedon moninäkökulmaisuutta. Monien näkökulmien kuvattiin haastavan työntekijän omaa ajattelua ja estävän sitä, ettei sosiaalityöntekijä jumiudu vain yhteen näkökulmaan. Haastatteluissa tuli esiin, että toisinaan muiden näkökulmista voi saada vahvistusta omaan jo aiemmin muodostuneeseen näkemykseen ja välillä puolestaan oma näkemys saattaa muuttua täysin kokouksen aikana. Moninäkökulmaisuuuden ohella korostui asioiden syvemmän ymmärryksen lisääntyminen. Systeemisen viikkokokouksen nähtiin tuovan selkeyttä asiakastilanteeseen ja antavan suuntaa työskentelyyn. Ne haastateltavat, jotka olivat olleet pääsääntöisesti sellaisissa viikkokokouksissa, joissa ei ole asiakkaita, korostivat viikkokokouksen työnohjauksellisen luonteen merkitystä ja hyödyllisyyttä. Työnohjauksen kaltaisen elementin mainitsi kolme haastateltavaa. Erityistä systeemisessä viikkokokouksessa on, että vastuusosiaalityöntekijä ei osallistu asiakasasian reflektointiin ja kuuntelu on selkeästi erotettu reflektiosta. Perheterapeutin mukana olo viikkokokouksessa oli myös merkittävä ero tavanomaisiin tiimeihin, mitä haastateltavat pitivät tärkeänä. Viikkokokous nähtiin mahdollisuutena työstää jonkun asiakkaan tilannetta syvemmin ja pysähtyä asian äärelle, minkä ei lähtökohtaisesti nähty olevan

mahdollista resurssien niukkuuden ja työn kiireisen ja kriiseihinkin painottuvan luonteen vuoksi. Haastateltava kuvaa alla olevassa sitaatissa useita edellä mainittuja hyötyjä.

H2: ”Mutta että ylipäätään mä koen, et tämä toimii sellaisena työnohjaustyyppisenä meille. Sen sijaan että työntekijä jumiutuu siihen omaan uraan, että nyt pitää saada äkkiä tukihenkilö tai nyt sitä tai tätä. Niin sitten ne muut kyseenalaistavat tai tuovat niin monta uutta polkua siihen keissin käsittelyyn, että voikin olla ihan eri mieltä sen kokouksen päätteeksi. Että musta se haastaa sitä omaa ajattelua. Ja sitten sekin on aika tärkeää, kun siinä pysähdytään yhden asian äärelle, niin se sellainen rauhallinen keskittyminen sen perheen asiaan. Niin se tuottaa jo sinällään paljon laadukkaampaa tietoa, kun mitä tässä hektisessä työkulttuurissa muuten tapahtuu.”

Lähes kaikki haastateltavat toivat esiin, että viikkokokouksessa tapahtuu aina oppimista huolimatta siitä, missä roolissa on. Tämän nähtiin heijastuvan laadukkaampana asiakastyönä myös muiden asiakkaiden kanssa työskentelyyn, kuin niiden, joiden tilanteita viikkokokouksissa käsiteltiin. Osassa vastauksista mainittiin, miten systemisen viikkokokouksen ja systemisen työtavan nähtiin ohjaavan työntekijöitä haastamaan ja muuttamaan ajattelutapaansa. Haastateltavat kokivat tämän vahvistavan suhdeperustaista työtettä asiakastyössä. Hyötyihin lukeutui myös viikkokokouksen voimavarakeskeisyys ja oivallus siitä, miten vaikeassakin tilanteessa löytyy voimavaroja, joiden päälle rakentaa asioita.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissa itse kokemansa hyödyn ohella sitä, millaisia hyötyjä he arvioivat viikkokokouksella olevan asiakkaille. Haastatteluissa mainittiin, että viikkokokous voi olla merkityksellinen kokemus asiakkaalle. Yksi haastateltavista näki, että viikkokokous voisi jopa muuttaa asiakkaan käsitystä lastensuojelusta. Tätä hän perusteli sillä, että monta ammattilaista pysähtyy asiakkaan asian äärelle ja pohtii tilannetta voimavarakeskeisesti ja niin, että sosiaalityöntekijän viranomaisrooli jää taustalle. Kolme haastateltavista painotti sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisen luottamuksellisen suhteen merkitystä ja parhaimmillaan viikkokokouksen nähtiin lisäävän tätä. Useammassa vastauksessa tuli esiin se, että viikkokokouksessa saatu tieto jää elämään sekä työntekijän että perheenjäsenten muistiin. Tällaisessa tilanteessa tiedon hyödynnettävyys ja merkityksellisyys saattaa tulla pintaan vasta myöhemmin. Huomattavaa on, että sosiaalityöntekijöiden kertomaan asiakkaille koituvasta hyödystä tulee suhtautua kuitenkin varauksella ja tätä tulisi tutkia selvittämällä asiaa suoraan asiakkailta. Sosiaalityöntekijöiden nostamat seikat antavatkin mielenkiintoisen lähtökohdan tutkia jatkossa, ovatko asiakkaiden kokemukset sosiaalityöntekijöiden käsitysten suuntaisia.

7.2 Systemisen viikkokokouksen haasteet

Kaikki haastateltavat kertoivat viikkokokouksen tiedonmuodostukseen liittyvistä haasteista. Tulkitsin tämän tiivistyvän sen jännitteen ympärille, että systeminen viikkokokous nähtiin hyödyllisenä ja syvempää ymmärrystä mahdollistavana menetelmänä, mutta sen juurruttaminen sekä mielekäs hyödyntäminen vaativat runsaasti työntekijöiden aikaa ja resursseja. Tämän ohella tiedonmuodostuksen haasteet koskivat sosiaalityöntekijöiden eettistä pohdintaa siitä, voiko sukupuun avulla saadun tiedon kerääminen olla asiakasta haavoittavaa, jos sen käsittelemiseen ei ole riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia.

Kaikki haastateltavat toivat esiin lastensuojelutyöhön liittyvän ajan ja resurssien niukkuuden. Tämä liittyi jo siihen lähtökohtaan, että systemisen työskentelyn kaikkia ydinelementtejä oltu pystytty ottamaan täysipainoisesti käyttöön. Kuten aiemmin mainitsin, ydinelementtien nähdään olevan tiiviissä riippuvuussuhteessa toisiinsa ja laadukkaamman ja vaikuttavamman työskentelyn edellytyksenä pidetään sitä, että kaikki ydinelementit toteutuvat (Aaltio & Isokuortti 2022; Aaltio & Isokuortti 2019b, 11). Haastateltavat toivat esiin erityisesti sen, ettei systemisiä työmenetelmiä voinut käyttää kaikkien asiakkaiden kanssa ajan puutteen vuoksi. Osa haastateltavista pohti kriittisestikin sitä, että systeminen työskentelytapa koettiin hyvänä, mutta onko siihen todellisuudessa aikaa. Seuraavassa haastateltava pohtii sitä ristiriitaisuutta, miten kokee systemisen lastensuojelun mallin hyvänä, mutta työskentelyn rakenteet ja reunaehdot eivät mahdollista mallin käyttöä.

H6: "...Tämä on siinä mielessä, mä ajattelen, että jos meillä on aikaa perehtyä tähän, niin tämä on äärimmäisen hyvä työskentelytapa. Mutta mä olen myös kriittinen, että onko meillä ihan oikeasti aikaa siihen. Vai tehdäänkö me tavallaan niin, että kun nyt on ajettu tämmöinen uusi tavallaan malli. Että me vaan tehdään sen mallin mukaan. Meillähän on menetelmiä vaikka kuinka paljon, mutta se että, se vaatii kuitenkin tosi paljon myös työntekijältä. Mutta se vaatii myös siltä perheeltäkin niin kuin eri lailla. Joutuu ehkä toisella tavalla kohtaamaan se asiat, joita on ollut matkan varrella."

Haasteisiin liittyvä merkittävä kokonaisuus oli se, millaisia vaikutuksia erityisesti sukupuusta nostetulla tiedolla on asiakkaaseen. Tätä pohti runsaammin neljä haastateltavista. Sukupuun nähtiin olevan "riskialtis" työmenetelmä. Eräs haastateltava liitti riskialttiuteen sen, että sukupuoli voi nostaa sukulaissuhteissa ilmeneviä asiakasta haavoittavia asioita esiin. Mikäli työntekijällä ei ole riittävä osaamista menetelmästä, voi sen käyttäminen aiheuttaa enemmän haittaa kuin hyötyä. Kyseinen haastateltava piti tärkeänä, että perheterapeutti tekee asiakkaiden kanssa sukupuuta eikä sosiaalityöntekijä.

H3: "(...) Mutta mä itse ehkä ajattelen, että se on välineenä, voinko sanoa riskialtis. Että jos ajatellaan vaan, että mä istun nyt asiakkaan kanssa alas ja me piirretään sinun sukupuuta. Niin ei ole se, että mitä mä ajattelen, että systemisellä työskentelyllä edes tavoitellaan.

Koska siinä voi olla paljon asioita, niin se voi olla tosi herkkä tilanne. Että se ei ole vain piirtämistä, vaan siihen liittyy paljon niitä suhteita siellä sen lapsen tai nuoren ja perheen verkostoissa, jotka voi olla tosi kipeitäkin. Sitten jos siinä lähdetään vähän sillä tavalla, et piirrellään tähän vähän sukupuu ja harjoitellaan tätä. Niin se voi olla tosi, ei nyt ehkä traumatisoivaa, mutta se voi viedä paljon pois päin siitä. Ja sen takia mä ajattelen, et oli minusta tosi tärkeätä, että meillä usein juuri perheterapeutti oli se, joka oli perheiden kanssa niitä sukupuita piirtänyt ja joka piirsi ne myös meille.”

Edellä mainittuun liittyen nousi pohdintaa siitä, miten varmistetaan asiakkaan riittävä tuki kokouksen jälkeen. Yhdessä tiimissä asiakkaiden oli mahdollisuus saada 1-3 kertaa terapeutista työskentelyä viikkokokouksen jälkeen.

Yksi haastateltavista sanoi, että sosiaalityöntekijöillä tulisi olla enemmän terapeutista koulutusta. Toinen haastateltava piti mahdottomana ajatusta, että sukupuu piirretään ensimmäistä kertaa viikkokokouksessa, jos asiakas on paikalla. Tämä liittyi siihen, että sukupuusta voi nousta esiin monenlaisia ylisukupolvisiakin asioita, minkä vuoksi sitä ei voida tehdä ensimmäistä kertaa tilanteessa, jossa on paikalla iso määrä työntekijöitä. Sama haastateltava lisäsi, että mikäli asiakas ei ollut paikalla, voitiin sukupuuta piirtää työntekijöiden tiedon perusteella eri tavalla. Toisessa tiimissä puolestaan nähtiin mahdollisena, että sukupuu piirrettäisiin ensimmäisen kerran viikkokokouksessa yhdessä asiakasperheen kanssa. Pahimpana skenaariona oli, että viikkokokouksen epäonnistuessa asiakkaan tilanne menee tästä johtuen huonompaan suuntaan. Viikkokokouksen osallistuvien ammattilaisten määrä nähtiin moninäkökuiluisuuden vuoksi hyödyllisenä, mutta sen kääntöpuolena oli, ettei se välttämättä ole asiakasystävällinen.

Osa sosiaalityöntekijöistä pohti asiakkaiden yhdenvertaisuuteen liittyviä eettisiä ulottuvuuksia. Kaikkien asiakkaiden asiaa ei voida ajan puutteen vuoksi käsitellä viikkokokouksessa. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän tulee tehdä valikointia, keiden asiakkaiden asian hän tuo viikkokokouksen käsiteltäväksi. Osa haastateltavista mainitsi, että viikkokokouksiin osallistuminen vie melko paljon työaika, mikä liittyy laajemmin sosiaalityöntekijän priorisointiin koskien sitä, mihin hän käyttää työaikaansa. Eettinen ongelma nähtiin myös siinä, että kiireisen työn vuoksi viikkokokouksessa saatua tietoa ei välttämättä hyödynnetty täysimääräisesti. Haastateltava numero 3 kertoo seuraavassa katkelmassa siitä, että kiireisessä työtilanteessa viikkokokouksessa syntyneet hyvät ideat eivät aina ole siirtyneet konkreettisen toiminnan tasolle.

H3: ”...Mutta sitten mä ajattelen, että kyllähän systeeminen työskentely vaatii sen, että olisi aikaa näille asiakasperheille. Mutta tällaisilla asiakasmäärillä ja kriisiasiakasmäärillä se ei ole mahdollista. Että sitten vaikka siellä kuinka hyviä ideoita syntyy, niin sitten siinä kävi muutaman kerran niinkin, että sitten kun seuraavan kerran tätä asiaa pohdittiin, niin itse asiassa mitään niistä, jotenkin siitä tiedosta, mitä oli edellisessä kokouksessa saatu, niin ei ollut pystytty hyödyntämään tai ei ollut muistettu hyödyntää. Ja jotenki keskustelu oli ollut tärkeätä, mutta siitä ei ollut syntynyt sellaista muistijälkeä. Tai se ei ollut mennyt sinne käytännön tasolle, niin että siitä oikeasti olisi ollut mitään hyötyä. Kyllä se ehkä vähän turhauttikin sitten.”

Systeemisen viikkokokouksen tiedonmuodostuksen hyötyjen ja haasteiden tarkastelun kautta avautuu hyvin jännitteinen kuva, joka on tärkeä huomioida, kun systeemistä lastensuojelun toimintamallia kehitetään. Sukupuun avulla on mahdollista saada tietoa lapsen, perheen ja suvun historiasta, johon voi liittyä hyvin tunnepitoisia ja traumaattisiakin kokemuksia. Sosiaalityöntekijät tunnistivat, että tällainen tieto voi olla asiakasta haavoittavaa, minä vuoksi tiedon kerääminen ei voi olla itsetarkoitus. Olennaista on kiinnittää huomiota siihen, että kerätään vain sellaista tietoa, jonka työstämiseen on aikaa, resursseja ja osaamista. Laajemmassa mittakaavassa on tärkeää huomioida myös se, että systeemisen viikkokokouksen tiedonmuodostusprosessin hyöty tavoittaisi mahdollisimman laajasti kaikki sosiaalityöntekijöiden asiakkaat.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut systeemisen lastensuojelun toimintamallin yhtä ydinelementtiä, systeemistä viikkokokousta, ja siihen liittyen sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusta. Kaikissa tiimeissä, joissa haastatteluun osallistuneet sosiaalityöntekijät olivat osallistuneet viikkokokouksiin, noudatti viikkokokous samankaltaista rakennetta. Tutkielman tulosten mukaan viikkokokouksen rakenne ohjaa merkittävästi sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostusta. Nimesin tiedonmuodostusprosessin vaiheet seuraavasti: 1. valmistelu, 2. asiakasasian esittely, 3. tiedon tarkentaminen, 4. reflektio, 5. yhteinen keskustelu ja hypoteesien asettaminen sekä 6. suuntaviivojen laatiminen.

Myös tiedonmuodostuksen näkökulmasta huomionarvoista on, että sosiaalityöntekijät joutuivat tekemään valikointia sen suhteen, keiden asiakkaiden asioita viikkokokouksissa käsitellään. Haastateltavien mukaan suuren asiakasmäärän vuoksi kaikkien asiakkaiden asiaa ei voida viedä viikkokokoukseen. Aaltio (2022) on tuonut esiin, että mikäli vain pieni osa tiimin asiakasasioista tuodaan viikkokokouksen käsiteltäväksi, on todennäköistä, että systeemisellä työskentelyllä ei saada samanlaista vaikuttavuutta kuin alkuperäisessä RSW-mallissa Hackneyssa (mt. 83–84). Tulosten valossa viikkokokous näyttäytyi paikkana, jossa tavoitellaan moninäkökulmaisuuutta sellaisissa asiakastilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä ei tiedä, miten asiakkaan asiassa tulisi edetä. Jos jatkossakin viikkokokouksissa käsitellään vain joidenkin asiakkaiden asioita, on yhdenvertaisuuden näkökulmasta tärkeää tarkastella, miten asiakkaiden valikointi viikkokokoukseen tapahtuu, suljetaanko joitakin asiakasryhmiä viikkokokouksen ulkopuolelle ja sopiiko viikkokokous menetelmänä kaikenlaisille asiakkaille. On tärkeää, että lastensuojeluun, jonka tulee kohdata asiakkaat tasa-arvoisesti, ei luoda asiakkaita eriarvoistavia rakenteita.

Sosiaalityöntekijät tekivät vaihtelevasti valmistelutyötä ennen viikkokokousta. Tähän vaikutti eniten se, kuinka paljon sosiaalityöntekijällä oli aikaa käytettävissä. Sukupuu ja aikajana olivat yleisimmät asiakkaiden kanssa käytettävät menetelmät.

Viikkokokousta varten määriteltiin ennalta kysymys, joka ohjasi tiedonmuodostusprosessia. Kysymys saattoi olla hyvinkin laaja tai vaihtoehtoisesti tarkka ja konkreettinen. Esittelyvaiheessa suurin rooli oli vastuusosiaalityöntekijällä, joka kertoi viikkokokouksen kannalta olennaiseksi näkemänsä asiat perheen tilanteesta. Asiakkaat olivat vaihtelevasti itse mukana kertomassa tilanteestaan. Lähtökohtaisesti kaikissa tiimeissä piirrettiin esittelyvaiheessa sukupuu, joka oli merkittävin tiedonmuodostusta ohjaava menetelmä. Sukupuun kautta tiedonmuodostus kiinnittyi perhe- ja sukulaisuhteisiin sekä perheen historiaan.

Esittelyvaihetta seurasi tiedon tarkentamisen vaihe. Osa haastateltavista kertoi, että reflektioryhmän sosiaalityöntekijät eivät saaneet esittää tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluissa ei kuitenkaan tullut esiin, miksi tällaiseen ratkaisuun oli päädytty. Tähän on mielestäni merkittävää kiinnittää huomiota, sillä Sheppardin ja kumppaneiden (2000) mukaan tarvittavan lisätiedon hankkiminen on olennainen osa sosiaalityöntekijän tiedonmuodostusprosessia.

Sosiaalityöntekijöiden kuvauksista tuli esiin, että reflektiovaihe sisältää sekä intuitiivista että analyyttistä päättelyä (vrt. O'Sullivan 2011). Reflektiota kuvattiin moninäkökulmaisena keskusteluna. Haasteltavien mukaan viikkokokouksen rakenne on samanlainen työntekijöiden kesken pidettävissä kokouksissa sekä kokouksissa, joissa perheenjäseniä on läsnä. Tutkielman tekijänä jäin kuitenkin pohtimaan, kuinka paljon harkitumpaa reflektio on tilanteissa, joissa asiakas on kuuntelemassa. Ne haastateltavat, jotka olivat olleet pääsääntöisesti työntekijöiden kesken pidetyissä viikkokokouksissa, kuvasivat viikkokokouksen keskustelua vapaampana. Näissä haastattelupuheissa nousi myös pohdinnat lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen tarpeesta. Kaikki haastateltavat kertoivat reflektion olevan luonteeltaan vahvuuksiin ja voimavaroihin keskittyvää. Voimavarakeskeisyyteen kohdistui myös kriittistä tarkastelua. Riskinä nähtiin, että reflektio ei anna totuudenmukaista kokonaiskuvaa perheen tilanteesta. Reflektiopuheeseen liitettiin monenlaisia näkökulmia, mutta erityisenä nousi asioiden suhteisiin kiinnittyvän luonteen tarkastelu. Asiakasasian esitellyt sosiaalityöntekijä ei osallistunut reflektioon. Haastateltavat pitivät tätä kuuntelemisen ja puhumisen erottamista merkityksellisenä. Ainakin yhdessä tiimissä kuuntelemisen ja puhumisen erottamista pyrittiin vahvistamaan sillä, että reflektioryhmä istui selin asiakkaisiin. Tätä asetelmaa kritisoitiin kyseisessä haastattelussa. Sosiaalityöhön liittyvän merkittävän valta-asetelman vuoksi selin asettautumista olisi tärkeää jatkossa tutkia asiakkaiden kokemuksen näkökulmasta.

Sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostukseen liittyy olennaisesti hypoteesien asettaminen ja testaaminen (Sheppard ym. 2000). Hypoteesien asettaminen mainitaan myös keskeisenä systeemisenä menetelmänä (esim. Aaltio & Isokuortti 2019b, 12). Sosiaalityöntekijät muodostivat viikkokokouksessa erilaisia hypoteeseja sekä reflektio-

vaiheessa että tätä seuranneessa hypoteesien asettamisen ja yhteisen keskustelu vaiheessa. Kaikkien haastateltavien ei ollut kuitenkaan helppoa sanoittaa, mitä hypoteesien asettaminen tarkoittaa. Selkeiden hypoteesien asettamista tärkeämpänä pidettiin erilaisten näkökulmien esiin nousemista. Sosiaalityöntekijät näkivät merkityksellisenä useiden vaihtoehtoisten hypoteesien asettamisen, jonka jälkeen vastuusosiaalityöntekijä ja asiakasperhe voivat poimia sopivimmat perheen ongelmien ratkaisemisen edistämiseksi.

Viimeisenä tiedonmuodostusprosessin vaiheena oli suuntaviivojen laatiminen. Tähän kuului vaihtelevasti yhteenvedon tai toimintasuunnitelman tekemistä. Tärkeimpänä ei nähty, että viikkokokoukselle esitettyyn kysymykseen löytyisi ratkaisu tai perheelle saataisiin valmis toimintasuunnitelma. Tiedonmuodostusprosessin koaamisen näkökulmasta merkityksellisenä voidaan pitää myös sitä, mitä viikkokokouksista kirjataan asiakasasiakirjoihin. Kaikissa tiimeissä kirjaamiselle ei ollut yhtenäisiä tapoja ja kirjaaminen jäi osassa tiimeistä vastuusosiaalityöntekijän harkinnan varaan. Vähimmillään kirjattiin ainoastaan se, että asiakas oli osallistunut viikkokokoukseen. Kun yleisesti tiedossa on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus, on huolellisen kirjaamisen merkitys hyvä pitää mielessä. Jatkossa systemisen viikkokokouksen dokumentointiin on tärkeä kiinnittää siitäkin syystä huomiota, että tähän kansallisenä pyrkimyksenä on kirjaamiskäytäntöjen yhtenäistäminen (Terveystiedon ja hyvinvoinnin laitos 2023a).

Tutkielman tulosten toinen pääteema koski ammattilaisten tietoa viikkokokouksessa. Tähän kytkeytyi myös se, millainen rooli perheenjäseniltä saadulla tiedolla on sosiaalityöntekijän tiedonmuodostusprosessissa. Tulosten mukaan kaikkien perheenjäsenten tietoa arvostettiin, mutta systemisten työmenetelmien käyttämiselle perheenjäsenten kanssa oli hyvin vähän aikaa. Systemisenä työmenetelmänä lasten kanssa mainittiin Kolme taloa-menetelmä, mutta sitä oli käytetty hyvin vähän. Eniten sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostukseen vaikuttikin perheen aikuisilta saatu tieto. Haastateltavat näkivät viikkokokouksen mahdollistavan perheenjäsenten osallisuutta tiedonmuodostuksessa. Toisaalta tuli esiin, että suuri ammattilaisten määrä voi olla jopa pelottavaa, mikä vähentää perheenjäsenten itse esiin tuomaa tietoa. Merkittäväksi nousikin se, miten perheenjäsenten kanssa työskenneltiin ennen viikkokokousta. Lisäksi on huomattava, että kun asiakkaiden tietoa tarkastellaan sosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla, on tieto vääjäämättä vaillinaista. Jatkossa olisikin hyvä tutkia asiakkaiden kokemuksia viikkokokouksesta ja erityisesti sitä, miten he kokevat sen mahdollistavan oman äänensä kuulumista. Erityisen tärkeää on tutkia asiakkaana olevien lasten ja nuorten näkökulmaa. Aaltion (2022) mukaan systemisessä työskentelyssä toteutetut tiheimmät tapaamiset lasten kanssa eivät lasten oman arvion mukaan lisääneet heidän yleistä tyytyväisyyttään työskentelyyn, osallisuuden kokemuksesta tai luottamuksesta. (Mt. 94).

Systemisen viikkokokouksen tietoa luonnehti moninäkökulmaisuus, erilaisten tiedonlajien arvostaminen ja perheen systeemin vuorovaikutussuhteiden tarkastelu. Sosiaalityöntekijöiden tieto sisälsi erilaisia tiedonlajeja, jotka voidaan luokitella Trevitchickin (2008) mukaisesti teoreettiseen tietoon, faktatietoon sekä käytännölliseen ja henkilökohtaiseen tietoon. Erityisinä teoreettisen tiedon lajeina nousivat esiin perheterapeuttinen tieto sekä tieto systeemisestä lastensuojelutyöstä. Tulosten mukaan viikkokokouksessa kiinnitetään korostuneesti huomiota perheen vahvuuksiin ja voimavaroihin. Perhesysteemissä esiintyviin suhteisiin huomio kiinnittyy erityisesti sukupuu-menetelmän käytön avulla. Kokonaisuudessaan haastateltavat sosiaalityöntekijät kertoivat kuitenkin käyttäneensä systeemisiä työmenetelmiä asiakastyössä hyvin vähän. Sosiaalityöntekijät liittyivät tiedonmuodostukseen myös ratkaisukeskeisyyden, mutta tähän liittyvä puhe oli ristiriitaista. Toisaalta haastateltavat puhuivat, että viikkokokouksessa pyritään suuntamaan katsetta eteenpäin ja löytämään ratkaisuja perheen tilanteeseen. Vastakkaisena tälle he kertoivat siitä, että olennaista viikkokokouksessa on pysähtyminen asiakkaan tilanteeseen ilman tavoitteita. Jatkossa olisi hyvä tarkastella, miten ratkaisukeskeinen ajattelu kiinnittyy viikkokokouksen tavoitteisiin.

Ristiriitaisuus leimasi myöskin puhetta, joka käsitteli riskinarvioinnin roolia viikkokokouksessa. Kaikkien haasteltavien mukaan viikkokokous ei lähtökohtaisesti ole riskinarvioinnin paikka. Toisaalta haastateltavien mukaan riskinarviointi on olennainen osa lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä, eikä sitä voida täysin irrottaa systeemisen viikkokokouksen tiedonmuodostusprosessista. Alkuperäisessä RSW-mallissa lapsen kohdistuvien riskien tunnistamista pidetään systeemisen tiimikeskustelun yhtenä keskeisenä elementtinä (Bostock ym. 2019a). Jatkossa riskien tunnistamisen roolia suomalaisessa systeemisessä viikkokokouksessa olisi tärkeää kuvata auki. Huomiota on hyvä kiinnittää lisäksi siihen, tarkastellaanko lapsen kohdistuvia riskejä eri tavoin viikkokokouksissa, joissa asiakasperhe on läsnä kuin niissä, joissa asiakkaita ei ole mukana.

Sosiaalityöntekijät pitivät perheterapeutin tuomaa perheterapian tietoa tärkeänä. Sosiaalityön ja perheterapian tietopohjat nähtiin selkeästi erillisinä, mutta limittyvinä tai toisiaan täydentävinä. Perheterapian tiedon nähtiin parhaimmillaan rikastuttavan ja tukevan lastensuojelun tietoa perheen auttamiseksi. Perheterapian tietoa luonnehti terapeuttinen näkökulma ja vuorovaikutussuhteiden tarkastelu. Sosiaalityöntekijät näkivät, että perheterapeutti tarkastelee tilannetta rauhallisesti, eikä etsi ratkaisuja perheen tilanteeseen. Sosiaalityöntekijän rooli nähtiin viikkokokouksessa erilaisena kuin muissa lastensuojelun asiakastapaamisissa. Tätä kuvattiin niin, että sosiaalityöntekijän viranomaisrooliin kuuluva lakiin perustuva tiedonmuodostus on taka-alalla. Kuitenkin nähtiin, että lastensuojelun tehtävä suojella lasta ja tähän liittyvä vastuu vaikuttaa taustalla myös viikkokokouksen tiedonmuodostusprosessissa. Lisäksi mainintoja sai perheohjaajien tieto, jonka nähtiin olevan konkreettista ja perheen arkeen

kiinnittyvää. Tulosten mukaan sosiaalityöntekijät arvostavat moniammatillista tietoa asiakkaan tilanteen ymmärtämiseksi. Jatkossa olisi hyvä tutkia vielä tarkemmin sosiaalityön tiedon ja perheterapian tiedon suhdetta sekä sitä, millä tavoin perheterapian tiedon ajatellaan suomalaisessa systeemissä lastensuojelun toimintamallissa vaikuttavan perheiden tilannetta parantavasti. Eettisestä näkökulmasta on tärkeää kiinnittää huomiota, millaisia ristiriitoja voi liittyä lastensuojelun sosiaalityöntekijän viranomaisroolin sekä terapeutin työtteen yhdistämiseen. Asiakkaille on tärkeää tuoda esiin, mikäli sosiaalityöntekijän rooli on erilainen erilaisissa asiakastapaamisissa.

Systeemisen viikkokokouksen tiedonmuodokseen liittyi sekä hyötyjä että haasteita. Sosiaalityöntekijät kokivat hyödyllisenä erityisesti moninäkökulmaisen tiedon. Tätä kautta vastuusosiaalityöntekijän oli mahdollista saada uusia oivalluksia taikka vahvistusta aiemmalle näkemykselleen perheen tilanteesta. Erityisesti ne haastateltavat, jotka olivat olleet pääsääntöisesti sellaisissa viikkokokouksissa, joissa asiakasperhe ei ole paikalla, korostivat viikkokokouksen työnohjauksellisen luonteen merkitystä. Systeeminen ryhmätyönohjaus, joka eroaa tavanomaisista lastensuojelutyönohjauksista, on ollut yksi alkuperäisen RSW-mallin mukaisista ideoista ja sen on todettu vaikuttavan asiakastyön parempaan laatuun (Bostock ym. 2022, 4-7; Bostock ym. 2019a; Bostock ym. 2019b, 4-7). Edellä mainittujen ohella sosiaalityöntekijät pitivät hyödyllisenä mahdollisuutta pysähtyä asiakkaan asian äärelle sekä voimavarakeskeistä tarkastelutapaa. Asiakkaan näkökulmasta viikkokokouksen hyötyinä nähtiin, että viikkokokous voi tuoda asiakkaalle merkityksellisyyden kokemusta, lisätä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä luottamusta ja jopa parhaimmillaan muuttaa käsitystä lastensuojelusta. Jatkossa asiakkaille koituvaa mahdollista viikkokokouksen tuomaa hyötyä olisi tärkeä tutkia suoraan asiakkailta heidän kokemuksiaan kuullen.

Kaikissa haastattelukeskusteluissa nousi esiin systeemiseen viikkokokoukseen liittyviä haasteita. Tulkitsin tämän tiivistyvän sen jännitteen ympärille, että systeeminen viikkokokous nähtiin hyödyllisenä ja syvempää ymmärrystä mahdollistavana menetelmänä, mutta sen juurruttaminen sekä mielekäs hyödyntäminen vaativat runsaasti työntekijöiden aikaa ja resursseja. Tiedonmuodostuksen haasteet koskivat lisäksi sosiaalityöntekijöiden eettistä pohdintaa siitä, voiko sukupuun kautta saatu tieto olla asiakasta haavoittavaa ja haitallistakin, jos sen käsittelemiseen ei ole riittävästi aikaa ja osaamista. Kolmas haaste liittyi priorisointiin, jota sosiaalityöntekijä joutuu tekemään käyttämänsä työajan suhteen. Koska kaikkien asiakkaiden asiaa ei voida ajan puutteen vuoksi käsitellä viikkokokouksissa, joutuu sosiaalityöntekijä tekemään valikointia, keiden asiakkaiden asia viikkokokoukseen tuodaan. Viikkokokous nähtiin aikaa vievänä työtapana, joka on pois muusta työstä. Ajan niukkuuden vuoksi aina viikkokokouksessa saatua tietoa ei pystytty myöskään hyödyntämään asiakkaan asiassa. Haasteet nostavat pohdittavaksi sen, miten eettistä on kehittää sellaista toimintamallia, joka vaatii runsaasti resursseja, sillä yleisesti sosiaalialalla toimivilla on

tiedossa, että näitä resursseja ei ole riittävästi. Todennäköisesti lisäresursseja ei myöskään ole, ainakaan nopeasti, saatavissa lisää. Olisikin tärkeää pohtia, voidaanko viikkokokouksia kehittää ja toteuttaa niin, että ne parhaalla tavalla auttavat mahdollisimman monia asiakkaita. Organisaatioissa ja tiimeissä voidaan harkita kokeiltavaksi systeemisten viikkokokousten rakenteen keventämistä, kuten Elina Aaltio on ehdottanut *Talentia*-lehdessä (Talentia 2023) väitöskirjatutkimukseensa pohjautuen. Tällöin useampia asiakastapauksia käsitellään työhönsuoritusyhteydestä yhdessä viikkokokouksessa, jolloin hyöty ulottuu useampiin asiakkaisiin ja työntekijöihin.

Kun tutkielman tuloksia tarkastellaan kokonaisuutena, voidaan todeta, että lastensuojelun systeminen viikkokokous voi vastata osaltaan lapsen ja perheen historiaa ymmärtävän sekä suhdeperustaista, erilaisia tiedonlajeja ja päättelytapoja arvoistavan tiedon tarpeeseen, mikä on nähty tärkeänä osana lastensuojelutyön tiedonmuodostusta (Haarakangas 2018, 103; Houston 2015; Jaakola 2020, 130; North 2022; Ruch 2005; Vornanen & Pölkki 2018, 121). Systemisiä viikkokokouksia kehitettäessä olisi hyvä vielä palata viikkokokouksen tiedonmuodostuksen tavoitteisiin ja siihen, miten viikkokokouksen rakenne ja sisältö näitä tavoitteita tukevat. Yksittäisten asiakasperheiden lisäksi viikkokokousten tiedonmuodostusta tulisi tarkastella osana lastensuojelutyön kokonaisuutta. Viikkokokousten olisi tärkeää palvella mahdollisimman monia asiakasperheitä sekä kiinnittyä sujuvasti lastensuojeluprosessiin ja muuhun lastensuojelun työskentelyyn.

9 POHDINTA

Tutkimusotteen ollessa laadullinen, muodostavat tutkimustulokset yhden pienen kuvauksen tutkimuskohteesta eli sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostuksesta lastensuojelun systemisessä viikkokokouksessa. Suurin tutkielman luotettavuuteen liittyvä tekijä on aineiston pieni koko. Aineiston suppeudesta huolimatta haastatteluaineisto oli hyvin rikasta ja se toi monia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Toisaalta monet, paikoin ristiriitaisetkin kuvaukset, toivat vaikeutta johtopäätösten tekemiseen. Mainittava seikka on myöskin se, että osalla haastateltavista ei ollut pitkää kokemusta viikkokokouksiin osallistumisesta, mikä tulee huomioida tuloksia luettaessa. Epäilemättä tutkielman tekijän vähäisellä kokemuksella haastattelututkimuksen tekemisestä on oma vaikutuksensa.

Tutkielmassa jäi epäselväksi, millaisia eroja tiedonmuodostuksessa on sellaisten viikkokokousten, joissa asiakasperhe on paikalla, sekä työntekijöiden kesken pidettyjen kokousten välillä. Tämä johtui siitä, että haastateltavilla oli kokemusta kummankin tyyppisistä kokouksista. Näen, että haastatteluiden sujuvuus olisi merkittävästi kärsinyt, mikäli olisin pyrkinyt kaikissa haastattelukohdissa tätä näkökulmaa tarkentamaan. Tätä olisi hyvä jatkossa tutkia tarkemmin. Aaltio (2022) on huomauttanut, miten systemisen lastensuojelun toimintamallin ohjelmateoria tulisi päivittää niin, että siinä olisi kuvattu asiakkaan läsnäolon tarkoitus ja oletetut vaikutukset työskentelyyn. Tutkielman tulokset vahvistavat, että myös tiedonmuodostuksen näkökulmasta olisi tärkeää kirjoittaa auki kahden erityyppisen kokouksen tavoitteet, lähtökohdat ja reunaehdot.

Tutkielman tuloksia voidaan hyödyntää systemisen lastensuojelun toimintamallin kehittämisessä. Lisäksi tulokset voivat avata näkökulmia sosiaalityön tiedonmuodostuksesta käytävään keskusteluun. Näen, että aiempi sosiaalityön tiedonmuodostuksesta käyty teorettinen keskustelu sopi hyvin tutkimuskohteen teorettiseksi viitekehykseksi. Tulokset valottavat sitä, miten tiedonmuodostus kiinnittyy keskei-

sesti lastensuojelun sosiaalityöntekijän ydintehtävään ja miten erilaiset työhön liittyvät rakenteet vaikuttavat sosiaalityöntekijän tiedonmuodostusprosessiin. Parhaimmillaan tiedonmuodostusta tukevat rakenteet voivat nopeuttaa ja auttaa asiakkaan tilanteen ratkaisemista. Yhtä lailla tulee kriittisesti tarkastella strukturoituihin rakenteisiin liittyviä reunaehtoja ja rajoitteita. Lähtökohtaisesti erilaisten rakenteiden lähtökohdat ja tavoitteet tulee kuvata auki, jolloin niitä voidaan tarkastella, tutkia, arvioida ja kehittää.

LÄHTEET

- Aaltio, E. (2022). Effectiveness of the Finnish Systemic Practice Model for Children's Social Care. A Realist Evaluation. Academic dissertation. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2022). Developing a programme theory for the Systemic Practice Model in children's social care: Key informants' perspectives. *Child & family social work*, Vol. 27 (3), 444-453. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/cfs.12896>
- Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2019a). Systemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Raportti 3/2019. Viitattu 25.10.2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137709>
- Aaltio, E. & Isokuortti, N. (2019b). Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Työpapereita 33. Viitattu 19.7.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6paperi%20033%20Systemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VALMIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Aittola, T. & Raiskila, V. (1994). Jälkisanat. Teoksessa Berger, L. Peter & Luckmann, Thomas: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Alkuteos The Social Construction of Reality 1996. Suomentanut ja toimittanut Raiskila Vesa 1994. 6. painos. Helsinki: Gaudeamus
- Alhanen, K. (2014). Vaarantunut suojelevalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alatalo, M. (2018). Suhdeperustaisen tiedonmuodostuksen jännitteet lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aineistonhallinnan käsikirja (2022). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 6.11.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/>
- Baginsky, M., Hickman, B., Moriarty, J. & Manthorpe, J. (2020). Working with Signs of Safety: Parents' perception of change. *Child & family social work* 2020, Vol.25 (1), 154-164. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/cfs.12673>
- Bostock, L., Patrizio, L., Godfrey, T. & Forrester, D. (2022). Why does systemic supervision support practitioners' practice more effectively with children and families? *Children and youth services review* 2022, Vol.142, 106652. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106652>
- Bostock, L. & Newlands, F. (2020). Scaling and deepening the Reclaiming Social Work model: Longitudinal follow up. Evaluation report. Department for Education. Tilda Goldberg Centre for Social Work and Social Care, University of Bedfordshire. Viitattu 25.10.2022.

- https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/933120/Reclaiming_Social_Work_-_Bedfordshire.pdf
- Bostock, L., Patrizo, L., Godfrey, T., Munro, E. & Forrester, D. (2019a). How do we assess the quality of group supervision? Developing a coding framework. *Children and Youth Services Review*, 515-524.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.03.027>
- Bostock, L., Patrizo, L., Godfrey, T. & Forrester, D. (2019b). What is the impact of supervision on direct practice with families? *Children and Youth Services Review*, p.104428. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104428>
- Bostock, L., Forrester, D., Patrizo, L., Godfrey, T., Zonouzi, M., Antonopoulou, V., Bird, H. & Tinarwo, M. (2017). Scaling and deepening the Reclaiming Social Work model. Evaluation Report. Department for Education.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/933120/Reclaiming_Social_Work_-_Bedfordshire.pdf
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. London: SAGE.
- Brownlee, K., Vis, J-A. & McKenna, A. (2009). Review of the Reflecting Team Process: Strengths, Challenges, and Clinical Implications. *The Family Journal* 2009, Vol.17 (2), 139-145. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/1066480709332713>
- Cross, S., Hubbard, A. & Munro, E. (2010). *Reclaiming Social Work*. London Borough of Hackney Children and Young People's Services. Human Reliability. Specialists in Human Factors. The London School of Economics and Political Science. Viitattu 25.10.2022.
<https://www.whatdotheyknow.com/request/51132/response/130736/attachment/4/1%202816227%20RSW%20FINAL%20Report%20Sept%202010.pdf>
- Drury-Hudson, J. (1999). Decision making in child protection: the use of theoretical, empirical and procedural knowledge by novices and experts and implications for fieldwork placement. *The British Journal of Social Work* 1999, Vol. 29 (1), 147-16. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011423>
- Eskola, J. (2015). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 185-206.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fook, J. (2005a). Kriittisen reflektion käyttömahdollisuuksista. *FinSoc* 2005 (1), 4-10. Viitattu 16.10.2022.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77514/Finsoc01_2005.pdf?sequence=1
- Fook, J. (2005b). Kriittinen reflektiivisyys sosiaalityössä. *FinSoc* 2005 (2), 22-27. Viitattu 18.10.2022.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77518/Finsoc2_2005.pdf?sequence=1
- Forrester, D., Westlake, D., McCann, M., Thurnham, A., Shefer, G., Glynn, G. & Killian, M. (2013). *Reclaiming Social Work? An Evaluation of Systemic Units as*

- an Approach to Delivering Children's Services. Final report of a comparative study of practice and the factors shaping it in three local authorities. University of Bedfordshire. Viitattu 29.7.2023.
<https://uobrep.openrepository.com/bitstream/handle/10547/594517/finalreport-systemicunits.pdf?sequence=1>
- Forsberg, H. (2011). Kiistanalainen perhe ja moraalinen järkeily sosiaalityössä. *Janus*, 19 (3), 269–274.
- Furman, B. (2009). Sings of safety-menetelmällä turvallinen elämä lapselle osat 1-2. Andrew Turnellin haastattelu. *Talentia 3-4/2009*. Viitattu 8.7.2023.
- Gaughan, K. & Kalyniak, S. (2012). The Centrality of Relationships. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 94-110. [e-kirja]
- Goldenberg, I. & Goldenberg, H. (2004). *Family therapy: An overview*. Pacific Grove (California) : Brooks/Cole Thomson Learning.
- Houston, S. (2015). Reducing Child Protection Error in Social Work: Towards a Holistic-Rational Perspective. *Journal of Social Work Practice*, 29 (4), 379–393.
<https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/02650533.2015.1013526>
- Isokuortti, N. (2023). Understanding implementation in child and family social work : Process evaluation of the Systemic Practice Model in Finland. Doctoral dissertation. Helsinki: Helsinki Practice Research Publications 1/2023. University of Helsinki.
- Isokuortti, N. & Aaltio, E. (2021). Implementointitutkimuksesta tukea sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön kehittämiseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (2).
- Isokuortti, N. & Aaltio, E. (2020). Fidelity and influencing factors in the Systemic Practice Model of children's social care in Finland. *Children and Youth Service Review*, 119, 105647. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105647>
- ISO-yhdistys ry Kuopio (2022). Kolme taloa-menetelmän esimerkki. Youtube-video. Viitattu 8.7.2023. https://www.youtube.com/watch?v=-IM2_mP00x8
- Jaakola, A-M. (2020). Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Jokinen, K. & Pirskanen, H. (2017). Verkostokartta ja aikajana lasten moninaisten perhesuhteiden tutkimisessa. Teoksessa Mustola, M., Mykkänen, J., Böök, M-L. & Kärjä A-V. (toim.): *Visuaaliset menetelmät lasuuden ja nuorisotutkimuksessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 123. Painettu kirja on julkaistu vuonna 2015. Viitattu 9.7.2023. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/visuaaliset_menetelmat_verkko.pdf
- Juhila, K. (2022). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 30.11.2022.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>
- Kananoja, A., Lavikainen, M. & Oranen, M. (2013). Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja

- muistioita 2013:19. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 16.7.2023.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74483>
- Kaukonen, P. (2019). Erytystason ja vaativimmat palvelut. Hastrup, A. (toim.): Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma – kärkihankkeeseen liittyvät tehtävät. Toteuttamissopimuksen loppuarviointi. THL Työpaperi 44/2019. Viitattu 18.5.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139062>
- Keddel, E. (2011). Reasoning Processes in Child Protection Decision Making: Negotiating Moral Minefields and Risky Relationships. *The British Journal of Social Work*, 41, (7), 1251–1270. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/bjsw/bcr012>
- Kuula, A. (2011). Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino. [e-kirja]
- Kääriäinen, A. (2003). Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina: dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Laird, S. E., Morris, K., Archard, P., & Clawson, R. (2017). Working with the whole family: What case files tell us about social work practices. *Child & Family Social Work*, 22(3), 1322–1329. <https://doi.org/10.1111/cfs.12349>
- Laird, S. E., Morris, K., Archard, P., & Clawson, R. (2018). Changing practice: The possibilities and limits for reshaping social work practice. *Qualitative Social Work*, 17(4), 577–593. <https://doi.org/10.1177/1473325016688371>
- Lamponen, T. (2022). Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lastensuojelulaki 417/2007
- McCafferty, S. (2012). Behavioural-based Interventions – Social Learning Theory. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 34–56. [e-kirja]
- Merriam, S. B. & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative Research. A Guide to Design and Implementation*. 4. painos. San Francisco: Jossey-Bass. [e-kirja]
- Molm, L. D. (2010). The structure of reciprocity. *Social Psychological Quarterly*, 73 (2), 119–131. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/0190272510369079>
- North, G. (2022). Skills and knowledge not checklists: social work interventions into childhood emotional abuse. *Social work education* 2022, Vol.41 (5), 743–758. <https://doi.org/10.1080/02615479.2021.1887117>
- O’Sullivan, T. (2005). Some Theoretical Propositions on the Nature of Practice Wisdom. *Journal of Social Work*, 5 (2), 221–242. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.jyu.fi/doi/epdf/10.1177/1468017305054977>
- Parton, N. (2008). Changes in the Form of Knowledge in Social Work: From the Social” to the Informational”? *The British Journal of Social Work*, Volume 38, (2), 253–269. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/bjsw/bcl337>
- Parton, N. (2003). Rethinking Professional Practice: The Contributions of Social Constructionism and the Feminist ”Ethics of Care”. *British Journal of Social Work* 33(1), 1–16. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/bjsw/33.1.1>

- Pendry, N. (2012). Systemic Practice in a Risk Management Context. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 125-133. [e-kirja]
- Petrelus, P. & Eriksson, P. (2019). Lastensuojelu. Hastrup, A. (toim.): *Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma - kärkihankkeeseen liittyvät tehtävät. Toteuttamissopimuksen loppuarviointi*. THL Työpaperi 44/2019. Viitattu 18.5.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139062>
- Pohjola, P., Pitkänen, N. & Koivisto, J. (2012). Sosiaalityön tietokäytännöt vuorovaikutteisina vaihtoalueina. *Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, vol. 23 (2), 175-189.
- Pösö, T. (2010). Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. *Janus* 4, (18), 324-336.
- Purbrick, M. (2012). Helping People Move Beyond Their Own Histories. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 26-33. [e-kirja]
- Raatikainen, P. (2004). *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rautkallio, A-M. (1997). Reflektiivinen tiimi ja avoin dialogi perheterapiassa. *Perheterapia* 4/1997, 4-16.
- Rooke, J. (2012). Using a Systemic Approach to Case Recording in the Social Work Unit. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 57-68. [e-kirja]
- Roulston, K. & Choi, M. (2018). Qualitative interviews. Teoksessa *The SAGE Handbook of Qualitative Data Collection*. SAGE Publications Ltd. [e-kirja] <https://doi.org/10.4135/9781526416070>
- Ruch, G. (2005). Relationship-based practice and reflective practice: holistic approaches to contemporary child care social work. *Child & family social work* 2005, Vol.10 (2), 111-123. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/j.1365-2206.2005.00359.x>
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.): *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22-56.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9-36.
- Ryynänen, J. & Heinola, V. (2021). Kokemuksia systeemisen otteen kehittämisestä ja asiakkaan osallistumisesta tiimeihin Espoon lastensuojelussa. Petrelus, P., Yliruka, L. & Miettunen, N. (toim.): *Systeemisiä kokeiluja - kohti jatkuvaa yhdessä oppimista*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 7/2021. Viitattu 7.4.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/141017>
- Schiltroth, K. (2012). Preconditions - Structure, Continuity and Momentum. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed*.

- Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 69-79. [e-kirja]
- Sheppard, M. (1998). Practice validity, reflexivity and knowledge for social work. *British Journal of Social Work* Vol.28 (5), 763-781. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011390>
- Sheppard, M., Newstead, S., DiCaccavo, A. & Ryan, K. (2001). Comparative Hypothesis Assessment and Quasi Triangulation as Process Knowledge Assessment Strategies in Social Work Practice. *The British Journal of Social Work* 2001, Vol.31 (6), 863-885. DOI 10.1093/bjsw/31.6.863
- Sheppard, M., Newstead, S., Di Caccavo, A. & Ryan, K. (2000). Reflexivity and the Development of Process Knowledge in Social Work: A Classification and Empirical Study. *British Journal of Social Work*, Vol. 30 (4), 465–488.
- Silvasti, T. (2014). Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, I. (toim.) Polkuja Yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 33-48. [e-kirja]
- Sipilä, A. (2011). Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet. Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Solution Focused Online Academy (2019). Ympyrätekniikka. Youtube-video. Viitattu 8.7.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=8QWcdQZXMmg>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2019). Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.): Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 2.12.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161862>
- Suoranta, J. (2008). Haarautuvien metodologioiden puutarhassa. Kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden metodologisia kysymyksiä. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos. Viitattu 6.11.2022. http://www.socca.fi/files/8356/Suhdeperustaisen_tiedonmuodostuksen_
- Talentia (2023). Vaikuttavuus ei synny vain hyvistä pyrkimyksistä. *Talentia-lehti* 21.2.2023. Viitattu 18.5.2023. <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/vaikuttavuus-ei-synny-vain-hyvista-pyrkimyksista/>
- Taylor, C. & White, S. (2006). Knowledge and reasoning in social work: educating for humane judgement. *The British Journal of Social Work*, Vol.36 (6), 937-954. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/bjsw/bch365>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023a). Dokumentointi lastensuojelussa. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 19.5.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/dokumentointi-lastensuojelussa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023b). Systeminen toimintamalli lastensuojelussa. Viitattu 8.7.2023. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeminen-toimintamalli-lastensuojelussa>
- Trevithick, P. (2008). Revisiting the Knowledge Base of Social Work: A Framework for Practice. *British Journal of Social Work* 38, 1212–1237. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1093/bjsw/bcm026>
- Trowler, I. & Goodman, S. (2012). *Social Work Reclaimed*. Innovative Fra-

- meworks for Child and Family Social Work Practice. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. [e-kirja]
- Trowler, I. & Goodman, S. (2012a). Introduction. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 11-13. [e-kirja]
- Trowler, I. & Goodman, S. (2012b). A Systems Methodology for Child and Family Social Work. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 14-25. [e-kirja]
- Trowler, I. & Goodman, S. (2012c). Conclusion and Reflections on Our Journey. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 160-169. [e-kirja]
- Trowler, I. & Goodman, S. (2012d). A Systems Methodology for Child and Family Social Work. Teoksessa Trowler, I. & Goodman, S. (toim.): *Social Work Reclaimed. Innovative Frameworks for Child and Family Social Work Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 160-169. [e-kirja]
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 6.11.2022. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>
- Vornanen, R. & Pölkki, P. (2018). Reciprocity and relationship-based approach in child welfare. Teoksessa Törrönen, M., Munn-Giddings, C. & Tarkianen, L. (toim.): *Reciprocal relationships and well-being. Implications for social work and social policy*. London and New York: Routledge, 109-125. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/j.1365-2206.2005.00359.x>
- Yliruka, L. & Tasala, T. (2022) *Lastensuojelun systeemisen toimintamallin kansallinen tilannekuva vuonna 2021*. Tutkimuksesta tiiviisti 009/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.9.2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/143953>
- Yliruka, L., Harrikari, T., Forsell, M., Kuoppala, T., Purhonen, E. & Salmela, M. (2020). *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen*. Kuntakyselyjen tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 44/2022. Viitattu 8.7.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145350/URN_ISBN_978-952-343-928-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Yliruka; L., Alho, S., Petrelius, P., Jaakola, A-M., Lunabba, H., Remes, S., Keränen, S., Teiro, S. & Terämä, A-M. (2020). *Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä*. Esitys asiantuntijuutta tukevasta urapolkumallista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 36/2020. Viitattu 8.7.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140803>

LIITTEET

LIITE 1: INFORMOINTI JA TIETOSUOJAILMOITUS

INFORMOINTI- JA TIETOSUOJAILMOITUS TUTKIMUKSESTA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALLE

4.12.2022

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Pyydän suostumustasi osallistua tutkimukseen erillisellä suostumuslomakkeella.

1. TUTKIMUKSEN NIMI, KUVAUS TUTKIMUKSESTA JA PYYNTÖ OSALLISTUA TUTKIMUKSEEN

Tutkielman nimi: **Sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostus lastensuojelun systeemissä viikkokokouksessa**

Tutkielmassa haastattelen lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, jotka tekevät ainakin osittain systeemistä lastensuojelutyötä tai harjoittelevat sen käyttöä. Haastatteluun osallistumisen edellytyksenä on, että olet osallistunut systeemiin viikkokokouksiin osana asiakastyötä. Haastattelut toteutetaan alkuvuodesta 2023 ja tutkimusraportin on tarkoitus valmistua kevään 2023 aikana.

Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät muodostavat tietoa suhdeperustaisessa työskentelyssä. Tutkittavana ilmiönä on systeeminen lastensuojelun malli, jonka sisällä olen syventynyt tarkastelemaan systeemistä viikkokokousta. Tutkielman rajallisuuden vuoksi tutkimuskohteena on yksi systeemisen työskentelyn ydinelementeistä sen sijaan, että keskittyisin tiedonmuodostukseen laajemmin systeemissä toimintamallissa.

Toivon, että osallistut tutkimukseen, vaikka et olisi vielä pitkään osallistunut systeemiin viikkokokouksiin ja koet vasta harjoittelevasi systeemistä lastensuojelutyötä. Riittää, että olet valmis keskustelemaan aiheesta oman kokemuksesi pohjalta. Tutkielman aihe on ajankohtainen, sillä lastensuojelun systeemistä toimintamallia toteutetaan jo hyvin laajasti suomalaisessa lastensuojelussa ja sosiaalityön työntekijöitä on koulutettu mallin käyttöön. Tutkielma on laajuudeltaan pieni, mutta sen avulla on mahdollista tuottaa osaltaan arvokasta tietoa systeemisestä lastensuojelusta ja sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostuksesta käytävään keskusteluun.

1. MIHIN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY PERUSTUU

EU:n yleinen tietosuoja-asetus (679/2016), artikla 6.1.a (tutkittavan suostumus)

2. TUTKIMUKSESTA VASTAAVAT TAHOT

Tutkielman tekijä: Elina Tarnanen, elina.j.tarnanen@student.jyu.fi

Tutkielman ohjaaja: Johanna Kiili, sosiaalityön apulaisprofessori, Jyväskylän yliopisto, puh. 0408054472, johanna.j.kiili@jyu.fi.

Tutkielman tekijä vastaa henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta tutkimuksessa.

3. TUTKIMUKSEN KULKU JA KUSTANNUKSET

Haastattelut on suunniteltu toteutettaviksi ensisijaisesti yksilöhaastatteluina, mutta haastateltavien toiveesta voin järjestää myös pari- tai ryhmähaastatteluja (2-4 haastateltavaa kerrallaan). Yksilöhaastatteluun osallistuminen kestää noin 30–45 minuuttia. Pari- ja ryhmähaastatteluun aikaa on hyvä varata 1-2 tuntia. Haastattelut toteutetaan haastateltavien toivomassa paikassa. Myös Teams-haastattelut ovat mahdollisia. Haastattelun tarkemmasta ajasta ja paikasta sovitaan myöhemmin. Lähetän haastattelun teemat sisältävän haastattelurungon tutustuttavaksi etukäteen. Haastattelu ei vaadi valmistautumista, vaan voit tulla haastatteluun avoimin mielin.

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota. Tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta kustannuksia haastateltaville.

4. TUTKIMUKSEN MAHDOLLISET HYÖDYT JA HAITAT TUTKITTAVILLE

Tutkielma tuottaa tietoa sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostuksesta lastensuojelun systeemi-ssä viikkokokouksessa. Tavoitteena on keskustella haastateltavien näkemyksistä ja kokemuk-ista. Tutkielmassa työntekijöiden kokemuksia käsitellään yleisellä tasolla, niin etteivät yksittäiset henkilöt tai työyhteisöt ole tunnistettavissa. Haastattelu voi auttaa haastateltavia jäsentämään systeemisessä viikkokokouksessa saatavaa tietoa ja tiedonmuodostusprosessia.

5. HENKILÖTIETOJEN SUOJAAMINEN

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Tutkielman aikana kerättyä tietoa ja tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti noudattamalla tietosuojalainsäädäntöä. Tutkimukseen osallistujista tietää vain tutkielman tekijä. Tiedot pseudonymisoidaan niin, ettei tietojasi voida tunnistaa tutkimukseen liittyvistä tutkimustuloksista, selvityksistä tai julkaisuista. Myös tutkimusraportissa käytettävät sitaatit valitaan ja esitetään ilman tunnistetietoja niin, etteivät yksittäiset haastateltavat ole tunnistettavissa. Tutkimustuloksissa ja muissa asiakirjoissa yksittäiseen haastateltavaan viitataan vain tunnistekoodilla. Aineisto ei sisällä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Jos haastatteluissa tulee esiin muihin henkilöihin kuten asiakkaisiin viittaavia tunnistetietoja, niin myös nämä poistetaan. Tutkimusaineistoa säilytetään Jyväskylän yliopiston tutkimusaineiston käsittelyä koskevien tietoturvakäytänteiden mukaisesti. Tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään.

6. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksesta valmistuu sosiaalityön maisterintutkielma, joka julkaistaan Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistossa: <https://jyx.jyu.fi/>

7. TUTKITTAVAN OIKEUDET JA NIISTÄ POIKKEAMINEN

Haastateltavalla on oikeus peruuttaa antamansa suostumus, kun henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Jos haastateltava peruuttaa suostumuksensa, hänen tietojaan ei käytetä enää tutkimuksessa. Suostumusta ei voi peruuttaa tutkielman valmistumisen jälkeen (arvioitu valmistumisaika toukokuu 2023). Haastateltavalla on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli tutkittava katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikkottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä. (lue lisää: <http://www.tietosuoja.fi>). Tutkielmassa ei poiketa muista tietosuojalainsäädännön mukaisista tutkittavan oikeuksista.

8. HENKILÖTIETOJEN SÄILYTTÄMINEN JA ARKISTOINTI

Henkilötietojasi käsitellään tiedotteessa kuvattua tutkimustarkoitusta varten. Henkilötietojen käsittelyn perusteena on tutkittavan suostumus. Tutkimushaastattelujen sopimista varten kerätään haastateltavien nimet ja sähköpostiosoitteet (tarvittaessa puhelinnumero). Lisäksi kerättävää aineistoa ovat haastatteluissa syntyvät äänitallenteet. Henkilötietoja säilytetään tietoturvallisesti tiedotteessa kuvatulla tavalla. Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä. Tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä arviolta kesäkuun alkuun 2023 mennessä.

9. REKISTERÖIDYN OIKEUKSIEN TOTEUTTAMINEN

Voit olla yhteydessä tutkielman tekijään, jos sinulla tulee kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista tai muutoin tutkielmaan liittyen.

Elina Tarnanen

Sosiaalityön maisteriopiskelija, Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
elina.j.tarnanen@student.jyu.fi

LIITE 2: SUOSTUMUSLOMAKE

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

SUOSTUMUS TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen Sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostus lastensuojelun systeemisessä viikkokokouksessa.

Olen perehtynyt tutkimusta koskevaan tiedotteeseen (informointi- ja tietosuojailmoitus) ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Selvitykset antoi tutkimuksen tekijä, Elina Tarnanen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita tutkimukseen osallistumista.

Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen tai peruuttaa suostumukseni tutkimukseen. Tutkimuksen keskeyttämisestä tai suostumuksen peruuttamisesta ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Olen tutustunut tietosuojailmoituksessa kerrottuihin rekisteröidyn oikeuksiin ja rajoituksiin.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn tietojeni käytön tietosuojailmoituksessa kuvattuun tutkimukseen. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tutkimukseen siihen saakka, kunnes tutkielma valmistuu (arvioitu aika toukokuu 2023).

Kyllä   Ei

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

_____
Allekirjoitus

_____
Päiväys

_____
Nimen selvennys

Suostumus vastaanotettu

_____
Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

_____
Päiväys

_____
Nimen selvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu asiakirja jää tutkimuksen vastuullisen johtajan arkistoon ja kopia annetaan tutkittavalle. Suostumusta säilytetään tietoturvalisesti niin kauan kuin aineisto on tunnistellisessa muodossa. Jos aineisto anonymisoidaan tai hävitetään, suostumusta ei tarvitse enää säilyttää.

LIITE 3: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Taustatiedot

- Ammattinimike ja valmistumisvuosi
- Työkokemus lastensuojelussa
- Oletko käynyt systeemisen lastensuojelun Syty-koulutuksen?
- Kuinka pitkään olet osallistunut lastensuojelun systeemiin viikkokokouksiin?

Haastattelija johdattaa lyhyesti aiheeseen systeemisen lastensuojelun ydinelementtien kautta.

Systeemisen viikkokokouksen rakenne

- Systeemiseen viikkokokoukseen osallistujat
- Työntekijöiden roolit viikkokokouksessa
- Systeemisen viikkokokouksen eteneminen

Keiden ääni systeemisessä viikkokokouksessa kuuluu?

- Asiakasperheiden ja -tilanteiden valikoituminen viikkokokoukseen
- Asiakas-casen valmistelu
- Suhdeperustaisen tiedon muodostuminen: Keiden ääni tulee esiin suhdeperustaisessa työskentelyssä
- Lapsen osallisuus ja tieto
- Miten systeemiset menetelmät ohjaavat tiedon muodostusta systeemisessä viikkokokouksessa?
- Systeemiseen viikkokokoukseen osallistuvien eri ammattilaisten tieto

Sosiaalityöntekijän tiedonmuodostuksen prosessi systeemisessä viikkokokouksessa

- Millaista tietoa systeemisellä viikkokokouksella tavoitellaan?
- Systeemisen viikkokokouksen merkitys lastensuojeluprosessissa
- Riskinarviointi systeemisessä viikkokokouksessa
- Reflektion ja hypoteesien rooli tiedonmuodostuksessa
- Mahdollisten johtopäätösten tai toimintasuunnitelman laatiminen
- Systeemisen viikkokokouksen dokumentointi
- Systeemisessä viikkokokouksessa saadun tiedon hyödyntäminen

Systeemisen viikkokokouksen etuja, esteitä ja kehittämisajatuksia tiedonmuodostuksen näkökulmasta